

ปัญหาและเฉลย วิชาบาลีไวยากรณ์ ป.ธ.๓

(แยกตามเรื่อง เรียงตามปี)

๒๕๕๐-๒๕๖๖ (๑๗ ปี)

PALdict ๔ เม.ย.๖๗ - Made with LibreOffice 7

สารบัญหลัก

คลิกเพื่อไปสารบัญย่อย

ข้อ ๑ สมัญญาภิธาน - ๑๘

ข้อ ๒ สนธิ - ๒๖

ข้อ ๓ นาม อพยยศัพท์ - ๓๗

ข้อ ๔ อาชยาด - ๕๒

ข้อ ๕ กิตก์ - ๖๕

ข้อ ๖ สมาส - ๗๗

ข้อ ๗ ตัทธิต - ๘๘

สารบัญย่อ

คลิกเพื่อไปหน้าเนื้อหา

ข้อ ๑ สมัญญาภิธาน.....- ๑๘

๑. คำต่อไปนี้คือ ปุพฺผ, วงโส, สทฺโธ, นิคฺขมฺติ, วุฒฺโธ ประกอบสังโยคผิด จงแก้ไขถูกต้องตามหลักของสังโยค?.....๑๘
๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มีเท่าไร? อะไรบ้าง? อาศัยอะไรจึงออกเสียงได้?..... ๑๘
๑. ชิวหา มชฺฌิ ทามกลางลิ้น เป็นกรณีของอักขระอะไรบ้าง? และอักขระเหล่านั้น เกิดในฐานไหน? เรียกว่าอะไร?.....๑๘
๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้อย่างไรบ้าง?.....๑๘
๑. สระในบาลีภาษานั้นมีเท่าไร? อะไรบ้าง? สระเช่นไรจัดเป็นครุ?..... ๑๘
๑. ชิวหคฺคฺ ปลายลิ้น เป็นกรณีของอักขระอะไรบ้าง? อักขระเหล่านั้น เกิดในฐานไหน? เรียกว่าอะไร?.....๑๘
๑. พยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร? พยัญชนะไหน จัดเป็นโฆสและอโฆส?.....๑๘
๑. อักขรวรรณและวิจิภาศ มีลักษณะต่างกันอย่างไร? ในคำว่า “จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุหรือลหุ?.....๑๘
๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้ คือ ท, ม, ฎ, ค, จ ตัวไหนใช้ซ้อนพยัญชนะอะไรได้บ้าง? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ?..... ๑๘
๑. อักขระในภาษาบาลีทั้ง ๔๑ ตัวนั้น อักขระจำพวกไหนชื่อนิสสัย? จำพวกไหนชื่อนิสสิด? และทำหน้าที่ต่างกันอย่างไร?.....๑๘
๑. เอ กับ โ อ สระ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐาน ต่างจากสระอื่นอย่างไร? และเพราะเหตุไรจึงจัดเป็นสังยุตสระด้วย?.....๑๘
๑. กรณีที่ทักอักขระ มีเท่าไร? อะไรบ้าง? ในจำนวนนั้น ปลายลิ้นเป็นกรณีของอักขระตัวไหนบ้าง?.....๒๐
๑. คำต่อไปนี้ คือ อภิทฺถเรถ, ปุณฺณ, สคฺโห, จิรพฺวาสิ, อทฺโธ ประกอบสังโยคถูกหรือผิด? ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก และบอกด้วยว่าถูกหรือผิด เพราะอะไร?..... ๒๐
๑. พยัญชนะในภาษาบาลี ต่างจากสระอย่างไรบ้าง? พยัญชนะไหนประกอบกับสระได้ทุกไป? และพยัญชนะไหนประกอบได้ไม่ทั่วไป?.....๒๐
๑. อักขระเช่นไร ชื่อว่า พยัญชนะ? และคำว่า “พยัญชนะ” นั้น แปลว่าอย่างไร? เฉพาะพยัญชนะอวรรคทั้ง ๘ ตัว แต่ละตัวเกิดในฐานใดบ้าง? ๒๑
๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้อย่างไรบ้าง? และพยัญชนะไหนบ้างใช้สังโยคไม่ได้?.....๒๑
๑. สระในภาษาบาลีมีเท่าไร? อะไรบ้าง? มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอย่างไร? สระไหนมีเสียงเช่นไร?.....๒๑
๑. พยัญชนะไหนจัดเป็นอฑฺสสระ? เพราะเหตุไร จึงเรียกชื่อนั้น?..... ๒๑
๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสังโยคอย่างไร? และพยัญชนะวรรคตัวไหนบ้าง ใช้สังโยคไม่ได้?.....๒๑
๑. สระในบาลีภาษามีเท่าไร? อะไรบ้าง? จัดเป็นคู่ไว้เท่าไร? อะไรบ้าง? สระไหนเกิดใน ๒ ฐาน?.....๒๒
๑. อะไรเรียกว่า อักขระ พยัญชนะ และนิคคหิต? ในคำทั้ง ๓ นั้น คำไหนแปลว่าอย่างไร?.....๒๒
๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มีเท่าไร? อะไรบ้าง? อาศัยอะไรจึงออกเสียงได้?..... ๒๒
๑. สระในบาลีภาษามีเท่าไร? อะไรบ้าง? สระเช่นไรจัดเป็นครุ?.....๒๒
๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้..... ๒๒
  - ก. อักขระ แปลว่า.....๒๒
  - ข. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ คือ.....เรียกว่า อวรรค.....๒๒
  - ค. เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ .....เรียกว่า.....๒๒

ง. กรณ ที่ทำอักษร มี ๔ คือ.....	๒๒
จ. พยัญชนะที่มีเสียงก้อง เรียกว่า.....	๒๒
๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้.....	๒๓
ก. สระที่เป็น..... ชื่อลหุ มีเสียงเบา.....	๒๓
ข. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ เรียกว่า อวรรค เพราะ.....	๒๓
ค. ว เกิดใน ๒ ฐาน คือ..... เรียกว่า.....	๒๓
ง. พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ.....และ.....เป็นอโฆส.....	๒๓
จ. วุฒโท สังโยคคิด เพราะ..... คำที่ถูก คือ.....	๒๓
๑. พยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร? ต่างจากสระอย่างไร? ในคำว่า “อภิตุลเรถ กลยาณ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุ หรือ ลหุ?.....	๒๓
๑. ชิวโหปกค (ถัดปลายลิ้นเข้ามา) เป็นกรณของอักษรอะไรบ้าง? และอักษรเหล่านั้น เกิดในฐานไหน? เรียกว่าอะไร?.....	๒๓
๑. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๒๓
ก. สระกับพยัญชนะในบาลีภาษา มีเท่าไร? ละต่างกันอย่างไร?.....	๒๓
ข. อัฒสสระ คืออะไร? เพราะเหตุไร จึงเรียกชื่อนั้น?.....	๒๓
๑. ฐานกรณ คืออะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? ง ญ ฌ ฌ ฌ เกิดที่ฐานไหน? เรียกชื่ออย่างไร?.....	๒๔
๑. พยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร? อาศัยอะไรจึงออกเสียงได้? พยัญชนะไหนจัดเป็นโฆสและอโฆส?.....	๒๔
๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสังโยคอย่างไร? และพยัญชนะไหนบ้าง ใช้สังโยคไม่ได้?.....	๒๔
๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้ คือ พ น ข ก ตัวไหนใช้ซ้อนพยัญชนะอะไรได้บ้าง? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ.....	๒๔
๑. คำต่อไปนี้ คือ ปุพฺ, วโส, สทโต, นคขมติ, วุฏโผ ประกอบสังโยคถูกหรือผิด? ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก และบอกด้วยว่าถูกหรือผิดเพราะอะไร?.....	๒๕
๑. อักษรวิ และวจิวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างไร? ในคำว่า “สมมาปณิหิต จิตต” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุหรือลหุ?.....	๒๕
ข้อ ๒ สนธิ..... - ๒๖	
๒. สนธิคืออะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? ตตราริทธิมิจเจย เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?.....	๒๖
๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร? สาลมิโวตตต เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?.....	๒๖
๒. อาทศสรสนธิ ในที่เช่นไรจึงแปลงสระเบื้องต้นได้? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ เอตมมจคคตม เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?.....	๒๖
๒. วิการสรสนธิ ในที่เช่นไร จึงวิการในเบื้องต้นได้? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ.....	๒๗
๒. ทิฆสรสนธิ มีเท่าไร? อะไรบ้าง? ในที่เช่นไรจึงจะทมิฆสระหน้าได้? อิทาเนวห เป็นสนธิอะไร? ตัดต่ออย่างไร?.....	๒๗
๒. ในนิคคหิตสนธิ จะลบนิคคหิตได้ในที่เช่นไร? จงตอบคำถามพร้อมยกตัวอย่างประกอบ สุตตมจเว เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?.....	๒๗
๒. อาทศสนธิกิริโยปกรณ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? ภวตวนตโรย เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?.....	๒๗
๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร? พุทฺสสาหสมิ ในคำว่า “พุทฺสสาหสมิ ทาโส ว” เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?.....	๒๗
๒. โลปสนธิกิริโยปกรณ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลปได้ในที่เช่นไรบ้าง? ยถายมปทีโป เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?.....	๒๘
๒. ในอาทศสรสนธิ จะแปลงสระเป็น ย หรือ ว ได้ในที่เช่นไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ.....	๒๘
๒. ในสนธิกิริโยปกรณ วิการ กับ ทมิฆ มีลักษณะต่างกันอย่างไร? รมมมิธณูย เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?.....	๒๘

๒. อาคมสนธิกิริยาปรกรณ์ ในนิกคหิตสนธิ ใช้ลงได้ในที่เช่นไรบ้าง? ผลมิจฉว ในคำว่า “ผลมิจฉว วนสมิ วานโร” เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๒๙
๒. อาทสสนธิกิริยาปรกรณ์ ในสนธิทั้ง ๓ อย่าง มีลักษณะต่างกันอย่างไร? คำว่า สเจ-อัย, อยุตต์-เต, ปุรติ-เอว เมื่อประกอบสนธิแล้ว ได้รูปเป็นอย่างไร?..... ๒๙
๒. สัญญโค ในพยัญชนสนธิ มีวิธีซ้อนอย่างไรบ้าง? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย อุกยมเปตสส เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๒๙
๒. สนธิกิริยาปรกรณ์ คืออะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? นทานาห เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๒๙
๒. อาคมสนธิกิริยาปรกรณ์ มีในสนธิไหนบ้าง? และลงอาคมอะไรในสนธิเหล่านั้น? เตสุปสมมติ ในคำว่า “เวร เตสุปสมมติ” เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๐
๒. สนธิคืออะไร? มีประโยชน์อย่างไร? ยตรภูจฺจฺโต ในคำว่า “ยตรภูจฺจฺโต มุจเจยย ปापกมมา” และ สจาท เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๐
๒. อากโม กับ สญญโค ในพยัญชนสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร? เตเนวมมาท เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๐
๒. อาทโส กับ วิกาโร ต่างกันอย่างไร? อย่างไรใช้ในสนธิอะไรบ้าง? อลาพุนเนว ในคำว่า “อลาพุนเนว สารเท” เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๑
๒. สนธิกิริยาปรกรณ์ มีเท่าไร? อะไรบ้าง? เสวทานิ, กิเมวิท ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๑
๒. การลงอาคมในพยัญชนสนธิและนิกคหิตสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร? อภาพโพนานาห เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๑
๒. อาทสสรสนธิ ในที่เช่นไร จึงแปลงสระเบื้องหน้าได้? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ สวาทิ, เยสนโน เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๒
๒. อาทสสรสนธิ ในที่เช่นไรจึงแปลงสระเบื้องหน้าได้? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ชีวิตลฺยจิท เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร? ๓๒
๒. อาคม มีอยู่ในสนธิไหนบ้าง? และในสนธิเหล่านั้น ลงอาคมอะไร? สจาย เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๒
๒. วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ เรียกว่าอะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? อุปปลว และ ยโถทเก ในคำว่า “อุปปลว ยโถทเก” เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๓
๒. ในสนธิกิริยาปรกรณ์ อาทส กับ วิการ มีลักษณะต่างกันอย่างไร? อิเฆเมโส ตัดต่ออย่างไร?..... ๓๓
๒. อาทสพยัญชนสนธิ กับ อาทสนิกคหิตสนธิ ต่างกันอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย สจาทิ, อตตานญเจ, ตุมเทเยว เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๔
๒. ในสนธิ การต่อมีเท่าไร? อะไรบ้าง? ยานิมานิ, ตลฺยโน, คาถมาท ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๔
๒. สนธิ กับ สมาส ต่างกันอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ภาตฺวนตราโย, ทูรมาคโต, สาทิ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๔
๒. ทิฆสรสนธิมีเท่าไร? อะไรบ้าง? อุกยมเปตสส เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๕
๒. อาคมมีในสนธิไหนบ้าง? ลงอาคมอะไรในสนธิเหล่านั้น? ปุรติเยว, ตยาเวต เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๕
๒. ในสนธิกิริยาปรกรณ์ วิการ กับ ทิฆะ มีลักษณะต่างกันอย่างไร? ยถลฺยมนุสาสติ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๕
๒. สัญญโค ในพยัญชนสนธิ มีวิธีซ้อนอย่างไรบ้าง? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ยถลฺยมนุสาสติ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๖
๒. อาทสสนธิกิริยาปรกรณ์ ในสรสนธิ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? อชชตคฺเคทานาห เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?..... ๓๖

ข้อ ๓ นาม อพยยศัพท์..... - ๓๗

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้..... ๓๗
- ก. อะไรเรียกว่า การันต์?..... ๓๗
- ข. ภิกขโว, โจเร เป็นวิภัตติอะไรบ้าง?..... ๓๗
- ค. ตั้งแต่ เอกนวิสติ จนถึง อฏฐนวุติ เป็นวจนะและลิงค์อะไร?..... ๓๗
- ง. เอกจเจ, เอต ศัพท์ เป็นวิเศษนศัพท์นามชนิดไหน?..... ๓๗
- จ. ปัจจัยในอพยยศัพท์นั้นลงที่ไหน? เป็นเครื่องหมายของอะไร?..... ๓๗
๓. สังขยาคืออะไร? มีกี่ชนิด? อะไรบ้าง? ตั้งแต่ไหนถึงไหน เป็นนามอะไร? สังขยานาม กับ สังขยาคุณ ใช้ต่างกันอย่างไร?..... ๓๗
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้..... ๓๘
- ก. คุณนามเช่นไร จัดเป็นอติวิเศษ?..... ๓๘
- ข. ภควโต มีวิธีทำตัวอย่างไร?..... ๓๘
- ค. ปุรณสังขยา มีวิธีใช้อย่างไร?..... ๓๘
- ง. ต ศัพท์ เป็นศัพท์นามชนิดไหน?..... ๓๘
- จ. ทานี ปัจจัย ในอพยยศัพท์ เป็นเครื่องหมายอะไร?..... ๓๘
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้..... ๓๘
- ก. นามเช่นไร จัดเป็นสาธารณนาม?..... ๓๘
- ข. สุขาย มีวิธีทำตัวอย่างไร?..... ๓๘
- ค. ปกติสังขยา มีวิธีใช้อย่างไร?..... ๓๘
- ง. ตุมห ศัพท์ ในศัพท์นาม สำหรับใช้อย่างไร?..... ๓๘
- จ. อธิ อชช ลงในปัจจัยอะไรในอพยยศัพท์?..... ๓๘
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้..... ๓๘
- ก. นามเช่นไร จัดเป็นสาธารณนาม?..... ๓๘
- ข. สดถาโร มีวิธีทำตัวอย่างไร?..... ๓๘
- ค. ปณณรสี เป็นสังขยาชนิดไหน?..... ๓๘
- ง. วิเศษนศัพท์นามมีลักษณะอย่างไร?..... ๓๘
- จ. ภนเต, สาย ในอพยยศัพท์ เป็นนิบาตอะไร?..... ๓๘
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้..... ๓๙
- ก. คุณนามเช่นไร ชื่อวิเศษ?..... ๓๙
- ข. เทวเต มีวิธีทำตัวอย่างไร?..... ๓๙
- ค. อสตี เป็นได้กัลลิ่งค์?..... ๓๙
- ง. ตุมห เป็นศัพท์นามชนิดไหน? เป็นได้กัลลิ่งค์?..... ๓๙
- จ. ยคเม เป็นคำสำหรับเรียกใคร?..... ๓๙
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้..... ๓๙
- ก. คุณนามแบ่งออกเป็นกี่ชั้น? อะไรบ้าง?..... ๓๙

ข. ภควดา มีวิธีทำตัวอย่างไร?.....	๓๙
ค. ปุ่ลึงค์ มีการันต์เท่าไร? อะไรบ้าง?.....	๓๙
ง. ตั้งแต่ ทวิ จนถึง อฏฐารส เป็นวจนะและลึงค์อะไร?.....	๓๙
จ. อุทธี, วิย ในอภัยยศัพท เป็นนิบาตบอกอะไร?.....	๓๙
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๐
ก. เซกฐ เป็นอะไรในนามศัพท์? และเป็นลึงค์อะไร?.....	๔๐
ข. อุปาสิกะ มีวิธีทำตัวอย่างไร?.....	๔๐
ค. ตวิ, กตโร เป็นศัพท์นามชนิดไหน?.....	๔๐
ง. นิบาตนั้น สำหรับใช้อย่างไร?.....	๔๐
จ. อิทานี, ตหี แปลว่าอย่างไร? สำเร็จรูปมาจากอะไร?.....	๔๐
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๐
ก. ปฐมวาทิตติ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?.....	๔๐
ข. รณญะ มีวิธีทำตัวอย่างไร?.....	๔๐
ค. ศัพท์มโนคณะ เข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างไร?.....	๔๐
ง. กิ ศัพท์ เมื่อแปลงเป็น ก แล้ว มีวิธีแจกอย่างไร?.....	๔๐
จ. อมโห เป็นคำสำหรับเรียกใคร?.....	๔๐
๓. ศัพท์เช่นไร เรียกว่า อภัยยศัพท? ในอภัยยศัพทนั้น อุปสัคกับนิบาต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร?.....	๔๑
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๑
ก. นามเช่นไร จัดเป็นนามนาม?.....	๔๑
ข. ภิกขเว มีวิธีทำตัวอย่างไร?.....	๔๑
ค. อสตี เป็นวจนะ และลึงค์อะไร?.....	๔๑
ง. ต ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะจุดตถิวาทิตติ มีรูปแจกอย่างไร?.....	๔๑
จ. รโห แปลว่าอย่างไร? เป็นนิบาตบอกอะไร?.....	๔๑
๓. นามศัพท์ ในบาลีภาษานั้น แบ่งลึงค์ไว้เท่าไร? อะไรบ้าง? ที่จัดเช่นนั้น อาศัยอะไรเป็นหลัก? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย.....	๔๑
๓. อุปสัค กับ นิบาต มีลักษณะต่างกันอย่างไร? เพราะเหตุไรจึงเรียกว่าอภัยยศัพท?.....	๔๑
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๒
ก. คุณนามชั้นวิเสส มีลักษณะอย่างไร?.....	๔๒
ข. ภควติ มีวิธีทำตัวอย่างไร?.....	๔๒
ค. ราชคหิ เป็นนามนามชนิดไหน?.....	๔๒
ง. เอกสังขยา กับ เอกศัพท์นาม ต่างกันอย่างไร?.....	๔๒
จ. ทา, ฐ ปัจจัย เป็นเครื่องหมายวิภตติอะไร?.....	๔๒
๓. จงประกอบสังขยาแทนตัวเลขที่แสดงไว้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์.....	๔๒
ก. ๓ อุปปลานี อุทเก ชาตานิ.....	๔๒

ข. ๑๙ นารีโย นหานาย นที คตา.....	๔๒
ค. ๒๓ กุมาราน อัจริโย คาม ปวิฏฐุ.....	๔๒
ง. ๓๓ ชน่าน์ ลาโภ อุปปโน.....	๔๒
จ. ตสส (พุทธสส) ชีณาสวาน์ ๑๐๐,๐๐๐ ปริวาโร.....	๔๒
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๓
ก. เอกวจนะ กับ พหุวจนะ มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร?.....	๔๓
ข. สดตปถณาส แปลว่าอย่างไร? เป็นสังขยาชนิดไหน?.....	๔๓
ค. อรหตฺ มีวิธีทำตัวอย่างไร?.....	๔๓
ง. อิม ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะฉัญฐีวิภคตี มีรูปแจกอย่างไร?.....	๔๓
จ. อาวุโส เป็นคำสำหรับเรียกใคร?.....	๔๓
๓. ปัจจัยในอภัยศัพท์ เฉพาะที่ลงท้ายนาม มีเท่าไร? อะไรบ้าง? แต่ละตัวเป็นเครื่องหมายวิภคตีอะไร?.....	๔๓
๓. ในปกติสังขยา จัตติงค์และวจนะ ไว้อย่างไรบ้าง?.....	๔๓
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๔
ก. คุณนามชั้นวิเสส มีอะไรเป็นเครื่องสังเกต?.....	๔๔
ข. ปถณรสี แปลว่าอะไร? เป็นสังขยาชนิดไหน?.....	๔๔
ค. สติมนตุ ในปฐมวิภคตี และทุติยวิภคตี มีรูปแจกอย่างไร?.....	๔๔
ง. อมฺห ศัพท์ เฉพาะฉัญฐีวิภคตี มีรูปแจกอย่างไร?.....	๔๔
จ. กิ ศัพท์ มีวิธีแจกอย่างไร?.....	๔๔
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๔
ก. คำว่า “ภควนฺตา ภควนฺโต” นั้น มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร?.....	๔๔
ข. ปาปิโย, สุขุโม เป็นคุณนามชั้นไหน?.....	๔๔
ค. คำว่า “๕๕” และ “๕๕” ตรงกับศัพท์สังขยาว่าอย่างไร?.....	๔๔
ง. อยฺ, เอกจฺโจ เป็นศัพท์นามชนิดไหน?.....	๔๔
จ. อภัยศัพท์ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?.....	๔๔
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๕
ก. คุณนามเช่นไร ชื่ออติวิเสส?.....	๔๕
ข. อุปาสิกะ มีวิธีทำตัวอย่างไร?.....	๔๕
ค. สญฺฐี แปลว่าอะไร? เป็นวจนะและลิงค์อะไร?.....	๔๕
ง. อมฺห เป็นศัพท์นามชนิดไหน? เป็นได้กี่ลิงค์?.....	๔๕
จ. อาวุโส เป็นคำสำหรับเรียกใคร?.....	๔๕
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๕
ก. อติสุขุมา, เขฏฺฐุ เป็นคุณนามชั้นไหน?.....	๔๕
ข. ภควโต เป็นวิภคตีไหนบ้าง?.....	๔๕
ค. ปกติสังขยา ใช้ัน้อย่างไร?.....	๔๕

ง. สัพพนาม แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?.....	๔๕
จ. กทา แปลว่าอย่างไร? สำเร็จรูปมาจากอะไร?.....	๔๕
๓. ศัพท์เช่นไร เรียกว่าอภัยศัพท์? ในอภัยศัพท์นั้น อุปสัคกับนิบาต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร?.....	๔๕
๓. สัพพนามคืออะไร? แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? ในประโยคที่ว่า “โส ชโน ตุมเห มา อติกกมตุ.” คำไหนเป็นสัพพนาม? และเป็นสัพพนามชนิดไหน?.....	๔๖
๓. นามศัพท์ จัดเป็นลिंगค์อะไรได้บ้าง? “กสฺมา ตฺวํ ปุณฺณ มฺม สฺวาทฺ ปฺริยํ” เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ไว้ นั้น เป็นนามศัพท์ชนิดไหน? เป็นการันต์ลึงค์ และวจนะอะไร?.....	๔๖
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๖
ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง?.....	๔๖
ข. เทวเต และ ปพฺพเต เป็นวิภคิตและวจนะอะไรได้บ้าง?.....	๔๖
ค. ปณฺณส กับ ปณฺณรสี แปลว่าอะไร? ต่างกันอย่างไร?.....	๔๖
ง. กตม, อมฺห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน?.....	๔๖
จ. นิบาตนั้น สำหรับใช้ลงที่ไหน?.....	๔๖
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๗
ก. นามนามกับคุณนาม ต่างกันอย่างไร?.....	๔๗
ข. สข (เพื่อน) ป. เอก. ในปุงลึงค์ และอิตถิลึงค์ มีรูปเป็นอย่างไร?.....	๔๗
ค. สังขยานามกับสังขยาคุณ ใช้ต่างกันอย่างไร?.....	๔๗
ง. ในสัพพนาม “ตสฺสา” กับ “ตสฺส” เหมือนกันและต่างกันอย่างไร?.....	๔๗
จ. อุปสัคนั้น ใช้อย่างไร? จงยกอุทาหรณ์มาดู.....	๔๗
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๗
ก. พารานสี เป็นนามนามชนิดไหน?.....	๔๗
ข. คำว่า “โน” เป็นศัพท์อะไรในไวยากรณ์? แปลว่าอะไร?.....	๔๗
ค. สังขยาตั้งแต่ไหนถึงไหนเป็นนามอะไร?.....	๔๗
ง. ก็ ศัพท์ จัดเป็นสัพพนามชนิดไหน? เป็นได้กี่ลึงค์?.....	๔๗
จ. หี และ ชฺช ปัจจย เป็นเครื่องหมายวิภคิตไหน?.....	๔๗
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๘
ก. ปฐฺมาวิภคิต แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?.....	๔๘
ข. มโนคณะ ได้แก่ศัพท์อะไรบ้าง?.....	๔๘
ค. ปุณฺณสังขยา เป็นนามศัพท์ชนิดไหน?.....	๔๘
ง. มยฺ, อิม เป็นสัพพนามชนิดไหน?.....	๔๘
จ. อภัยศัพท์ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?.....	๔๘
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.....	๔๘
ก. จกฺข เป็นนามและลึงค์อะไร?.....	๔๘
ข. เทวตา เมื่อแจกในอาลปนวิภคิต มีรูปเป็นอย่างไรบ้าง?.....	๔๘

ค. อายสมโต เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง?	๔๙
ง. กตร ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน?	๔๙
จ. โต, ทานี ปัจจัย เป็นเครื่องหมายวิภัตติอะไร?	๔๙
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้	๔๙
ก. คุณนามต่างจากนามนามอย่างไร?	๔๙
ข. สารีปุโต เป็นนามนามชนิดไหน?	๔๙
ค. เอกสังขยา กับเอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร?	๔๙
ง. ต ศัพท์ ในคำว่า “อติปิ โส ภควา” เป็นสัพพนามชนิดไหน?	๔๙
จ. อมโภ เป็นคำสำหรับเรียกใคร?	๔๙
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้	๕๐
ก. คุณนามเช่นไร ชื่อวิเสส?	๕๐
ข. อุปาสิกะ มีวิธีทำตัวอย่างไร?	๕๐
ค. มยฺ, เอกจโจ เป็นสัพพนามชนิดไหน?	๕๐
ง. ปัจจัยในอภัยศัพท์นั้นลงที่ไหน? เป็นเครื่องหมายอะไร?	๕๐
จ. ปาโต, ยทิ ในอภัยศัพท์ เป็นนิบาตบอกอะไร?	๕๐
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้	๕๐
ก. นามเช่นไร จัดเป็นนามนาม?	๕๐
ข. ภิกขเว มีวิธีทำตัวอย่างไร?	๕๐
ค. อสีติ เป็นวจนะและลิงค์อะไร?	๕๐
ง. ต ศัพท์ ในอิตติลิงค์ เฉพาะจุดตวิภัตติ มีรูปแจกอย่างไร?	๕๐
จ. รโห แปลว่าอย่างไร? เป็นนิบาตบอกอะไร?	๕๐
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้	๕๑
ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง?	๕๑
ข. อตถาย, อุปาสิกาย เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง?	๕๑
ค. ปณณรส กับ ปณณรสี ต่างกันอย่างไร?	๕๑
ง. อิม ศัพท์ ในอิตติลิงค์ เฉพาะสัดตวิภัตติ มีรูปแจกอย่างไร?	๕๑
จ. นิบาตนั้น สำหรับใช้ลงที่ไหน?	๕๑

ข้อ ๔ อาชยาด..... - ๕๒

๔. การแยกวิภัตติอาชยาดออกเป็นปรัสสบท และอัตตโนบท เพื่อประสงค์อะไร? อานยีสุ, วุจเจอร์ ในคำว่า “เทวธมมาติ วุจเจอร์” ประกอบด้วย เครื่องปรุงอะไรบ้าง?	๕๒
๔. วาจกคืออะไร? จัดไว้เท่าไร? อะไรบ้าง? วิธีจะจำวาจกได้แม่นยำนั้น ต้องอาศัยอะไร?	๕๒
๔. สกัมมธาตุ กับ อกัมมธาตุ ใช้ในวาจกอะไรได้บ้าง? ภทิ ธาตุ และ มุจ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุหรืออกัมมธาตุ? จงอธิบาย	๕๒
๔. อาคมในอาชยาดมีเท่าไร? อะไรบ้าง? นิยมลงในที่เช่นไร?	๕๓
๔. ในอาชยาด จัดวาจกไว้เท่าไร? อะไรบ้าง? และกำหนดรู้อย่างไร?	๕๓

๔. ในอาขยาด อ อาคม และ อี อาคม นิยมลงในที่เช่นไร? วุปสมีสฺ, ปจจาสิสฺนติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?.....๕๓
๔. วิภัติอาขยาด ๘ หมวดนั้น หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร? บทว่า “นิทฺธม” ในบาทพระคาถาว่า “นิทฺธม มลตฺตโน” นี้ แปลว่าอะไร? ลงวิภัติหมวดไหน?.....๕๔
๔. ในอาขยาด อ อาคม และ อี อาคม ใช้ประกอบกริยาทั่วไป หรือมีจำกัดอย่างไร? จงแจก คห ชาติ ในความถ้อยเอา ด้วยวิภัติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสนทมาดู.....๕๔
๔. วากคืออะไร? วิธีจะจำวากได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร? วิตนาเมติ, นิรุชฌีสฺ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?.....๕๔
๔. การแยกวิภัติอาขยาดออกเป็นปรัสนทและอัทโนบท เพื่อประสงค์อะไร? จงแจก ภูช ชาติ ในความถ้อย ด้วยวิภัติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสนทมาดู.....๕๕
๔. ชาติคืออะไร? รวบรวมจัดไว้เป็นที่หมวด? อะไรบ้าง? สงกิลิสฺสติ, ปมฺชชิสฺส ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?.....๕๕
๔. อาย อีย ปัจจย เป็นไปในความอะไร? ใช้ประกอบกับอะไร? จงแจก คห ชาติ ในความถ้อยเอา ด้วยวิภัติหมวดภวิสสันติเฉพาะปรัสนทมาดู.....๕๕
๔. กิริยาอาขยาด และกิริยาภิกตฺ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง? จงแจก พุช ชาติ ในความตรัสรู้ ด้วยวิภัติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสนทมาดู.....๕๖
๔. จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์.....๕๗
- ก. ภิกฺขุโน สหสฺสํ ฌมฺมสภายํ สนฺนิปตฺติสฺ.....๕๗
- ข. เถโร ปุณฺนปฺปุนิ ปุจฺฉยฺนโต ตฺถมฺหิ อฺหสิ.....๕๗
- ค. สีลวา กุมาริกา อตฺตโน นาดํ ลพฺภติ.....๕๗
- ง. มยฺ วิสฺตึนํ ภิกฺขุณํ ภิกฺขํ ทสฺสามิ.....๕๗
- จ. เทวทฺโต สงฺฆํ ภิกฺชิสฺสติ.....๕๗
๔. ในอาขยาด จัดวากไว้เท่าไร? วากไหนลงปัจจยอะไร? อวมณฺญเถ ในคำว่า “มามวมณฺญเถ ปุณฺญสฺส” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?.....๕๗
๔. ในอาขยาด วิภัติไหน เมื่อลงแล้วต้องที่อะไร ที่สุดปัจจย เป็น อา? มีอุทาหรณ์ว่าอย่างไร? จงแจก ญา ชาติ ในความรู้ ด้วยวิภัติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสนทมาดู.....๕๗
๔. ในอาขยาด แบ่งกาลที่เป็นประธานไว้เท่าไร? อะไรบ้าง? จะรู้จักกาลได้ ต้องอาศัยอะไร? จงแจก ภูช ชาติ ในความถ้อย ด้วยวิภัติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสนทมาดู.....๕๘
๔. อาคมในอาขยาด มีเท่าไร? อะไรบ้าง? นิยมลงในที่เช่นไร? หาสยสฺส ในคำว่า “หาสยสฺส มหาชนิ” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?...๕๘
๔. อุปฺปาทยีสฺ เป็นวากอะไร? ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง? จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้.....๕๘
- ก. โสโก วา ภยฺ วา ชายนฺติ.....๕๘
- ข. เอวํ กนิฏฺฐนฺ ตโย สมฺปตฺติโย ปฏฺฐิตา.....๕๘
- ค. เอวํ ฌมฺเม เทสิยนฺเต มหาชนสฺส ฌมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.....๕๘
๔. ภิท ชาติ มุจ ชาติ เป็นสกัมมธาตุหรือเป็นอกัมมธาตุ? จงแจก พุช ชาติ ในความตรัสรู้ ด้วยวิภัติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสนทมาดู.....๕๙
๔. ชาติคืออะไร? รวบรวมจัดไว้เป็นที่หมวด? อะไรบ้าง? สมฺมิชฺฌตฺ, ปจฺจสฺสอสฺส ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?.....๕๙
๔. วิภัติอาขยาด จำแนกไว้เพื่อประโยชน์อะไร? จัดเป็นที่หมวด? หมวดไหนบอกกาลอะไร?.....๕๙
๔. สกัมมธาตุ กับอกัมมธาตุ ใช้ในวากอะไรได้บ้าง? ภิท ชาติ และ มุจ ชาติ เป็นสกัมมธาตุ หรืออกัมมธาตุ? จงอธิบาย.....๖๐

๔. ในอาขยาด จัตวาจากไว้อย่างไร? วาจกไหนลงปัจจัยอะไร? นิวารเย ในคำว่า “ปาปา จิตต์ นิวารเย” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?...๖๐
๔. ในอาขยาด อ อาคมหน้าธาตุ และ อิ อาคมหลังธาตุและปัจจัย ลงได้ในวิภัติหมวดไหนบ้าง? ปพพาเซสิ และ ชิน ในคำว่า “อกโกเรน ชินเ
โกธ” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?..... ๖๐
๔. กิริยาอาขยาดและกิริยาภิกถ์ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง? จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้...๖๑
- ก. อชช เทวทโต สงฆ์ ภิชชิสสตี..... ๖๑
- ข. สุธีโร จ ถาวโร จ สงฆ์ อุปสมปท ยาจติ..... ๖๑
- ค. ตโยปิ สิกขา กถิตาเยว โหนติ..... ๖๑
๔. อาย อัย ปัจจัยในอาขยาด ไช้อย่างไร? เป็นไปในความอะไร? จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้.....๖๑
- ก. เอกจเจ (อติไย) สตุฏ ปุโรโต นจจิตุ อารภิ..... ๖๑
- ข. ปตติกาลเล หตโต วา ปาโท วา ภิชชเยยฺย..... ๖๑
- ค. ปีตา โน มหุลลกา ชนา..... ๖๑
๔. อานยีสฺ และ อุกฺฐูหิ ในคำว่า “อุกฺฐูหิ ตาต” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง? จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ใน
ประโยคต่อไปนี้..... ๖๒
- ก. มาคนทียา ชินวนตาปี มตาปี มโตเยว นาม..... ๖๒
- ข. เอกจจา ชนา สตุฏ ฐมมฺ โสตุ ลภติ..... ๖๒
- ค. มยฺ วิสตีณฺ ภิกฺขุณฺ ภิกฺขํ ทสสามิ..... ๖๒
๔. อ อาคม และ อิ อาคม ในอาขยาด ลงในวิภัติหมวดไหนได้บ้าง? จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้ ๖๒
- ก. เอกสมฺปี วย ปุตโต วา ธีตา วา อุปฺปชชเยยฺย..... ๖๒
- ข. สา อนาถา วิจรนตา มหาทฺทฺชํ ปาปฺณนติ..... ๖๒
- ค. ตโยปิ สิกขา กถิตาเยว โหติ..... ๖๒
๔. สกัมมธาตุเป็นได้กี่วาจก? นิคคยหติ เป็นวาจกอะไร? จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้.....๖๓
- ก. มหาปฺรุวี เทวธา ภินฺทิ..... ๖๓
- ข. เอวํ กนิฏฺฐุน ตโย สมปตฺติโย ปฏฺฐิตา..... ๖๓
- ค. มหาชโน อฺชฌายีสฺ..... ๖๓
๔. วิภัติอาขยาด ต่างจากวิภัตินามอย่างไร? จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้.....๖๓
- ก. ปีตา โน มหุลลกา อโหสิ..... ๖๓
- ข. เม สามิเก ชิชจฉาย ปิฬิยนเต น สกกา มยา ภฺณชิตฺตุ..... ๖๓
- ค. เทวทโต สงฆ์ ภิชชิสสตี..... ๖๓
๔. วิภัติอาขยาด ๘ หมวดนั้น หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร? บทว่า “นิวารเย” ในบาทพระคาถาว่า “ปาปา จิตต์ นิวารเย” นี้ แปลว่าอะไร?
ลงวิภัติหมวดไหน?..... ๖๓
๔. วาจกคืออะไร? วิธีจำวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร? จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้.....๖๔
- ก. เทสนาวसानเ องฺกุโร จ อินฺทโก จ โสตาปตฺติเม ปตฺติฏฺฐูหิ..... ๖๔
- ข. เถโร ปุณฺปฺปฺนํ ปุจฺฉิยนฺโตปิ น กเถสิ..... ๖๔
- ค. อุโฆ อคฺคปาทา ภินฺทิสฺ..... ๖๔

๔. การแยกวิภัตติอาขยาตออกเป็นปรัสนทและอัตตโนบทนั้น เพื่อประสงค์อะไร? ปพพาเสสุ และ วุจเจอร์ ในคำว่า “เทวธมมาติ วุจเจอร์” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?..... ๖๔

ข้อ ๕ กิตก์..... - ๖๕

๕. สาธนะคืออะไร? อุฏฐาน ในคำว่า “อุฏฐานกาเล” และ “อุฏฐานวิริยวนตสฺส” ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๕

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกิริยากิตก์ แบ่งเป็นกี่หมวด? แต่ละหมวดมีปัจจัยอะไรบ้าง? ปัจจัยไหนบอกกาลอะไร?..... ๖๕

๕. กัตตุสาธนะ บัญญัติให้แปลว่าอย่างไร? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ ทุทโทโม (อตตา), มรณํ ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๕

๕. อธิกรณสาธนะ บัญญัติให้แปลว่าอย่างไร? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ..... ๖๖

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? และจะกำหนดรู้ได้อย่างไรว่าสาธนะนั้นๆ เป็นรูปอะไร? อปายคามิโน (สตุตา) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๖

๕. ตูนาทิจปัจจัย คือ ปัจจัยอะไร? บอกกาลอะไร? ในที่เช่นไร นิยมแปลงเป็น ย? ธมฺมเทสนา ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๖

๕. สาธนะ คืออะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? นิพพานคามินี (ปฏิปทา) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๖

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก? จงอธิบาย ปุชา ในคำว่า “ปุชา จ ปุชฌิยานํ” ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๗

๕. กัตตุสาธนะ บัญญัติให้แปลว่าอย่างไรบ้าง? ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์มาดู ทูลลภา (ภิกขา) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๗

๕. กิตก์นั้น คืออะไร? แบ่งเป็นกี่อย่าง? อะไรบ้าง? พนฺธนํ (ฐาน) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๗

๕. ปัจจัยแห่งกิริยากิตก์ทั้ง ๓ หมวดนั้น ตัวไหนบอกกาลอะไร? และตัวไหนบ้างใช้เป็นกิริยากุมพากย์ได้? สุตฺธิ ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๗

๕. ปัจจัยนามกิตก์ แบ่งเป็นกี่พวก? และใช้ต่างกันอย่างไร? คมฺภีรจารี (อุทฺโท) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๘

๕. ศัพท์ต่อไปนี้ คือ นิสฺสาย, อารทฺโธ, สาลิกเขตตปาลิกา (อิตฺถิ), ปมาโท, ภิกขาจารํ (ฐาน) ลงปัจจัยอะไร? เฉพาะที่เป็นนามกิตก์ จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย..... ๖๘

๕. โภธิ ในคำว่า โภธิสฺสโต, โภธิญฺณตถาย, โภธิรฺกขฺมุเล คำไหนเป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๘

๕. อนตฺ และ มานํ ปัจจัย ในกิริยากิตก์ ใช้เหมือนกันและต่างกันอย่างไรร? โลกานุกมฺปกา (พุทฺธา), อุปปาโท เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๙

๕. กิริยากิตก์ มีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาขยาตอย่างไร? หาโส, ภิกขาจารา (เวลา) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๙

๕. กตญฺญ, ปารุปนํ (วตฺถ) และ วาโส ในคำว่า “ปฏิรูปฺเทสวาโส” คำไหนเป็นรูปสาธนะและปัจจัยอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๖๙

๕. อธิกรณสาธนะ บัญญัติให้แปลว่าอย่างไร? ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์มาดู สนฺธิจฺเจทกา (โจรา), ทุปฺปมฺลฺจํ (พนฺธน) เป็นรูปสาธนะและปัจจัยอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๗๐

๕. ปุริสฆาตโก (บุคคลโค), นหานัน (อุทก) และ อานนโท ในคำว่า “โก นุ หาส โส กิमानนโท” คำไหน เป็นรูปสาธนะและปัจจัยอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๐
๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกิริยาภิกตฺ แบ่งเป็นกี่พวก? แต่ละพวกมีปัจจัยอะไรบ้าง? วรลาภี (บุคคลโค), ธมมสสวณฺ (ฐาน) เป็นรูป สาธนะและปัจจัยอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๐
๕. ภิกตฺนั้น เป็นชื่อของอะไร? แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? อุปปาโท, ภิกขากาโร (ฐาน) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปสาธนะและปัจจัยอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๑
๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? และจะกำหนดรู้ได้อย่างไรว่าสาธนะนั้นๆ เป็นรูปอะไร? สีสรรกชิกกา (อิตถิ) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๑
๕. ตูนาทิปัจจัย คือปัจจัยอะไร? บอกกาลอะไร? ในที่เช่นไรนิยมแปลงเป็น ย? “ปานฺ” ในคำว่า “มชชปานา จ สลยฺโม” ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๑
๕. อนต และ มาน ปัจจัยในกิริยาภิกตฺ ใช้เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร? อาจริยปุชโก (เถโร) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๑
๕. ต ปัจจัยในกิริยาภิกตฺในที่เช่นไร ใช้บอกกัตตฺวาจก? ในที่เช่นไร ใช้บอกกัมมวาจก? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่าง “อาคมณ” ในคำว่า “อาคมณทิวโส” และคำว่า “อาภาเสน อาคมณฺ กริ” ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๒
๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก? จงอธิบาย ทุพทสฺ (วชช), โโพธิ (ญาณ), ทาทา ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๒
๕. ปัจจัยในนามภิกตฺ กับกิริยาภิกตฺ เหมือนกันและต่างกันอย่างไร? วุปลโสม, ทูรจคมฺ (จิตต), ทุนนิกคทฺ (จิตต) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๓
๕. สาธนะคืออะไร? การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก? โกธาภิก (นโร), ทุพพโจ (ปริโส) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๓
๕. ปัจจัยแห่งกิริยาภิกตฺ หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร? สนติมคคณิโยชโก (สงโฆ), วิมุตติ, สุวโจ (เถโร) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๔
๕. อนต และ ตพพ ปัจจัย เป็นวาจกอะไรได้บ้าง? ธมมชชีวี (บุคคลโค), โโพธิ (ญาณ) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๔
๕. จะทราบว่าเป็นกิริยาภิกตฺหรือนามภิกตฺ จะต้องอาศัยอะไร? ภติโก, ทูลลโฆ, สนโต, ปคคยท ลงปัจจัยอะไร? เฉพาะที่เป็นนามภิกตฺ จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๔
๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกิริยาภิกตฺ แบ่งเป็นกี่หมวด? แต่ละหมวดมีปัจจัยอะไรบ้าง? โโพธิ (ญาณ), อคคทายี ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๕
๕. กัตตฺสาธนะ บัญญัติให้แปลว่าอย่างไรบ้าง? ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์หามาดู สีสรรกชิกกา (อิตถิ), ลาโฆ (ปจจโย) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๕
๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? และจะกำหนดรู้ได้อย่างไรว่าสาธนะนั้นๆ เป็นรูปอะไร? วิมุตติ, ทุพทโม (อตตา) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๗๖

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าตบปุริสมาส? และตบปุริสสมานั้น มีเท่าไร? อะไรบ้าง? ตโยชนวตถุ, บุริตปารมี (สโตโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๗๗
๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าวันทวสมาส? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? วิชชาจรณสมปนฺโน (ภควา) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ.....๗๗
๖. อะไรชื่อว่าทิกุสมาส? ทิกุสมาส กับ วิเสสนบุพพทท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร? อนโตเคทปเวสนํ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๗๗
๖. อะไรชื่อว่าวันทวสมาส? ในวันทวสมาสนี้ สมหาโร กับ อสมหาโร มีลักษณะต่างกันอย่างไร?..... ๗๗
๖. อะไรชื่อว่าตบปุริสมาส? ตบปุริสมาส กับ อพยยิกาวสมาส ต่างกันอย่างไร? อจจราสทสสปริวุโต (เทวปุตโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๗๘
๖. อะไรชื่อว่า พหุพพิทสมาส? ที่เรียกว่า ตุลยาริกรณพหุพพิท กับ ภินนาริกรณพหุพพิท นั้น มีข้อแตกต่างกันอย่างไร? ปริบุญณวิสตวัสโส (ปุริโส) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๗๘
๖. วิเสสนบุพพทท กัมมธารยสมาส กับ วิเสสนนุตตรบทท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร? อสขุณฺณมลา (มนฺดา) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๗๘
๖. สมาสอะไรบ้างนิยมบทปลงเป็นนปฺงสกลิงค์ เอกวจนะ อย่างเดียว? และจะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน? มุณิวรจณํ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๗๙
๖. ทิกุสมาส กับ วิเสสนบุพพทท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร? ทณฺฑทตฺลโคปาลโก เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ.....๗๙
๖. ตบปุริสสมาสกับกัมมธารยสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร? ปริบุญณปตฺตจิวโร (สามเณโร) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๗๙
๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าพหุพพิทสมาส? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? กิลฺกฺฐนฺนิวาสนปารุโป (สามเณโร) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๐
๖. ลุตตสมาส กับอลุตตสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ สีลาทิสฺมปฺนนา (ภิกฺขุ) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๐
๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปฺงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว? จะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน? อุกุสลกมฺมกรณํ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๐
๖. ในกัมมธารยสมาสนั้น วิเสสนบุพพทท กับ วิเสสนนุตตรบทท ต่างกันอย่างไร? จตุราสีติโยชนสทสฺสํ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๑
๖. สมาสว่าโดยชื่อ มีเท่าไร? อะไรบ้าง? อนิมิตโต (กาโล), อนตรามคฺคํ เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๑
๖. สมาสว่าโดยกิจ มีเท่าไร? อะไรบ้าง? มาตาปิตโร, มโนกมฺมํ จัดเข้าในกิจอย่างไร? พหุภณฺฑติโก (ภิกฺขุ) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๑
๖. อวธารณบุพพทท กัมมธารยสมาส มีลักษณะอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบด้วย ตโยชนวตถุ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๑
๖. ที่เรียกว่า อพยยิกาวสมาสนั้น มีอะไรเป็นเครื่องกำหนดรู้? ฉินฺนสํโยชนา (ภิกฺขุ), ธมฺมครุโก (จกฺขุปาโล) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๒
๖. บรรดาสมาสทั้ง ๖ มีกัมมธารยสมาสเป็นต้น สมาสไหนบ้างเป็นนามล้วน? สมาสไหนบ้างเป็นคุณล้วน? และสมาสไหนบ้างเป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ? รชสฺสิโร (ราชา), โสกาภิกฺขุโต (ปุริโส) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๒

๖. น บุษพพท กัมมธารยสมาส กับ น บุษพพท พุพพิทสมาส ต่างกันอย่างไร? อนจจริโย (ปาสาโท), อตตทตโธ เป็นสมาสอะไร? จงตั้ง
วิเคราะห์หามาดู..... ๘๒
๖. อะไรชื่อว่าทิสสมาส? ทิสสมาส กับ วิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร? อกุสลเจตนา เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามา
ตามลำดับ..... ๘๓
๖. อะไรชื่อว่ากัมมธารยสมาส? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? ปุตตทารพจนฺ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๓
๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าวันทวสมาส? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? มาตาศิปตูปฏฐานํ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๓
๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอวจะนจะอย่างไร? จะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน? สนวาโจ (ภิกขุ) เป็นสมาส
อะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๘๔
๖. อะไรชื่อตัมปฐิสสมาส? ตัมปฐิสสมาส กับ อภัยยิวาสมาส ต่างกันอย่างไร? ทุกขปีฬิตตตต เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตาม
ลำดับ..... ๘๔
๖. วิเสสนนปมบท กัมมธารยสมาส มีลักษณะอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบด้วย ทีชยาโก (ปุริโส), อโรคา (อิตถิ) เป็นสมาส
อะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๘๔
๖. สัมภวานบุพพท กัมมธารยสมาส กับ อวธารณบุพพท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย
ตณฺหทกฺโข, ตินตจิวรกา (ภิกขุ) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๘๕
๖. สมาสคืออะไร? เมื่อว่าโดยชื่อมีเท่าไร? อะไรบ้าง? อตตทตโธ, มโนเสฏฐา (ธมฺมา) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๘๕
๖. อะไรชื่อว่ากัมมธารยสมาส? เฉพาะวิเสสนนภยบท กัมมธารยสมาส กับวันทวสมาส ต่างกันอย่างไร? ภิกขุสงฆปริวโต (ภควา) เป็นสมาส
อะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๕
๖. พุพพิทสมาสคือสมาสอะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? อหิริกปุคฺคโล เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๖
๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอวจะนจะอย่างไร? จะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน? อนธพาลเวตต เป็นสมาสอะไร
บ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๖
๖. อะไรชื่อว่าวันทวสมาส? ในวันทวสมาสนี้ สมหาโร กับ อสมหาโร มีลักษณะต่างกันอย่างไรร? นินฺปณฺโณ (ปุคฺคโล), อนฺตรามคฺคํ เป็น
สมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๘๖
๖. อะไรชื่อว่าตัมปฐิสสมาส? ตัมปฐิสสมาส กับอภัยยิวาสมาส ต่างกันอย่างไร? อคฺคธมฺมสมาทิต เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามา
ตามลำดับ..... ๘๗
๖. วิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส กับ วิเสสนุตตรบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร? อโรคฺปุตตา (วิสาขา) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้ง
วิเคราะห์หามาตามลำดับ..... ๘๗

ข้อ ๗ ตัทธิต..... - ๘๘

๗. ปุณฺณตฺตติต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? เตปิฏกา (ภิกขุ), จตฺตธา, ยสฺวา ลงปัจจัยอะไร? ในตฺตติตไหน?..... ๘๘
๗. ภาวตฺตติต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? มทฺทวํ, ปณฺจกํ ลงปัจจัยอะไร? ในตฺตติตไหน? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๘๘
๗. ตา ปัจจัย มีในตฺตติตไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร? ทุกฺขี (ชโน), ปาสาทิก (รูป), ทฺวาทสโม (วคฺโค) ลงปัจจัยอะไร? ในตฺตติตไหน? จงตั้ง
วิเคราะห์หามาดู..... ๘๘
๗. อี ปัจจัย มีในตฺตติตไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร?..... ๘๘
๗. ภาวตฺตติต เป็นนามหรือคฺม? ต่างจากตฺตสฺตติตติตอย่างไรบ้าง? เทสนากุสลตา ลงปัจจัยอะไร? ในตฺตติตไหน? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๘๘
๗. ณ ปัจจัย มีในตฺตติตไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร? วณฺณวณฺตํ (ปุปฺม) ลงปัจจัยอะไร? ในตฺตติตไหน? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู..... ๘๘

๗. ตา ปัจจัย มีในศัพท์ไหนบ้าง? จงตอบพร้อมทั้งรูปวิเคราะห์มาประกอบด้วย..... ๘๙
๗. เสฎฐัตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? ต่างจากปัจจัยในศัพท์อื่นอย่างไร? ที่ขยายตา ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๐
๗. ณ ปัจจัย ในโคตตตถิต กับ ราคาตถิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร? การุณโก (พุทฺโธ) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๐
๗. ปัจจัยในฐานตถิต ลงแทนศัพท์อะไร? มณิมา (นาวา) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๐
๗. อี ปัจจัย ในตทสสถิตตถิต กับ ปุณณตถิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร? ทุสสลย ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๐
๗. ปุณณตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? อิทธิมา (ภิกขุ) แปลว่าอะไร? ลงปัจจัยอะไรในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๑
๗. ตทสสถิตตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? ชานปทา (ภิกขุ), พลวา (ปุริโส), เวสารชฺช ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๑
๗. ณิก ปัจจัย มีในศัพท์ไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร? อาโรคฺย, อาพาธิโก (ปุริโส), ปณณรสมฺ (ทิน) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๑
๗. โคตตตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? ปาสาณมยฺ (วชิร), วิสติมฺ (ทิน), มชฺฌิมา (ปฏิปทา) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๒
๗. อัพยตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? และปัจจัยตัวไหนนิยมลงกับศัพท์อะไร? ฉพพคคิยา (ภิกขุ) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๒
๗. ตทสสถิตตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? ปาสาทิโก (ภควา), ทุสสลย, อตถิโก ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๒
๗. ปัจจัยในฐานตถิต ลงแทนศัพท์อะไรบ้าง? กิลสมยฺ (พนธน), ฉทวาริกา (ตณหา) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๓
๗. ปัจจัยในศัพท์ไหนบ้างใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้? จตุกกํ, ทิฏฐธมฺมิโก (อตถ) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๓
๗. ตถิตโดยย่อ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? การุณญ, ยสวา (ชโน), โสฬสโม (โกฏฐาส) ลงปัจจัยอะไรในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๓
๗. ปุณณตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? เตปิฏโก (เถโร), ปณจธา, ภาคินิ (อตถิ) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๓
๗. ภาวตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? สมมาทิฏฐิโก (ปุคฺคโล), ทกฺขิณโย (สวากสงฺฆ), รชชํ ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๔
๗. สมุหตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? ชนตา, สตตค, ลชฺซี (ภิกขุ) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๔
๗. เสฎฐัตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? ต่างจากปัจจัยในศัพท์อื่นอย่างไร? พลวตี (ชิจฺจฉา), สามณญฺ ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๕
๗. ภาวตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? ปาสาทิโก (ภควา), เถยย, ปณจโม ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๕
๗. ณิก ปัจจัย มีศัพท์ไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร? นาคฺรา, โสภินิ (ปชา), สมฺโมหนิยา (กถา) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๕
๗. ปัจจัยในศัพท์ไหนบ้าง ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบ อติมานิ (ปุคฺคโล), ฉทวาริกา (ตณหา) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๖
๗. ตา ปัจจัย มีในศัพท์ไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร? อุโปสถิกา (อุปาสิก), มโนมยา (ธมฺมา) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๖
๗. สมุหตถิต เป็นนามหรือคุณ? ต่างจากราคาตถิตอย่างไรบ้าง? เวสารชฺช, พลวตี (ชิจฺจฉา), เจตสิกํ (กมฺม) ลงปัจจัยอะไร? ในศัพท์ไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู..... ๙๖

๗. ตั้ทิตโดยยอมีเท่าไร? อะไรบ้าง? ซาลินี (ตณหา), เถยย, ชนตา ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จตั้งวิเคราะห์มาดู.....๙๗
๗. ตั้ทิตต่างจากสมาอย่างไร? รุกขมุลิกา, เวรี้, โกสลล ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จตั้งวิเคราะห์มาดู.....๙๗
๗. ตา ปัจจัย มีในตั้ทิตไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร? ทุกซี (ชโน), ทุสสี่ลย, อิทิมย (รูป) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จตั้งวิเคราะห์มา
ดู..... ๙๘
๗. ตั้สสัตตัตติต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? อาโรคย, เตปิฏโก (เถโร), อฏฐโม ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จตั้งวิเคราะห์มาดู.....๙๘
๗. เสฏฐัตติต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? ซาลินี (ตณหา), โสสานิกา (ภิกขุ), พาลย ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จตั้งวิเคราะห์มาดู.....๙๘

นิคคหิต นักปราชญ์ผู้รู้ศัพทศาสตร์ประสงค์เป็นโฆสสะ ส่วนนักปราชญ์ฝ่ายศาสนา ประสงค์เป็นโฆสาโฆสวิมุตติ พ้นจากโฆสสะและอโฆสสะ

๑. อักษรวิธีและวจวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างไร?

ในคำว่า “จิตต ทนต สุขาวหิ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุหรือลหุ?

๑. อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น (๑) สมัญญาภิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระและพยัญชนะ พร้อมทั้งฐานกรณ์ (๒) สนธิ ต่ออักษรที่อยู่ในคำอื่นให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน

วจวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม อพยยศัพท์ สมาส ตัทธิธ อาชยาด กิตก์

จิต เป็น ครุ   ขา เป็น ครุ

ตฺ เป็น ครุ   ว เป็น ลหุ

สุ เป็น ลหุ   หิ เป็น ครุ

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้ คือ ท, ม, ฎ, ค, จ ตัวไหนใช้ซ้อนพยัญชนะอะไรได้บ้าง? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ?

๑. ท เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ เช่น สทท พทฐ

ม เป็นพยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว เช่น อนุกมป สมผลส อมพ กุมภ จมม

ฎ เป็นพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ เช่น ฎฎ ฎฎฐ

ค เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ เช่น มคค อคฆ

จ เป็นพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้ เช่น สจจ ปุจฉา

๑. อักษรในภาษาบาลีทั้ง ๔๑ ตัวนั้น อักษรจะจำพวกไหนชื่อนิสสัย? จำพวกไหนชื่อนิสสิต?

และทำหน้าที่ต่างกันอย่างไร?

๑. อักษรเบื้องต้น ๘ ตัว ตั้งแต่ อ จนถึง โ อชื่อนิสสัย

อักษร(ที่)เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนคคหิตเป็นที่สุด ชื่อนิสสิต

สระเป็นที่อาศัยของพยัญชนะ ออกเสียงได้ตามลำพังตนเอง และทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้

ส่วนพยัญชนะต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้

๑. เอ กับ โ สระ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐาน ต่างจากสระอื่นอย่างไร? และเพราะเหตุไรจึงจัดเป็นสังยุตสระด้วย?

๑. เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กัณฐतालुชะ

โ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและริมฝีปาก เรียกว่า กัณฐ्रोष्ठुชะ

เอ โ อ นี้ จัดเป็นสังยุตสระด้วย เพราะประกอบเสียงสระ ๒ ตัวเป็นเสียงเดียวกัน คือ

อ กับ อิ ผสมกันเป็น เอ, อ กับ อุ ผสมกันเป็น โ

๑. กรณที่ทำอักษร มีเท่าไร? อะไรบ้าง? ในจำนวนนั้น ปลายล้นเป็นกรณของอักษรตัวไหนบ้าง?

๑. กรณที่ทำอักษรมี ๔ คือ ชิวหามัชฌะ ท่ามกลางล้น ชิวโหปคคะ ถัดปลายล้นเข้ามา ชิวหคคะ ปลายล้น สกัฏฐานะ ฐานของตน

ปลายล้น เป็นกรณของอักษรที่เป็นทันตชะ คือ ต ถ ท ธ น; ล ส

๑. คำต่อไปนี้ คือ อภิตถเรถ, ปุณณ, สัคโห, จิรปวาสิ, อทโฒ

ประกอบสังโยคทุกหรือผิด? ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก และบอกด้วยว่าถูกหรือผิดเพราะอะไร?

๑. แก้เป็น อภิตถเรถ ปุณณ สงคโห จิรปวาสิ หรือ จิรมปวาสิ อทโฒ

- **อภิตถเรถ** ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะที่ ๒ ใน ตวรรค (ถ) ต้องซ้อนหน้าด้วยพยัญชนะที่ ๑ หรือ ๒ ในวรรคเดียวกัน แก้เป็น **อภิตถเรถ**
- **ปุณณ** ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะที่ ๕ ใน ฎวรรค (ณ) ต้องซ้อนหน้าด้วยพยัญชนะในวรรคเดียวกัน แก้เป็น **ปุณณ**
- **สัคโห** ประกอบสังโยคผิด^๑ เพราะไม่แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรคในเมื่อมีพยัญชนะวรรคอยู่หลัง แก้เป็น **สงคโห**
- **จิรปวาสิ (จิร-ปวาสิ)** ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะที่ ๑ ใน ปวรรค (ป) ต้องซ้อนหน้าด้วยพยัญชนะที่ ๑ ในวรรคเดียวกัน แก้เป็น **จิรปวาสิ** หรือ **จิรปวาสิ (จิร-ปวาสิ)** อาเทศผิด เพราะพยัญชนะวรรคอยู่หลัง ให้อาเทศนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค แก้เป็น **จิรมปวาสิ**
- **อทโฒ** ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะที่ ๔ ใน ฎวรรค (ฒ) ต้องซ้อนหน้าด้วยพยัญชนะที่ ๓ ในวรรคเดียวกัน แก้เป็น **อทโฒ**

๑. พยัญชนะในภาษาบาลี ต่างจากสระอย่างไรบ้าง? พยัญชนะไหนประกอบกับสระได้ทั่วไป?

และพยัญชนะไหนประกอบได้ไม่ทั่วไป?

๑. พยัญชนะออกเสียงไม่ได้ตามลำพังเหมือนสระ ต้องอาศัยสระ จึงจะออกเสียงได้

พยัญชนะที่ประกอบกับสระได้ทั่วไป คือ ก ข ค ฆ ง, จ ฉ ฌ ช ญ, ฐ ฑ ฒ ณ, ต ถ ท ธ น, ป ผ พ ภ ม, ย ร ล ว ส ห ฬ

พยัญชนะที่ประกอบกับสระได้ไม่ทั่วไป คือ ๐ ประกอบได้เฉพาะสระที่เป็นรัสสะเท่านั้น คือต้องไปตามหลังสระ อ อิ อุ เสมอ เช่น อหิ เสตุ อกาสิ

๑ สัคโห หรือ สงคโห ก็ใช้ได้ เพราะนิคคหิตอยู่หน้าพยัญชนะวรรค ไม่จำเป็นต้องแปลงเป็นพยัญชนะที่สุตวรรคเสมอไป เช่น มาสสุ พาเลน **สัคจฉิ**. นาท จุนท อนุณเอก **สัสมปิ** สมนุปสสามิ.

๑. อักษรเช่นไร ชื่อว่า พยัญชนะ? และคำว่า “พยัญชนะ” นั้น แปลว่าอย่างไร?**เฉพาะพยัญชนะอรรคทั้ง ๘ ตัว แต่ละตัวเกิดในฐานใดบ้าง?**

๑. อักษรที่เหลือจากสระ ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มินิคคหิตเป็นที่สุด ชื่อว่าพยัญชนะ “พยัญชนะ” แปลว่า ทำเนื่อความให้ปรากฏ.

ย เกิดที่เพดาน เรียกว่า ตาลุชะ

ร ฟ เกิดที่ปุ่มเหงือก เรียกว่า มุทชะ

ล ส เกิดที่ฟัน เรียกว่า ทันตชะ

ว เกิดใน ๒ ฐาน คือ ฟันและริมฝีปาก เรียกว่า ทันโตฏฐชะ

ห เกิดที่คอ เรียกว่า กัณฐชะ แต่ ห ที่อยู่หลัง ญ ณ น ม ย ล ว ฟ เกิดที่อก เรียกว่า อูระชะ

นิคคหิต เกิดที่จมูก เรียกว่า นาสิกัณฐฐานชะ

๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้อย่างไรบ้าง?**และพยัญชนะไหนบ้างใช้สังโยคไม่ได้?**

๑. พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้น ง ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้

๑. สระในภาษาบาลีมีเท่าไร? อะไรบ้าง? มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอย่างไร? สระไหนมีเสียงเช่นไร?

๑. สระมี ๘ คือ อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ เรียกรีกอย่างหนึ่งว่า นิสสัย

สระ ๓ ตัว คือ อ อิ อุ มีเสียงสั้น ชื่อรัสสะ เช่น อติ ครุ

สระ ๕ ตัว คือ อา อี อู เอ โอ มีเสียงยาว ชื่อทีฆะ เช่น ภาคี วฐ

๑. พยัญชนะไหนจัดเป็นอัทธสสระ? เพราะเหตุไร จึงเรียกชื่อนั้น?

๑. พยัญชนะ ๗ ตัวนี้ คือ ย ร ล ว ส ห ฟ จัดเป็นอัทธสสระ

เพราะพยัญชนะเหล่านี้ (๑) บางตัวก็รวมลงในสระเดียวกันกับพยัญชนะอื่นออกเสียงพร้อมกันได้

(๒) บางตัวแม้เป็นตัวสะกดก็คงออกเสียงหนึ่ง พอให้รู้ได้ว่าตัวนั้นเป็นตัวสะกด (คล้ายเป็นตัวกล้ำฉะนั้น)

๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสังโยคอย่างไร? และพยัญชนะวรรคตัวไหนบ้าง ใช้สังโยคไม่ได้?

๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสังโยค ดังนี้

พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้น ง ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้

พยัญชนะที่ ๒ คือ ข ฉ ฐ ถ ผ และพยัญชนะที่ ๔ คือ ฆ ฉ ฌ ฐ ฎ ใช้สังโยคไม่ได้

๑. สระในบาลีภาษามีเท่าไร? อะไรบ้าง? จัดเป็นคู่ไว้เท่าไร? อะไรบ้าง? สระไหนเกิดใน ๒ ฐาน?

๑. สระมี ๘ คือ อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ

จัดเป็น ๓ คู่ คือ อ อา เรียกว่า อวณฺณะ อิ อี เรียกว่า อิวณฺณะ อุ อู เรียกว่า อูวณฺณะ

สระ เอ โอ เกิดใน ๒ ฐาน (คือ เอ เกิดที่คอและเพดาน เรียกว่า กัณฐतालुचे โอ เกิดที่คอและริมฝีปาก เรียกว่า กัณฐग्रูचे)

๑. อะไรเรียกว่า อักษร พยัญชนะ และนิคคหิต? ในคำทั้ง ๓ นั้น คำไหนแปลว่าอย่างไร?

๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี เรียกว่า อักษร

อักษร(ที่เหลือจากสระนั้น) ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคคหิตเป็นที่สุด เรียกว่า พยัญชนะ

พยัญชนะ คือ ิ เรียกว่า นิคคหิต

อักษร แปลว่า ไม่รู้จักสิ้น, ไม่เป็นของแข็ง

พยัญชนะ แปลว่า ทำเนื่อความให้ปรากฏ

นิคคหิต แปลว่า กด คือกดสระหรือกดกรรม

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มีเท่าไร? อะไรบ้าง? อาศัยอะไรจึงออกเสียงได้?

๑. พยัญชนะมี ๓๓ ตัว คือ ก ข ค ฆ ง จ ฉ ช ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ต ถ ท ธ น ป ผ พ ภ ม ย ร ล ว ส ห ฬ

พยัญชนะอาศัยสระ จึงออกเสียงได้

๑. สระในบาลีภาษามีเท่าไร? อะไรบ้าง? สระเช่นไรจัดเป็นครุ?

๑. สระมี ๘ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ

สระที่เป็นที่ชะล้น และสระที่เป็นรัสสะมีพยัญชนะสังโยคและนิคคหิตอยู่เบื้องหลัง จัดเป็น ครุ

๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

ก. อักษร แปลว่า.....

ข. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ คือ.....เรียกว่า อวรรค

ค. เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ .....เรียกว่า.....

ง. กรรม ที่ทำอักษร มี ๔ คือ.....

จ. พยัญชนะที่มีเสียงก้อง เรียกว่า.....

๓. ก. อักษร แปลว่า ไม่รู้จักสิ้น, ไม่เป็นของแข็ง

ข. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ คือ ย ร ล ว ส ห ฬ ํ เรียกว่า อวรรค

ค. เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กัณฐतालुचे

ง. กรรม ที่ทำอักษร มี ๔ คือ ชีวหามัชฌมะ ท่ามกลางลิ้น ชีวโหปัคคะ ถัดปลายลิ้นเข้ามา

ชีวหัคคะ ปลายลิ้น สัทฐานะ ฐานของตน

จ. พยัญชนะที่มีเสียงก้อง เรียกว่า โฆสเส

๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

- ก. สระที่เป็น..... ชื่อลหุ มีเสียงเบา
- ข. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ เรียกว่า อวรรณ เพราะ.....
- ค. วุ เกิดใน ๒ ฐาน คือ..... เรียกว่า.....
- ง. พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ.....และ.....เป็นอโฆษะ
- จ. วุฒโฑ สังกโยคผิด เพราะ..... คำที่ถูก คือ.....

- ๑. ก. สระที่เป็นรัสสะล้วน ไม่มีพยัญชนะสังโยคและนิคคหิตอยู่เบื้องหลัง ชื่อลหุ มีเสียงเบา
- ข. พยัญชนะ ๘ ตัวนี้ เรียกว่า อวรรณ เพราะไม่เป็นพวกเป็นหมุกกันตามฐานกรณ์ที่เกิด
- ค. วุ เกิดใน ๒ ฐาน คือ ฟันและริมฝีปาก เรียกว่า ทันโตฏฐชะ
- ง. พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ ฉ, ฎ ฐ, ต ถ, ป ผ และ ส เป็นอโฆษะ
- จ. วุฒโฑ สังกโยคผิด เพราะ พยัญชนะที่ ๔ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ในวรรคของตน ไม่ได้ คำที่ถูก คือ วุฒโฒ

๑. พยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร? ต่างจากสระอย่างไร?

ในคำว่า “อภิตถเรถ กลยาณ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุ หรือ ลหุ?

- ๑. พยัญชนะมี ๓๓ ตัว มี ก ข ค ง เป็นต้น ออกเสียงไม่ได้ตามลำพังตนเอง ต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้
- อ เป็น ลหุ   ภิต เป็น ครุ   ถ เป็น ลหุ   เร เป็น ครุ
- ถ เป็น ลหุ   กล เป็น ครุ   ยา เป็น ครุ   ณ เป็น ครุ

๑. ชิวโหปคค์ (ถัดปลายลิ้นเข้ามา) เป็นกรณ์ของอักขระอะไรบ้าง?

และอักขระเหล่านั้น เกิดในฐานไหน? เรียกว่าอะไร?

- ๑. ชิวโหปคค์ (ถัดปลายลิ้นเข้ามา) เป็นกรณ์ของอักขระ ๗ ตัว คือ ฎ ฐ ฑ ฒ ณ; ร ฬ
- และอักขระเหล่านั้นเกิดที่ปุ่มเหงือก^๑ เรียกว่า มุทชะ

๑. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. สระกับพยัญชนะในบาลีภาษา มีเท่าไร? ละต่างกันอย่างไรร?
- ข. อักษรสระ คืออะไร? เพราะเหตุไร จึงเรียกชื่อนั้น?

- ๑. ก. สระมี ๘ ตัว พยัญชนะมี ๓๓ ตัว ต่างกันคือ สระออกเสียงได้เอง ส่วนพยัญชนะต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้
- ข. อักษรสระ คือ พยัญชนะที่มีเสียงกึ่งมาตรา มี ๗ ตัว คือ ย ร ล ว ส ห ฬ
- เพราะพยัญชนะเหล่านี้บางตัวรวมลงในสระเดียวกันกับพยัญชนะอื่น ออกเสียงพร้อมกันได้

๑ ฐาน คือ มุทธา แปลว่า ยอด, ศีรษะ หมายถึง ยอด/ศีรษะ ของเหงือก (บริเวณโคนฟันบน) เรียกว่า ปุ่มเหงือก (gum ridge ส่วนที่นูนของเหงือก) ไม่ใช่ทั้งศีรษะ (ที่มีตา จมูก ปาก)

๑. ฐานกรณ์ คืออะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? ง ญ ณ น ม เกิดที่ฐานไหน? เรียกชื่ออย่างไร?

๑. ฐาน คือ ที่ตั้งที่เกิดของอักษร มี ๖ คือ กัณฐะ คอ ตาลุ เพดาน มุทธา ปุ่มเหงือก ทันตะ ฟัน
โองฐะ ริมฝีปาก นาสิกา จมูก

กรณ์ คือ ที่ทำอักษร มี ๔ คือ ชิวหามัชฌะ ท้ามกลางลิ้น ชิวโหปักคะ ถัดปลายลิ้นเข้ามา ชิวหัคคะ ปลายลิ้น
สัทฐานะ ฐานของตน

ง เกิดที่คอ เรียกว่า กัณฐะ

ญ เกิดที่เพดาน เรียกว่า ตาลุชะ

ณ เกิดที่ปุ่มเหงือก^๒ เรียกว่า มุทธชะ

น เกิดที่ฟัน เรียกว่า ทันตะชะ

ม เกิดที่ริมฝีปาก เรียกว่า โองฐชะ

อนึ่ง พยัญชนะที่สุวรรคทั้ง ๕ นี้ เกิดใน ๒ ฐาน คือ ฐานของตนและจมูก เรียกว่า สัทฐานนาสิกัณฐะ

๑. พยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร? อาศัยอะไรจึงออกเสียงได้? พยัญชนะไหนจัดเป็นโฆสะและอโฆสะ?

๑. พยัญชนะมี ๓๓ ตัว อาศัยสระ จึงออกเสียงได้

พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ค ฆ ง, ช ฌ ญ, ฑ ฒ ณ, ฑ ธ น, พ ภ ม, และ ย ร ล ว ห ฬ, ๒๑ ตัวนี้ จัดเป็นโฆสะ
พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ ฉ, ฎ ฐ, ต ถ, ป ผ, และ ส ๑๑ ตัวนี้ จัดเป็นอโฆสะ.

๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสังโยคอย่างไร? และพยัญชนะไหนบ้าง ใช้สังโยคไม่ได้?

๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสังโยค ดังนี้

พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้น ง ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้

พยัญชนะที่ ๒ คือ ข ฉ ฐ ฒ และพยัญชนะที่ ๔ คือ ฆ ฌ ฒ ฐ ภา ใช้สังโยคไม่ได้

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น

พยัญชนะเหล่านี้ คือ พ น ฑ ช ก ตัวไหนใช้ซ้อนพยัญชนะอะไรได้บ้าง? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

๑. พ เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ เช่น สพพ อารพภ

น เป็นพยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว เช่น สนต สนถต อานนท ขนธ อนน

ฑ เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ เช่น ฉฑฑ ฐฑฒ

๒ ฐาน คือ มุทธา แปลว่า ยอด, ศีรษะ หมายถึง ยอด/ศีรษะ ของเหงือก (บริเวณโคนฟันบน) เรียกว่า ปุ่มเหงือก (gum ridge ส่วนที่นูนของเหงือก) ไม่ใช่ทั้งศีรษะ (ที่มีตา จมูก ปาก)

ช เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ เช่น อชช มชฌ
 ก เป็นพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ เช่น สกก ยกข

๑. คำต่อไปนี้ คือ ปุพฺผิ, วงฺโส, สทฺโต, นคฺขมติ, วุฏฺโฒ ประกอบสังโยคถูกหรือผิด?

ถ้าผิดจงแก้ไขถูก และบอกด้วยว่าถูกหรือผิดเพราะอะไร?

๑. ปุพฺผิ ประกอบผิดกฎการสังโยค เพราะพยัญชนะวรรคตัวที่ ๓ (พ) ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๒ (ผ) ไม่ได้ แก้เป็น **ปุปฺผิ**
 วงฺโส ประกอบผิด เพราะ ส เป็นพยัญชนะวรรค จะอาเทศนิคคหิตที่อยู่หน้าเป็นพยัญชนะวรรคไม่ได้ แก้เป็น **วโ**
 สทฺโต ประกอบผิด เพราะพยัญชนะวรรคตัวที่ ๓ (ท) ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ (ต) ไม่ได้ แก้เป็น **สตฺโต**
 นคฺขมติ ประกอบผิด เพราะพยัญชนะวรรคตัวที่ ๓ (ค) ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๒ (ข) ไม่ได้ แก้เป็น **นคฺขมตติ**
 วุฏฺโฒ ประกอบผิด เพราะพยัญชนะวรรคตัวที่ ๑ (ฎ) ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๔ (ฒ) ไม่ได้ แก้เป็น **วุฏฺโหม**

๑. อักษรวิธี และวจีวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างไร?

ในคำว่า “สมฺมาปณฺหิตํ จิตฺตํ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุหรือลหุ?

๑. อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น ๒ คือ สมัญญาภิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระและพยัญชนะพร้อมทั้งฐานกรณ์ และสนธิ ต่ออักษรที่อยู่ในคำอื่นให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน

วจีวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม อพยยศัพท์ สมาส ตัทธิธิต อาชยาด กิตก์

สม เป็น ครุ   ณี เป็น ลหุ

มา เป็น ครุ   ทิ เป็น ลหุ

ป เป็น ลหุ   ตํ เป็น ครุ

ข้อ ๒ สนธิ

๒. สนธิคืออะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง? ตตุรกริทธิมิจเจย เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่ออักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท และทำคำให้พูดสละสลวย

สนธิ มี ๓ อย่าง ตามความที่เป็นประธาน คือ สรสนธิ ต่อสระ พยัญชนสนธิ ต่อพยัญชนะ นิคคหิตสนธิ ต่อนิคคหิต

ตตุรกริทธิมิจเจย ตัดเป็น ตตุร-อกริทธิ-อิจเจย

ระหว่าง ตตุร-อกริทธิ สระทั้ง ๒ เป็นรัสสระ มีรูปเสมอกัน ลบสระหน้า (แล้วที่หะสระหลัง) ต่อเป็น ตตุรกริทธิ เป็นโลปสรสนธิ

ระหว่าง ตตุรกริทธิ-อิจเจย นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น ตตุรกริทธิมิจเจย เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร? สาลมิโวตถตัม เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. สนธิ มีอุปการะคือ ต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องถึงกันด้วยอักขระ เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง

เป็นอุปการะในการแต่งฉันท และให้คำพูดสละสลวย

สาลมิโวตถตัม ตัดเป็น สาล-อิวิ-โธตถตัม

ระหว่าง สาล-อิวิ นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น สาลมิว เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ

ระหว่าง สาลมิว-โธตถตัม สระหน้าเป็นรัสสระ สระหลังเป็นหิหะ ลบสระหน้า ต่อเป็น สาลมิโวตถตัม เป็นโลปสรสนธิ

๒. อาเทศสรสนธิ ในที่เช่นไรจึงแปลงสระเบื้องหน้าได้? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

เอตมมจลุมุตตมัม เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อาเทศสรสนธิ แปลงสระเบื้องหน้า เมื่อ อี เอ, อุ โอ อยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลง อี เอ เป็น ย, แปลง อุ โอ เป็น ว (เฉพาะ อี ถ้ามีพยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัว ลบพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันเสียตัวหนึ่ง)

เอา อี เป็น ย เช่น ปฏิสนฐารวุตติ-อสส เป็น ปฏิสนฐารวุตยสส, อคฺคิ-อาคารัม เป็น อคฺยาคารัม,

เอา เอ เป็น ย เช่น เต-อสส เป็น ตยสส, เม-อยัม เป็น มยายัม, เต-อหัม เป็น ตยาคัม,

เอา โอ เป็น ว เช่น อถฺโข-อสส เป็น อถฺขวสส

เอา อุ เป็น ว เช่น พหุ-อาพาโธ เป็น พหฺวาพาโธ, จกฺขุ-อาปาถัม เป็น จกฺขฺวาปาถัม

เอตมมจลุมุตตมัม ตัดเป็น เอต-มจล-อุตตมัม

ระหว่าง เอต-มจล นิคคหิตอยู่หน้า พยัญชนะวรรคอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค

ต่อเป็น เอตมมจลัม เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ

ระหว่าง เอตมมงคล-อุตตมฺ นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น เอตมมงคลมุตตมฺ
เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ

๒. วิการสรสนธิ ในที่เช่นไร จึงวิการในเบื้องต้นได้? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

๒. วิการสระหน้า คือ เมื่อลบสระหลังแล้ว แปลงสระหน้า คือ อี เป็น เอ, อุ เป็น โอ เช่น มุณี-อาโลโย เป็น มุเนลโย,
สุ-อติ เป็น โสติ

๒. ทิฆะสรสนธิ มีเท่าไร? อะไรบ้าง? ในที่เช่นไรจึงจะทิฆะสระหน้าได้? อิทาเนวหํ เป็นสนธิอะไร? ตัดต่ออย่างไร?

๒. ทิฆะสรสนธิ มี ๒ คือ ทิฆะสระหน้า และ ทิฆะสระหลัง

ทิฆะสระหน้าได้

เมื่อลบสระหลัง แล้วทิฆะสระหน้า เช่น กิสุ-อิธ เป็น กิสุธ, สาธุ-อิติ เป็น สาธุติ (ลบ อิ แล้วทิฆะ อุ ข้างหน้า)
หรือเมื่อรัสสระอยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ทิฆะสระหน้าได้ เช่น มุณี-จเร เป็น มุณีจเร

๒. ในนิคคหิตสนธิ จะลบนิคคหิตได้ในที่เช่นไร? จงตอบคำถามพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

สุดตถเจว เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. ลบนิคคหิตได้ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง เช่น

สระอยู่หลัง: ลบนิคคหิตได้ เช่น ตาส-อหํ เป็น ตาสาทํ, วิทฺ-อคฺ เป็น วิทฺนคฺ

พยัญชนะอยู่หลัง: ลบนิคคหิตได้ เช่น อริยสจจानํ-ทสสนํ เป็น อริยสจจानทสสนํ, พุทฺธานํ-สาสนํ เป็น พุทฺธานสาสนํ

สุดตถเจว ตัดเป็น สุดตฺ-จ-เอว

ระหว่าง สุดตฺ-จ นิคคหิตอยู่หน้า พยัญชนะวรรคอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ต่อเป็น สุดตถเจว
เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ

ระหว่าง สุดตถเจว-เอว สระหน้าเป็นรัสสระ สระเป็นทิฆะ ลบสระหน้า ต่อเป็น สุดตถเจว เป็นโลปสรสนธิ

๒. อาเทศสนธิกิริโยปกรณํ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? ภาตวนตฺราโย เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อาเทศสนธิกิริโยปกรณํ แบ่งเป็น ๒ คือ แปลงสระหน้า แปลงสระหลัง

ภาตวนตฺราโย ตัดเป็น ภาตฺ-อนตฺราโย

อยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลง อุ เป็น ู ต่อเป็น ภาตวนตฺราโย เป็นอาเทศสรสนธิ

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร?

พุทฺธสฺสาหสมิ ในคำว่า “พุทฺธสฺสาหสมิ ทาโส ว” เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. สนธิทำให้สามารถย่อหน้าอักษรให้น้อยลง อันเป็นอุปการะในการแต่งฉันท และให้คำพูดสละสลวย

พุทฺธสฺสาหสมิ ตัดเป็น พุทฺธสฺส-อหํ-อสมิ

ระหว่าง พุทธสส-อหิ สระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีรูปเสมอกัน ลบสระหน้า (แล้วที่ขะสระหลัง) ต่อเป็น พุทธสสาหิ เป็นที่ขสรสนธิ

ระหว่าง พุทธสสาหิ-อสมิ นิคคหิตอยู่หน้า สระหรือพยัญชนะอยู่หลัง ลบนิคคหิต ต่อเป็น พุทธสสาหสมิ เป็นโลปนนิคคหิตสนธิ

๒. โลปสนธิกริโยปกรณ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลบได้ในที่เช่นไรบ้าง? ยถายมปทีโป เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. นิคคหิตอยู่หน้า สระหรือพยัญชนะอยู่หลัง ลบนิคคหิตได้ เช่น วิทฺฐนํ-อคฺคํ เป็น วิทฺฐนคฺคํ, อริยสจฺจาน-ทสฺสนํ เป็น อริยสจฺจานทสฺสนํ

ยถายมปทีโป ตัดเป็น ยถา-อัย-ปทีโป

ระหว่าง ยถา-อัย สระทั้ง ๒ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลัง ต่อเป็น ยถายํ เป็นโลปสรสนธิ

ระหว่าง ยถายํ-ปทีโป นิคคหิตอยู่หน้า พยัญชนะวรรคอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ต่อเป็น ยถายมปทีโป เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ

๒. ในอาเทศสรสนธิ จะแปลงสระเป็น ย หรือ ว ได้ในที่เช่นไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

๒. ในอาเทศสรสนธิ แปลงสระเป็น ย หรือ ว ได้ ถ้ามี อิ เอ อุ โอ อยู่หน้า มีสระอยู่หลัง เช่น

แปลง อิ เป็น ย เช่น ปฏฺิสนฺฐารวุตฺติ-อสฺส เป็น ปฏฺิสนฺฐารวุตฺตยสฺส

แปลง เอ เป็น ย เช่น เต-อสฺส เป็น ตยสฺส

แปลง อุ เป็น ว เช่น พหุ-อาพาโห เป็น พหฺวพาโห

แปลง โอ เป็น ว เช่น อถฺโห-อสฺส เป็น อถฺวสฺส

๒. ในสนธิกริโยปกรณ วิการ กับ ทีฆะ มีลักษณะต่างกันอย่างไร?

ธมฺมมฺริถญฺาย เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. วิการ ได้แก่ การทำสระตัวหนึ่งให้เป็นสระอีกตัวหนึ่ง เช่น ทำ อิ ให้เป็น เอ ทำ อุ ให้เป็น โอ

เช่น มฺนิ-อาลโย เป็น มฺเนลโย, สฺสุ-อตฺถิ เป็น สฺสอตฺถิ

ทีฆะ ได้แก่การทำสระที่มีเสียงสั้นให้มีเสียงยาว เช่น ทำ อ ให้เป็น อา ทำ อิ ให้เป็น อี ทำ อุ ให้เป็น อู

เช่น ตตฺร-อัย เป็น ตตฺรรายํ, สทฺธา-อิธ เป็น สทฺธิธ, จ-อุภยํ เป็น จูภยํ

ธมฺมมฺริถญฺาย ตัดเป็น ธมฺม-อิธ-อญฺาย

ระหว่าง ธมฺม-อิธ นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น ธมฺมมิธ เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ

ระหว่าง ธมฺมมิธ-อญฺาย สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็นที่ฆะหรือมีพยัญชนะสังโยค ต่อเป็น ธมฺมมิถญฺาย เป็นโลปสรสนธิ

๒. อาคมสนธิกริโยปกรณ ในนคคหิตสนธิ ใชลงไดในทที่เซนไรบาง?

ผลมิจฉว ในคาวา “ผลมิจฉว วนสมิ วานโร” เป็นสนธิอะไร? ตัดและตออยางไร?

๒. (รัสสระอยู่หน้า) สระหรือพยัญชนะอยู่หลัง ลงนคคหิตอาคม เช่น จกขุ-อุทปาติ เป็น จกขุอุทปาติ, อว-สิโร เป็น อวสิโร

ผลมิจฉว ตัดเป็น ผล-อิฉฉ -อิฉ

ระหว่าง ผล-อิฉฉ นคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนคคหิตเป็น ม ต่อเป็น ผลมิจฉฉ เป็นอาเทศนคคหิตสนธิ
ระหว่าง ผลมิจฉฉ-อิฉ นคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง ลบสระหลัง ต่อเป็น ผลมิจฉฉ เป็นโลปสรสนธิ

๒. อาเทศสนธิกริโยปกรณ ในสนธิทั้ง ๓ อย่าง มีลักษณะตางกันอยางไร?

คาวา สเจ-อยิ, อยุตต-เต, ปูรติ-เอว เมื่อประกอบสนธิแลว ไดรูปเป็นอยางไร?

๒. อาเทศสรสนธิ หมายถึง แปลงสระเป็นพยัญชนะ เช่น ปฎิสณฐารวุตติ-อสส เป็น ปฎิสณฐารวุตยสส
อาเทศพยัญชนสนธิ หมายถึง แปลงพยัญชนะเป็นพยัญชนะ เช่น อิติ-เอวิ เป็น อิจเจวิ
อาเทศนคคหิตสนธิ หมายถึง แปลงนคคหิตเป็นพยัญชนะ เช่น รมม-จเร เป็น รมมจเร

สเจ-อยิ สนธิเป็น สจายิ, สเจยิ, สเจอยิ

อยุตต-เต สนธิเป็น อยุตตตนเต, อยุตตเต

ปูรติ-เอว สนธิเป็น ปูรติเยว, ปูรเตว, ปูรติเอว, ปูรจเจว, ปูรติเรว

๒. สัญญโค ในพยัญชนสนธิ มีวิธีช้อนอยางไรบาง? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอยางมาประกอบด้วย

อุภยมเปตสส เป็นสนธิอะไร? ตัดและตออยางไร?

๒. ช้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน และช้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน คือ
พยัญชนะที่ ๑ ช้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๓ ช้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๕ ช้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้น ง ช้อนหน้าตัวเองไม่ได้

อุภยมเปตสส ตัดเป็น อุภย-ปิ-เอตสส

ระหว่าง อุภย-ปิ มีนคคหิตอยู่หน้า พยัญชนะวรรคอยู่หลัง แปลงนคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรคได้ แปลงนคคหิตเป็น ม ต่อเป็น อุภยมปิ เป็นอาเทศนคคหิตสนธิ

ระหว่าง อุภยมปิ-เอตสส สระหน้าเป็นรัสสระ สระหลังเป็นทึฆะ ลบสระหน้า ต่อเป็น อุภยมเปตสส เป็นโลปสรสนธิ

๒. สนธิกริโยปกรณ คืออะไร? มีเทไร? อะไรบาง? นทานาหิ เป็นสนธิอะไร? ตัดและตออยางไร?

๒. สนธิกริโยปกรณ คือ วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ มี ๘ คือ โลปะ ลบ อาเทศ แปลง อาคม ลงตัวอักษรใหม่ ปกติ ปกติ วิการ ทำให้ผิดจากของเดิม ทึฆะ ทำให้ยาว รัสสระ ทำให้สั้น สัญญโค ช้อนตัว

นทานาหิ ตัดเป็น น-อิทานิ-อิหิ

ระหว่าง น-อิทานิ สระทั้ง ๒ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลัง ต่อเป็น นทานิ เป็นโลปสรสนธิ

ระหว่าง นทานิ-อิหิ สระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้า (แล้วที่ขะสระหลัง) ต่อเป็น นทานาหิ เป็นโลปสรสนธิ

๒. อากมสนธิกริโยปกรณ์ มีในสนธิไหนบ้าง? และลงอาคมอะไรในสนธิอื่นๆ?

เตสุปสมมติ ในคำว่า “เวริ เตสุปสมมติ” เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อากมสนธิกริโยปกรณ์ มีในสนธิทั้ง ๓ คือ สรสนธิ พยัญชนสนธิ และนิกคหิตสนธิ

ในสรสนธิ ลง อ และ โอ อาคม

ในพยัญชนสนธิ ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ

ในนิกคหิตสนธิ ลง นิกคหิต อาคม

เตสุปสมมติ ตัดเป็น เตสฺ-อุปสมมติ

ระหว่าง เตสฺ-อุปสมมติ นิกคหิตอยู่หน้า สระหรือพยัญชนะอยู่หลัง ลบนิกคหิต เป็นโลปนิกคหิตสนธิ

ระหว่าง เตส-อุปสมมติ สระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้า (แล้วที่ขะสระหลัง) ต่อเป็น เตสุปสมมติ เป็นโลปสรสนธิ

๒. สนธิคืออะไร? มีประโยชน์อย่างไร?

ยตรฐฐิต ในคำว่า “ยตรฐฐิต มุจเจยย ปาปกมมา” และ สจาทิ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่ออักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท และทำคำให้พูดสละสลวย

ยตรฐฐิต ตัดเป็น ยตร-ฐฐิต ซ้อนพยัญชนะที่ ๑ (ฎ) หน้าพยัญชนะที่ ๒ (จ) ในวรรคของตนได้ ต่อเป็น ยตรฐฐิต เป็นสัญญะพยัญชนสนธิ

สจาทิ ตัดเป็น สเจ-อิหิ สระหน้าเป็นทีฆะ สระหลังเป็นรัสสะ ลบสระหน้า (แล้วที่ขะสระหลัง) ต่อเป็น สจาทิ เป็นโลปสรสนธิ

๒. อาคม กับ สลัญญะ ในพยัญชนสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร?

เตเนวมมาห เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อาคม คือ การลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ในเมื่อมีสระอยู่หลัง เช่น ยถา-อิหิ เป็น ยถายิหิ

สลัญญะ คือ การซ้อนพยัญชนะ มี ๒ คือ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน เช่น อิธ-ปโมทติ เป็น อิธปโมทติ

ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน

มีหลักการสังโยค คือ พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้
 พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้
 พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้น ง ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้

เตเนวมาท ตัดเป็น เตน-เอว-อาห

ระหว่าง เตน-เอว สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็นที่ชะ ลบสระหน้า ต่อเป็น เตนเว เป็นโลปสรสนธิ
 ระหว่าง เตนเว-อาห นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น เตเนวมาท เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ

๒. อาเทโส กับ วิกาโร ต่างกันอย่างไร? อย่างไรใช้ในสนธิอะไรบ้าง?

อลาพุนว ในคำว่า “อลาพุนว สารเท” เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อาเทโส ได้แก่ การแปลงสระ หรือพยัญชนะ หรือนิคคหิต เป็นพยัญชนะ
 ส่วนวิการ ได้แก่ การแปลงสระเป็นสระเท่านั้น

อาเทโส ใช้ในสนธิทั้ง ๓ คือ สรสนธิ พยัญชนสนธิ และนิคคหิตสนธิ ส่วนวิการ ใช้ในสรสนธิอย่างเดียว

อลาพุนว ตัดเป็น อลาพุนิ-อิว ลบสระหน้า วิการสระหลัง ต่อเป็น อลาพุนว เป็นวิการสรสนธิ

๒. สนธิกิริยوپกรณ์ มีเท่าไร? อะไรบ้าง? เสวทานิ, กิเมวิท ตัดและต่ออย่างไร?

๒. สนธิกิริยوپกรณ์ มี ๘ คือ โลปะ ลบ อาเทโส แปลง อาคม ลงตัวอักษรใหม่ ปกติ ปกติ วิการ ทำให้ผิดจากของ
 เดิม ที่ชะ ทำให้ยาว รัสสะ ทำให้สั้น สัญญาค ซ้อนตัว

เสวทานิ ตัดเป็น เสว-อิทานิ สระทั้ง ๒ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลัง ต่อเป็น เสวทานิ เป็นโลปสรสนธิ

กิเมวิท ตัดเป็น กี-เอว-อิทิ

ระหว่าง กี-เอว นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น กิเมว เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ
 ระหว่าง กิเมว-อิทิ สระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีไม่รูปเสมอกัน ลบสระหน้า ต่อเป็น กิเมวิท เป็นโลปสรสนธิ

๒. การลงอาคมในพยัญชนสนธิและนิคคหิตสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร?

อภพโททานาห เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อาคมในพยัญชนสนธิ มีกฎว่า ถ้ามีสระอยู่หลัง ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร ฬ ได้
 เช่น ย อาคม ยถา-อิทิ เป็น ยถายิทิ ว อาคม อุ-ทิกขติ เป็น วุทิกขติ (ในสัททนีติว่าลง ห อาคมได้ เช่น สุ-อุชฺ เป็น สุชฺช)

อาคมนิคคหิตสนธิ มีกฎว่า เมื่อสระหรือพยัญชนะอยู่หลัง ลงนิคคหิตอาคมได้ เช่น อว-สิโร เป็น อวิสโร

อภพโททานาห ตัดเป็น อภพโท-อิทานิ-อิทิ

ระหว่าง อภพโท-อิทานิ เป็นโลปสรสนธิ สระทั้ง ๒ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลัง ต่อเป็น อภพโททานิ
 เป็นโลปสรสนธิ

ระหว่าง อภพโพทานิ-อหิ เป็นโลปสรสนธิ สระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้า (แล้วที่ขะสระหลัง)
ต่อเป็น อภพโพทานาหิ เป็นโลปสรสนธิ

๒. อาเทสสรสนธิ ในที่เช่นไร จึงแปลงสระเบื้องหน้าได้? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ สุวาหิ, เยสนโน เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. แปลงสระเบื้องหน้าได้ ถ้า

(๑) มี อิ เอ อยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลง อิ เอ เป็น ย เช่น อคฺคิ-อาคาริ เป็น อคฺยาคาริ, เต-อสฺส เป็น ตยสฺส

(๒) มี อุ โอ อยู่หน้า มีสระอยู่หลัง แปลง อุ โอ เป็น ว เช่น อถฺโข-อสฺส เป็น อถฺขวสฺส, พหฺ-อาพาโธ เป็น พหฺวาพาโธ

สุวาหิ ตัดเป็น โส-อหิ โอ อยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลง โอ เป็น ว เป็น สว-อหิ เป็นอาเทสสรสนธิ

ระหว่าง สว-อหิ สระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีรูปเสมอกัน ลบสระหน้า (แล้วที่ขะสระหลัง) ต่อเป็น สุวาหิ เป็นโลปสรสนธิ

เยสนโน ตัดเป็น เยสฺ-โน นิคฺคหิตอยู่หน้า พยัญชนะวรรคอยู่หลัง แปลงนิคฺคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค

ต่อเป็น เยสนโน เป็นอาเทสนิคฺคหิตสนธิ

๒. อาเทสสรสนธิ ในที่เช่นไรจึงแปลงสระเบื้องหน้าได้? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ชีวิตถฺยจิหิ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อาเทสสรสนธิ แปลงสระเบื้องหน้าได้

ถ้า อิ เอ อยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลง อิ เอ เป็น ย เช่น อคฺคิ-อคาริ เป็น อคฺยาคาริ, เต-อสฺส เป็น ตยสฺส

ถ้า อุ โอ อยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลง อุ โอ เป็น ว เช่น อถฺโข-อสฺส เป็น อถฺขวสฺส, พหฺ-อาพาโธ เป็น พหฺวาพาโธ

ชีวิตถฺยจิหิ ตัดเป็น ชีวิตฺ-จ-อิหิ

ระหว่าง ชีวิตฺ-จ นิคฺคหิตอยู่หน้า พยัญชนะวรรคอยู่หลัง แปลงนิคฺคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ต่อเป็น ชีวิตถฺย
เป็นอาเทสนิคฺคหิตสนธิ

ระหว่าง ชีวิตถฺย-อิหิ สระทั้งสองเป็นรัสสะ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้า ต่อเป็น ชีวิตถฺยจิหิ เป็นโลปสรสนธิ

๒. อาคม มีอยู่ในสนธิไหนบ้าง? และในสนธิอื่นๆ ลงอาคมอะไร? สจายิ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อาคม มีในสนธิทั้ง ๓ คือ

ในสรสนธิ ลง อ โอ อาคม เช่น

โอ อยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ แล้วลง อ อาคม เช่น โส สิลฺวา เป็น ส สิลฺวา

อ อยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลบ อ แล้วลง โอ อาคม เช่น ปฺร-สทฺสฺสํ เป็น ปฺโรสทฺสฺสํ

ในพยัญชนะสนธิ ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ เช่น

สระอยู่หลัง ลงพยัญชนะอาคมได้ เช่น ย อาคม ยถา-อิหิ เป็น ยถายิหิ, ว อาคม อุ-ทิกฺขติ เป็น วิทิกฺขติ,

ม อาคม ครุ-เอสสติ เป็น ครุเมสสติ, ท อาคม อตต-อตโต เป็น อตตทตโต, น อาคม อิโต-อายติ เป็น อิโตนายติ,
ต อาคม ตสฺมา-อิห เป็น ตสฺมาติห, ร อาคม สพฺภิ-เอว เป็น สพฺภิเรว, พ อาคม ฉ-อายตน เป็น ฉฬายตน

ในนิคคหิตสนธิ ลงนิคคหิตอาคม เช่น

สระหรือพยัญชนะอยู่หลัง ลงนิคคหิตอาคม เช่น จกขุ อุทปาติ เป็น จกขุ อุทปาติ, อว-สิโร เป็น อวสิโร

สจายิ ตัดเป็น สเจ-อยิ สระหน้าเป็นที่ชะ สระหลังเป็นรัสสะ ลบสระหน้า (แล้วที่ชะสระหลัง) ต่อเป็น สจายิ
เป็นโลปสรสนธิ

๒. วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ เรียกว่าอะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง?

อุปปลว และ ยโยทเก ในคำว่า “อุปปลว ยโยทเก” เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ เรียกว่า สนธิกริโยปกรรม มี ๘ คือ โลปะ ลบ อาเทศ แผลง อาคม ลงตัวอักษรใหม่
ปกติ ปกติ วิการ ทำให้ผิดจากของเดิม ที่ชะ ทำให้ยาว รัสสะ ทำให้สั้น สัญญอค ซ้อนตัว

อุปปลว ตัดเป็น อุปปลว-ว ต่อเป็น อุปปลว เป็นปกตินิคคหิตสนธิ (ว ในที่นี้คือ วา ไม่ใช่ อิว)

ยโยทเก ตัดเป็น ยโย-อุทเก ลบสระหน้าแล้ว วิการสระหลัง ต่อเป็น ยโยทเก เป็นวิการสรสนธิ

๒. ในสนธิกริโยปกรรม อาเทศ กับ วิการ มีลักษณะต่างกันอย่างไร? อิเรวเมโส ตัดต่ออย่างไร?

๒. อาเทศ ได้แก่ การแปลงให้เป็นพยัญชนะ

แผลงสระ เป็นพยัญชนะ คือ แปลง อิ เอ เป็น ย เช่น ปฐิสฺนฐารวุตติ-อสส เป็น ปฐิสฺนฐารวุตยสส

แผลงพยัญชนะ เป็นพยัญชนะ คือ แปลง ตย (ที่แผลงมาจาก ติ) ให้เป็น จจ เช่น ปติ-อุตฺริตฺวา เป็น ปจจฺตฺริตฺวา,
อิติ-เอว เป็น อิจฺเจว

แผลงนิคคหิต เป็นพยัญชนะ เมื่อมีพยัญชนะวรรคอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แผลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค เช่น
เอว - โห เป็น เอวฺจโห เมื่อ เอ และ ห อยู่หลัง แผลงนิคคหิต เป็น ญ เช่น ตํ-เอว เป็น ตญญฺเอว,
ตํ-หิ เป็น ตญญฺหิ

วิการ ได้แก่ การแปลงสระเป็นสระเท่านั้น คือ การทำสระตัวหนึ่งให้เป็นสระอีกตัวหนึ่ง เช่น

ทำ อิ เป็น เอ, ทำ อุ เป็น โอ เช่น มฺนิ-อาลโย เป็น มฺเนลโย, สฺ-อตฺถิ เป็น สฺตถฺถิ

อิเรวเมโส ตัดเป็น อิธ-เอว-เอโส

ระหว่าง อิธ-เอว สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็นที่ชะ ลบสระหน้า ต่อเป็น อิเรว เป็นโลปสรสนธิ

ระหว่าง อิเรว-เอโส สระอยู่หลัง ลง ม พยัญชนะอาคมได้บ้าง ต่อเป็น อิเรวเมโส เป็นอาคมพยัญชนะสนธิ

อีกนัยหนึ่ง **อิเรวเมโส**

ระหว่าง อิธ-เอว สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็นที่ชะ ลบสระหน้า ต่อเป็น อิเรว เป็นโลปสรสนธิ

ระหว่าง อิเรว - เอโส นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แผลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น อิเรวเมโส เป็นนิคคหิตสนธิ

๒. อาเทศพยัญชนสนธิ กับ อาเทศนิกคหิตสนธิ ต่างกันอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย สจหา, อุตตานญเจ, ตุมเหเยว เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อาเทศพยัญชนสนธิ คือ ทำสนธิ โดยแปลงพยัญชนะให้เป็นพยัญชนะ เช่น อิติ-เอว เป็น อิจเจอร์

อาเทศนิกคหิตสนธิ คือ ทำสนธิ โดยแปลงนิกคหิตให้เป็นพยัญชนะ ดังนี้ คือ

(๑) นิกคหิตอยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง แปลงนิกคหิตเป็นพยัญชนะสุทวารรค

เช่น เอว-โซ เป็น เอวฺจโซ, ธมฺม-จเร เป็น ธมฺมญจเร

(๒) ถ้า เอ และ ห อยู่หลัง แปลงนิกคหิตเป็น ญ เช่น ต-เอว เป็น ตญญเอว, ต-หิ เป็น ตญญหิ

(๓) ถ้า ย อยู่หลัง แปลงนิกคหิต กับ ย เป็น ญ เช่น ส-โยโค เป็น สญญโยโค

(๔) ในศัพท์นี้ถือว่า ถ้า ล อยู่หลัง แปลงนิกคหิตเป็น ล เช่น ปุ-ลิงค์ เป็น ปุลลิงค์, ส-ลกขณา เป็น สลลขณา

(๕) ถ้าสระอยู่หลัง แปลงนิกคหิตเป็น ม เช่น ต-อหฺ เป็น ตมฺห, แปลงนิกคหิตเป็น ท เช่น เอต-อโจจ เป็น เอตทโจจ

สจหา ตัดเป็น สจ-อหฺ สระหน้าเป็นทีฆะ สระหลังเป็นรัสสะ ลบสระหน้า (แล้วทีฆะสระหลัง) ต่อเป็น สจหา
เป็นโลปสรสนธิ

อุตตานญเจ ตัดเป็น อุตตาน-ญ เจ นิกคหิตอยู่หน้า พยัญชนะวรรคอยู่หลัง แปลงนิกคหิตเป็นพยัญชนะที่สุทวารรค
ต่อเป็น อุตตานญเจ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ

ตุมเหเยว ตัดเป็น ตุมเห-เยว สระอยู่หลัง ลง ย พยัญชนะอาคม ต่อเป็น ตุมเหเยว เป็นอาคมพยัญชนสนธิ

๒. ในสนธิ การต่อมีเท่าไร? อะไรบ้าง? ยานีมานิ, ตณฺชโน, คาถมาห ตัดและต่ออย่างไร?

๒. การต่อมี ๒ อย่าง คือ ๑) ต่อศัพท์ที่มีวิภัตติให้เนื่องด้วยศัพท์ที่มีวิภัตติ เช่น จตตารโ อิเม ต่อเป็น จตตารโเม

๒) ต่อบทสมาสย่ออักษรให้น้อยลง เช่น กต-อุปกาโร ต่อเป็น กโตปกาโร

ยานีมานิ ตัดเป็น ยานิ-อิมานิ สระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีรูปเสมอกัน ลบสระหน้า (แล้วทีฆะสระหลัง) ต่อเป็น ยานีมานิ
เป็นโลปสรสนธิ

ตณฺชโน ตัดเป็น ต-ชโน นิกคหิตอยู่หน้า พยัญชนะวรรคอยู่หลัง อาเทศนิกคหิตเป็น ญ ต่อเป็น ตณฺชโน
เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ

คาถมาห ตัดเป็น คาถ-อาห นิกคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิกคหิตเป็น ม ต่อเป็น คาถมาห
เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ

๒. สนธิ กับ สมาส ต่างกันอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย

ภวตฺวนฺตฺราโย, ทูรมาคโต, สาทฺ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. สนธิ คือ วิธีต่อศัพท์และอักษรให้เนื่องกันด้วยอักษร เพื่อจะย่ออักษรให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท
และทำคำพูดให้สละสลวย เช่น เอตทโจจ ถ้าจะแปลต้องแยกศัพท์ออกจากกัน เป็น เอต อโจจ

สมาส คือ การย่อนามศัพท์ตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไปเข้าเป็นบทเดียวกัน เช่น รมัญญ ปุตโต เป็น ราชปุตโต
ถ้าจะแปลไม่ต้องแยกศัพท์ออกจากกันเหมือนสนธิ

ภทฺตวนฺตราย ตัดเป็น ภทฺ-อนฺตราย ออยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลง อ เป็น ว ต่อเป็น ภทฺตวนฺตราย
เป็นอาทศสรสนธิ

ทฺุรฺมาคฺโต ตัดเป็น ทฺุ-อาคฺโต นิคฺคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิคฺคหิตเป็น ม ต่อเป็น ทฺุรฺมาคฺโต
เป็นอาทศนิคฺคหิตสนธิ

สาหิ ตัดเป็น สา-อหิ สระหน้าเป็นทิมะ สระหลังเป็นรัสสะ ลบสระหน้า (แล้วทิมะสระหลัง) ต่อเป็น สาหิ
เป็นโลปสรสนธิ

๒. ทิมะสรสนธิมีเท่าไร? อะไรบ้าง? อุกยมเปตสฺส เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. ทิมะสรสนธิ มี ๒ คือ ทิมะสระหน้า ทิมะสระหลัง

อฺกฺยฺมเปตสฺส ตัดเป็น อฺกฺย-ปิ-เอตสฺส

ระหว่าง อฺกฺย-ปิ นิคฺคหิตอยู่หน้า พยัญชนะวรรคอยู่หลัง แปลงนิคฺคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ต่อเป็น อฺกฺยฺมปิ
เป็นอาทศนิคฺคหิตสนธิ

ระหว่าง อฺกฺยฺมปิ-เอตสฺส สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็นทิมะ ลบสระหน้า ต่อเป็น อฺกฺยฺมเปตสฺส เป็นโลปสรสนธิ

๒. อาคมมีในสนธิไหนบ้าง? ลงอาคมอะไรในสนธินั้นๆ?

ปฺรติเยว, ตยาเวตฺ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อาคมมีในสนธิทั้ง ๓ คือ สรสนธิ พยัญชนสนธิ และนิคฺคหิตสนธิ

สรสนธิ   ลง อ และ โ อ อาคม

พยัญชนสนธิ   ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ (ในลัทฺถนิตฺว่า ลง ห อาคมได้)

นิคฺคหิตสนธิ   ลงนิคฺคหิตอาคม

ปฺรติเยว ตัดเป็น ปฺรติ-เอว สระอยู่หลัง ลง ย พยัญชนะอาคม ต่อเป็น ปฺรติเยว เป็นอาคมพยัญชนสนธิ

ตยาเวตฺ ตัดเป็น ตยา-เอตฺ สระอยู่หลัง ลง ว พยัญชนะอาคม ต่อเป็น ตยาเวตฺ เป็นอาคมพยัญชนสนธิ

๒. ในสนธิกริโยปกรณฺ์ วิการ กับ ทิมะ มีลักษณะต่างกันอย่างไร?

ยลณฺุณฺมฺนุสฺสติ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. วิการ คือ การแปลงสระให้เป็นสระ เช่น แปลง อิ เป็น เอ, อุ เป็น โอ

เช่น มฺนุ-อาลโย เป็น มฺเนลโย, สฺ-อตฺถิ เป็น โสตฺถิ

ทิมะ คือ การทำสระที่มีเสียงสั้นให้มีเสียงยาว คือ อ เป็น อา, อิ เป็น อี, อุ เป็น อู

เช่น ตตฺร-อยิ เป็น ตตฺรಾಯิ, สทฺธา-อิธ เป็น สทฺธิธ

ยลณฺุณฺมฺนุสฺสติ ตัดเป็น ยล-อณฺุ-อนฺุสฺสติ

ระหว่าง ยถา-อณฺญั สระหน้าเป็นที่ฆะ สระหลังเป็นรัศสยะ ลบสระหน้า ต่อเป็น ยถณฺญั เป็นโลปนิกคหิตสนธิ
ระหว่าง ยถณฺญั-อนฺุสาสติ นิกคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แลลงนิกคหิตเป็น ม ต่อเป็น ยถณฺญมฺนุสาสติ
เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ

๒. สัญญโค ในพยัญชนสนธิ มีวิธีซ้อนอย่างไรบ้าง? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ยถณฺญมฺนุสาสติ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. สัญญโคพยัญชนสนธิ มี ๒ คือ (๑) ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน เช่น อธิ-ปโมทติ เป็น อธิปโมทติ
(๒) ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน เช่น นิ-ขมติ เป็น นิขมติ

มีวิธีการซ้อนดังนี้

พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้น ง ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้

ยถณฺญมฺนุสาสติ ตัดเป็น ยถา-อณฺญั-อนฺุสาสติ

ระหว่าง ยถา-อณฺญั สระหน้าเป็นที่ฆะ สระหลังเป็นรัศสยะ ลบสระหน้า ต่อเป็น ยถณฺญั เป็นโลปนิกคหิตสนธิ
ระหว่าง ยถณฺญั-อนฺุสาสติ นิกคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แลลงนิกคหิตเป็น ม ต่อเป็น ยถณฺญมฺนุสาสติ
เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ

๒. อาเทศสนธิกริโยปกรณ์ ในสรสนธิ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?

อชฺชตคฺเคทานาหิ เป็นสนธิอะไร? ตัดและต่ออย่างไร?

๒. อาเทศสรสนธิ แบ่งเป็น ๒ คือ แลลงสระหน้า และแลลงสระหลัง

อชฺชตคฺเคทานาหิ ตัดเป็น อชฺชตคฺเค-อิทานิ-อหิ

ระหว่าง อชฺชตคฺเค-อิทานิ สระทั้ง ๒ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลัง ต่อเป็น อชฺชตคฺเคทานิ เป็นโลปสรสนธิ

ระหว่าง อชฺชตคฺเคทานิ-อหิ สระทั้ง ๒ เป็นรัศสยะ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้า (แล้วที่ฆะสระหลัง)

ต่อเป็น อชฺชตคฺเคทานาหิ เป็นโลปสรสนธิ

ข้อ ๓ นาม อพยยศัพท์

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. อะไรเรียกว่า การันต์?
- ข. ภิกขโว, โจเร เป็นวิภัตติอะไรบ้าง?
- ค. ตั้งแต่ เอกนวิสตี จนถึง อฏฐนวุติ เป็นวจนะและลึงค์อะไร?
- ง. เอกจเจ, เอต ศัพท์ เป็นวิเสสนศัพท์นามชนิดไหน?
- จ. ปัจจัยในอพยยศัพท์นั้นลงที่ไหน? เป็นเครื่องหมายของอะไร?

๓. ก. สระที่สุดแห่งศัพท์ เรียกว่า การันต์
- ข. ภิกขโว เป็นได้ ๓ วิภัตติ คือ ปฐมวิภัตติ ทุตติยาวิภัตติ อาลปนวิภัตติ พหุวจนะ โจเร เป็นได้ ๒ วิภัตติ คือ ทุตติยาวิภัตติ พหุวจนะ, สัตตมีวิภัตติ เอกวจนะ
- ค. ตั้งแต่ เอกนวิสตี จนถึง อฏฐนวุติ เป็น เอกวจนะ อิตถิลิงค์อย่างเดียว
- ง. เอกจเจ ศัพท์ เป็นอนิยมวิเสสนศัพท์นาม เอต ศัพท์ เป็น นิยมวิเสสนศัพท์นาม
- จ. ปัจจัยในอพยยศัพท์นั้น ลงท้ายนามศัพท์เป็นเครื่องหมายวิภัตติ (เช่น *เคหโต*)
ลงท้ายธาตุ เป็นเครื่องหมายกิริยาและวิภัตติ (เช่น *กตวา กาคู*)

๓. สังขยาดีอะไร? มีกี่ชนิด? อะไรบ้าง? ตั้งแต่ไหนถึงไหน เป็นนามอะไร?

สังขยานาม กับ สังขยาคุณ ใช้ต่างกันอย่างไร?

๓. สังขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องหมายกำหนดนับนามนาม มี ๒ คือ ปกติสังขยา ปุรณสังขยา

ปกติสังขยา เอก ถึง จตุ (๑-๔) เป็นศัพท์นาม^๑

ปณจ ถึง อฏฐนวุติ (๕-๘๘) เป็นคุณนาม

เอกนสตฺ ขึ้นไป (๘๘...) เป็นนามนาม

ปุรณสังขยา เป็นคุณนามทั้งสิ้น

สังขยานามนาม ใช้เช่นเดียวกับนามนาม เมื่อใช้นับจำนวนนามนามบทใด ให้เรียงไว้หลังนามนามบทนั้น

ส่วนสังขยาคุณนาม ใช้เช่นเดียวกับคุณนาม เมื่อใช้นับนามนามบทใด ให้เรียงไว้หน้านามนามบทนั้น

๑ เอก ถึง อฏฐนวุติ (๑-๘๘) เป็นคุณนาม (เอก ถึง จตุ (๑-๔) เป็นศัพท์นามด้วย)

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามเช่นไร จัดเป็นอติวิเสส?
- ข. ภควโต มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. ปุณณสังขยา มีวิธีใช้อย่างไร?
- ง. ต ศัพท์ เป็นศัพท์นามชนิดไหน?
- จ. ทานี ปัจจัย ในอพยยศัพท์ เป็นเครื่องหมายอะไร?

๓. ก. คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่วมากที่สุดหรือน้อยที่สุด เช่น ปณจิตตโม เป็นบัณฑิตที่สุด
ปาปตโม เป็นบาปที่สุด จัดเป็น อติวิเสส
- ข. ภควโต ศัพท์เดิมคือ ภควนตุ เอานตุ แห่ง วนตุ ปัจจัย กับ ส จตุตถิและฉัฏฐีวิภัตติ เป็น โต
- ค. ปุณณสังขยา ใช้ับนามนามที่เต็มในที่นั้นๆ คือ นับเป็นชั้นๆ เช่น ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม
- ง. ต ศัพท์ เป็นปริสศัพท์นาม ประถมบุรุษ และเป็นนิยมวิเสสนศัพท์นาม
- จ. ทานี ปัจจัยในอพยยศัพท์ เป็นเครื่องหมายสัตตมวิภัตติ ลงในกาล

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. นามเช่นไร จัดเป็นสาธารณนาม?
- ข. สุขาย มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. ปกตสังขยา มีวิธีใช้อย่างไร?
- ง. ตุมห ศัพท์ ในศัพท์นาม สำหรับใช้อย่างไร?
- จ. อิธ อชช ลงในปัจจัยอะไรในอพยยศัพท์?

๓. ก. นามทั่วไปได้แก่คน สัตว์ ที่อื่นได้ เช่น มนุสโส มนุชโย, ตีรจจानो สัตว์ตีรจจาน, นครี เมือง จัดเป็นสาธารณนาม
- ข. สุขาย ศัพท์เดิม คือ สุข เออา อ กับ ส จตุตถิวิภัตติ เป็น อาย
- ค. ปกตสังขยา ใช้ับนามนามโดยปกติ เช่น หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า เพื่อให้รู้ว่ามีประมาณเท่าใด
- ง. ตุมห ศัพท์ ในศัพท์นาม สำหรับใช้แทนผู้ที่ตนพูดด้วย ในภาษาไทย เช่น เจ้า, ท่าน, เอ็ง, มึง ตามคำสูงและต่ำ
- จ. อิธ ลง ฐ ปัจจัย ในอพยยศัพท์ อชช ลง ชช ปัจจัย ในอพยยศัพท์

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. นามเช่นไร จัดเป็นสาธารณนาม?
- ข. สตุถาโร มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. ปณณรสี เป็นสังขยาชนิดไหน?
- ง. วิเสสนศัพท์นามมีลักษณะอย่างไร?
- จ. ภนเต, สายั ในอพยยศัพท์ เป็นนิบาตอะไร?

๓. ก. นามทั่วไปได้แก่คน สัตว์ ที่อื่นได้ เช่น มนุสโส มนุชโย, ตีรจจानो สัตว์ตีรจจาน, นครี เมือง จัดเป็นสาธารณนาม

- ข. สดถาโร ศัพท์เดิมคือ สดถุ ลง โย ปฐมวิภัติ ทุตยวิภัติ และอาลปนวิภัติ พหุวจนะ
เอา อ การันต์ ที่ สดถุ เป็น อาร มีรูปศัพท์เป็น สดถาร
แล้วเอา โย ปฐมวิภัติ ทุตยวิภัติ และอาลปนวิภัติ พหุวจนะ เป็น โอ
- ค. ปณณรสี เป็นสังขยาชนิดปุณณสังขยา
- ง. วิเสสนศัพท์นาม มีลักษณะคล้ายคุณนาม แต่มีวิธีแจกไม่เหมือนคุณนาม
- จ. ฆนเต เป็นนิบาตบอกอาลปนะ สายั เป็นนิบาตบอกกาล

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามเช่นไร ชื่อวิเสส?
- ข. เทวเต มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. อสีติ เป็นได้กี่ลิงค์?
- ง. ตุมห เป็นศัพท์นามชนิดไหน? เป็นได้กี่ลิงค์?
- จ. ยคฺฆ เป็นคำสำหรับเรียกใคร?
๓. ก. คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่วมากหรือน้อยกว่าปกติ เช่น ปณจิตตโร เป็นบัณฑิตกว่า ชื่อวิเสส
- ข. เทวเต ศัพท์เดิมคือ เทวตา ลง สี อาลปนวิภัติ เอกวจนะ เอา สี เป็น เอ
- ค. อสีติ เป็นได้ลิงค์เดียว คือ อิตถิลิงค์
- ง. ตุมห เป็นปุริศัพท์นาม มัชยมบุรุษ เป็นได้ ๒ ลิงค์ คือ ปุงลิงค์และอิตถิลิงค์
- จ. ยคฺฆ เป็นคำสำหรับร้องเรียกให้คนที่สูงกว่าตนตั้งใจฟังคำที่ผู้พูดประสงค์จะว่า ไม่มีคำแปลในภาษาของเราให้ตรงกันได้ และคำเช่นนี้ก็ไม่มีใครมีใช้ในภาษาของเรา เห็นมีอยู่แต่คำทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า “สรวมซีพ” หรือ “ขอเดชะ” ซึ่งเป็นคำพูดเพื่อจะให้พระเจ้าแผ่นดินตั้งพระราชหฤทัยฟังคำที่จะพูดต่อไป หรือเป็นคำพูดที่ผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ หรือบ่าวพูดกับนาย ก็ได้

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามแบ่งออกเป็นกี่ชั้น? อะไรบ้าง?
- ข. ภควตา มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. ปุงลิงค์ มีการันต์เท่าไร? อะไรบ้าง?
- ง. ตั้งแต่ ทวิ จนถึง อฏฐารส เป็นวจนะและลิงค์อะไร?
- จ. อุทฺธ, วย ในอพยยศัพท์ เป็นนิบาตบอกอะไร?
๓. ก. คุณนามแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ปกติ วิเสส อติวิเสส
- ข. ภควตา เป็นได้ ๒ วิภัติ คือ นา ตติยวิภัติ เอกวจนะ และ สสมา ปัญจมีวิภัติ เอกวจนะ
ภควตา ศัพท์เดิมคือ ภควนตุ ลง นา ตติยวิภัติ เอกวจนะ เอา นตุ กับ นา เป็น ตา
แม้ สสมา ปัญจมีวิภัติ ก็มีคติเหมือน นา วิภัติ

- ค. ปุงลิงค์ มีการันต์ ๕ คือ อ อิ อี อุ อู
- ง. ตั้งแต่ ทวิ จนถึง อฏฐารส เป็นพหูพจน์อย่างเดียว และเป็นได้ ๓ ลิงค์
- จ. อุทฺธํ เป็นนิบาตบอกที่ วย เป็นนิบาตบอกอุปมาอุปไมย

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. เซกฺฐ เป็นอะไรในนามศัพท์? และเป็นลึงค์อะไร?
- ข. อุปาสิกะ มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. ตฺวํ, กตโร เป็นสัพพนามชนิดไหน?
- ง. นิบาตนั้น สำหรับใช้อย่างไร?
- จ. อิทานิ, ตฺหิ แปลว่าอย่างไร? สำเร็จรูปมาจากอะไร?

- ๓. ก. เซกฺฐ เป็นคุณนาม และเป็นได้ ๓ ลิงค์
- ข. อุปาสิกะ ศัพท์เดิมคือ อุปาสิกา ลง อา การันต์ ในอดีตลึงค์ สิ อาลปนวิภัตติ เอกวจนะ
ลบ สิ เอา อา เป็น เอ
- ค. ตฺวํ เป็นปुरुสสัพพนาม กตโร เป็นวิเสสนสัพพนาม
- ง. นิบาต ใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง
- จ. อิทานิ แปลว่า ในกาลนี้, เดียวนี้ สำเร็จรูปมาจาก อิม ศัพท์ ลง ทานิ ปัจจัย
ตฺหิ แปลว่า ใน...นั้น สำเร็จรูปมาจาก ต ศัพท์ ลง หิ ปัจจัย

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. ปฐมาวิภัตติ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?
- ข. รณเณ มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. ศัพท์มโนคณะ เข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างไร?
- ง. กิ ศัพท์ เมื่อแปลงเป็น ก แล้ว มีวิธีแจกอย่างไร?
- จ. อมโห เป็นคำสำหรับเรียกใคร?

- ๓. ก. ปฐมาวิภัตติแบ่งเป็น ๒ คือ ๑) เป็น ลิงค์ตละ หรือ กัตตา ที่เป็นตัวประธาน
๒) เป็น อาลปนนะ คำสำหรับร้องเรียก (หรือ แบ่งเป็น ๒ คือ เอกวจนะ พหูพจน์)
- ข. รณเณ ศัพท์เดิมคือ ราช ลง สมิ สัตตมีวิภัตติ เอกวจนะ เอา ราช กับ สมิ เป็น รณเณ
- ค. ศัพท์มโนคณะ เข้าสมาสแล้ว นิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น โอ ได้ เช่น มโนคโณ หมูแห่งมนะ,
อโยมยฺ ของที่ทำได้ด้วยเหล็ก เว้นแต่ วจ ศัพท์ เมื่อเข้าสมาสแล้ว เอาสระที่สุดของตนเป็น อี
เช่น วจิกมมํ กรรมทางวาจา วจิปโถ การปลั่งวาจา
- ง. กิ ศัพท์ เมื่อแปลงเป็น ก แล้ว มีวิธีแจกอย่าง ย ศัพท์ ในไตรลึงค์
- จ. อมโห เป็นคำสำหรับเรียกชายด้วยวาจาอันอ่อนหวาน (ในภาษาของเรา บัญญัติให้แปลว่า เนาะผู้เจริญ)

๓. ศัพท์เช่นไร เรียกว่า อพยยศัพท์? ในอพยยศัพท์นั้น อุปสัคกับนิบาต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร?

๓. ศัพท์ที่แจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปรรูปไปต่างๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว เรียกว่า อพยยศัพท์

อุปสัค ใช้นำหน้านามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายคุณศัพท์

เมื่อนำหน้ากริยา อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายกริยาวิเศษนะ

นิบาต ใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง บอก อาลปนนะ กาล ที่ ปริเฉท อุปไมย ปการ ปฏิเสธ ความไฉน เล่าลือ ความปรักป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามเช่นไร จัดเป็นนามนาม?

ข. ภิกขเว มีวิธีทำตัวอย่างไร?

ค. อสิตี เป็นวจนะ และลึงค์อะไร?

ง. ต ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะจตุตถีวิภัติ มีรูปแจกอย่างไร?

จ. รโห แปลว่าอย่างไร? เป็นนิบาตบอกอะไร?

๓. ก. นามที่เป็นชื่อของคน, สัตว์, ที่, สิ่งของ จัดเป็นนามนาม

ข. ภิกขเว ศัพท์เดิมคือ ภิกขุ ลง โย อาลปนวิภัติ พหุวจนะ เอา โย เป็น เว แล้ว เอา อุ เป็น อ

ค. อสิตี เป็น เอกวจนะ และอิตถิลิงค์อย่างเดียว (แม้เข้ากับศัพท์ที่เป็นพหุวจนะลึงค์อื่น ก็คงอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง)

ง. ต ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะจตุตถีวิภัติ มีรูปแจกอย่างนี้

เอกวจนะ

พหุวจนะ

จตุตถี: ตสสา อสสา ติสสา ติสสาย ตาสี ตาसानิ

จ. รโห แปลว่า ที่ลับ เป็นนิบาตบอกที่

๓. นามศัพท์ ในบาลีภาษานั้น แบ่งลึงค์ไว้เท่าไร? อะไรบ้าง? ที่จัดเช่นนั้น อาศัยอะไรเป็นหลัก?

จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย

๓. นามศัพท์ แบ่งเป็น ๓ ลึงค์ คือ ปุงลึงค์ เพศชาย อิตถิลิงค์ เพศหญิง นปุงสลึงค์ มิใช่เพศชายมิใช่เพศหญิง

ที่จัดเช่นนั้น เพราะอาศัยหลัก คือ จัดตามสมมติของภาษาบ้าง ตามกำเนิดบ้าง

ที่จัดตามสมมติ เช่น ทาโร เมียเป็นเพศหญิง สมมติให้เป็นปุงลึงค์, ปเทโส ประเทศมิใช่เพศชายมิใช่เพศหญิง สมมติให้

เป็นปุงลึงค์ ภูมิ แผ่นดินมิใช่เพศชายมิใช่เพศหญิง สมมติให้เป็นอิตถิลิงค์

ที่จัดตามกำเนิด เช่น ปุริโส ชายเป็นปุงลึงค์ อิตถิ หญิง เป็นอิตถิลิงค์

๓. อุปสัค กับ นิบาต มีลักษณะต่างกันอย่างไร? เพราะเหตุไรจึงเรียกว่าอพยยศัพท์?

๓. อุปสัค ใช้นำหน้านามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายคุณศัพท์

เมื่อนำหน้ากริยา อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายกริยาวิเศษนะ

นิบาต ใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอกลาลปนะ กาล เป็นต้น

เพราะเป็นศัพท์ที่จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่างๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว จึงเรียกว่า
อพยยศัพท์

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามชั้นวิเสส มีลักษณะอย่างไร?
- ข. ภควติ มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. ราชคหิ เป็นนามนามชนิดไหน?
- ง. เอกสังขยา กับ เอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร?
- จ. ทา, ฐ ปัจจัย เป็นเครื่องหมายวิภัติอะไร?

๓. ก. คุณนามชั้นวิเสส แสดงความดีหรือความชั่ว มากหรือน้อยกว่าปกติ เช่น ปณชิตตโร เป็นบัณฑิตกว่า ปาปตโร เป็นบาปกว่า ใช้ ทร อีย อียิสสก ปัจจัยในศัพท์ต่อท้ายคุณนามชั้นปกติบ้าง ใช้อุปสัค อติ (ยิง) นำหน้าบ้าง
- ข. ภควติ ศัพท์เดิมคือ ภควนตุ ลง สมิ สัตตมีวิภัติ เอกวจนะ เอา นตุ กับ สมิ เป็น ตี
- ค. ราชคหิ เป็นนามนามชนิดที่เป็นอสาธารณนาม
- ง. เอกสังขยา เป็นเอกวจนะอย่างเดียว เอกสัพพนาม เป็นทวิวจนะ
- จ. ทา ปัจจัย เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัติลงในกาล ฐ ปัจจัย เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัติ

๓. จงประกอบสังขยาแทนตัวเลขที่แสดงไว้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

- ก. ๓ อุปลานี อุทเก ชาตานี.
- ข. ๑๙ นารีโย นหานาย นที คตา.
- ค. ๒๓ กุมารานํ อัจริโย คามํ ปวิภูโฐ.
- ง. ๓๓ ชนนานํ ลาโก อุปปนโน.
- จ. ตสฺส (พุทฺธสฺส) ชีณาสวานํ ๑๐๐,๐๐๐ ปริวารโ.

๓. ก. ตีณิ อุปลานี อุทเก ชาตานี.
- ข. เอกนวิสติ* นารีโย นหานาย นที คตา. (* หรือ เอกนวิสติ/เอกนวิส/เอกนวิส/อนวิสติ/อนวิส/อนวิส)
- ค. เตวิสติยา* กุมารานํ อัจริโย คามํ ปวิภูโฐ. (* หรือ เตวิสติยา)
- ง. เตตตีสติยา* ชนนานํ ลาโก อุปปนโน. (* หรือ เตตตีสติยา)
- จ. ตสฺส (พุทฺธสฺส) ชีณาสวานํ สตสฺสสํ ปริวารโ.

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. เอกวจนะ กับ พหุวจนะ มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร?
 ข. สดตปถญาส แปลว่าอย่างไร? เป็นสังขยาชนิดไหน?
 ค. อรหต์ มีวิธีทำตัวอย่างไร?
 ง. อิม ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะฉัญฐีวิภคตี มีรูปแจกอย่างไร?
 จ. อาวุโส เป็นคำสำหรับเรียกใคร?

๓. ก. เอกวจนะ ใช้เป็นคำพูดสำหรับออกชื่อของสิ่งเดียว
 พหุวจนะ ใช้เป็นคำพูดสำหรับออกชื่อของมากกว่าสิ่งเดียว คือ ตั้งแต่ ๒ สิ่งขึ้นไป
 ข. สดตปถญาส แปลว่า ๕๗ เป็น ปกติสังขยา
 ค. อรหต์ ศัพท์เดิมคือ อรหนต ลง นั จตตถีวิภคตี หรือ ฉัญฐีวิภคตี ฝ่ายพหุวจนะ เอา นต กับ นั เป็น ตั
 ง. อิม ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะฉัญฐีวิภคตี คือ
 เอก. อิมิสสา อิมิสสาย อสสา พหุ. อิมาส์ อิมาสานั
 จ. อาวุโส เป็นคำสำหรับ บรรพชิตที่มีพรรษามากกว่าเรียกบรรพชิตที่มีพรรษาน้อยกว่า
 และสำหรับ บรรพชิตเรียกคฤหัสถ์

๓. ปัจจัยในอพยยศัพท์ เฉพาะที่ลงท้ายนาม มีเท่าไร? อะไรบ้าง? แต่ละตัวเป็นเครื่องหมายวิภคตีอะไร?

๓. ปัจจัยอพยยศัพท์ ที่ลงท้ายนาม มี ๑๗ ตัว คือ โต; ตฺร ตฺถ ห ธ ธิ หี หั ทิถจนั ว; ทา ทานิ รหิ ฐนา ทาจัน ชช ชฺช
 โต ปัจจัย เป็นเครื่องหมายตติยวิภคตี แปลว่า ช้าง เช่น บุโรโต ช้างหน้า ปจฺจโต ช้างหลัง
 เป็นเครื่องหมายปัญจมีวิภคตี แปลว่า แต่ เช่น ตโต แต่...นั้น อิตโต แต่...นี้
 ตฺร ตฺถ ห ธ ธิ หี หั ทิถจนั ว เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภคตี เช่น ตตฺร ใน...นั้น อิศ ใน...นี้
 ทา ทานิ รหิ ฐนา ทาจัน ชช ชฺช เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภคตี ลงในกาล เช่น ตทา ในกาลนั้น อิทานิ ในกาลนี้

๓. ในปกติสังขยา จัดลิงค์และวจนะ ไว้อย่างไรบ้าง?

๓. จัดปกติสังขยา ตามลิงค์
 เอก ถึง อฏฐารส (๑-๑๘) เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์
 เอกุนวิสติ ถึง อฏฐานุติ (๑๙-๙๘) เป็นอิตถิลิงค์
 เอกุนสต์ ถึง ทสสตสทสส์ (๙๙ ...) เป็นนปุงสกลิงค์
 เฉพาะ โภฏี เป็นอิตถิลิงค์
 จัดปกติสังขยา ตามวจนะ
 เอกสังขยา (๑) เป็นเอกวจนะ (เอกศัพท์นาม เป็น ๒ วจนะ)
 ทวี ถึง อฏฐารส (๒-๑๘) เป็นพหุวจนะ
 เอกุนสต์ ขึ้นไป (๙๙ ...) เป็นได้ ๒ วจนะ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามชั้นวิเสส มีอะไรเป็นเครื่องสังเกต?
- ข. ปณฺณรสี แปลว่าอะไร? เป็นสังขยาชนิดไหน?
- ค. สติมนตุ ในปฐมาวิภัติ และทุติยาวิภัติ มีรูปแจกอย่างไร?
- ง. อมห ศัพท์ เฉพาะฉฐฐีวิภัติ มีรูปแจกอย่างไร?
- จ. ก็ ศัพท์ มีวิธีแจกอย่างไร?

๓. ก. คุณนามชั้นวิเสส มี ๓ คือ อีย และ อียิสสก ปัจจัยในเสฏฐศัพท์ิต หรือมีอุปสัค เช่น อติ เป็นบทหน้า เป็นเครื่องสังเกต
- ข. ปณฺณรสี แปลว่า ที่ ๑๕ เป็น ปุณฺณสังขยา
- ค. แจก สติมนตุ ปฐมาวิภัติ และทุติยาวิภัติ

เอก.	พหุ.
ป. สติมา	สติมนตา สติมนโต
ท. สติมนต์	สติมนเต สติมนโต
- ง. แจก อมห ศัพท์ ฉฐฐีวิภัติ

เอก.	พหุ.
ฉ. มยห์ อมหห์ มม มม่ เม	อมหากํ อสมากํ โน
- จ. ก็ ศัพท์ (ใคร, อะไร, ไหน) คงเป็นรูป ก็ อยู่แต่ใน นป. ป. ท. เอก. เท่านั้น นอกนั้นแปลงเป็น ก แล้วแจกใน ๓ ลิงค์เหมือน ย ศัพท์

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คำว่า “ภควนตา ภควนโต” นั้น มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร?
- ข. ปาปิโย, สุขุโม เป็นคุณนามชั้นไหน?
- ค. คำว่า “๕๙” และ “๙๕” ตรงกับศัพท์สังขยาว่าอย่างไร?
- ง. อัย, เอกจโจ เป็นศัพท์นามชนิดไหน?
- จ. อพยยศัพท์ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?

๓. ก. ภควนตา ใช้เป็นทวิวจนะ สำหรับกล่าวถึงคน ๒ คน^๑
ภควนโต ใช้เป็นพหุวจนะ สำหรับกล่าวถึงคนมากตั้งแต่ ๓ ขึ้นไป
- ข. ปาปิโย เป็นคุณนามชั้นวิเสส สุขุโม เป็นคุณนามชั้นปกติ
- ค. ๕๙ ตรงกับคำว่า เอกุณสญฺฐี ๙๕ ตรงกับคำว่า ปณฺณนวุติ
- ง. อัย เป็น นิยมวิเสสนศัพท์นาม เอกจโจ เป็น อนิยมวิเสสนศัพท์นาม

๑ จำนวน ๒ คือ ทวิพจน์ หรือทวิวจนะ ยืมมาจากไวยากรณ์สันสกฤต ในคัมภีร์บาลีไวยากรณ์หลัก เช่น กัจจายณะ, ปทรูปสัทธา ไม่ปรากฏหลักเกณฑ์นี้ ยกเว้นศัพท์เดียวและใช้เฉพาะกรณีเท่านั้น คือ อายสมนตา

จ. อพยยศัพท์ แบ่งเป็น ๓ คือ อุปสัค นิบาต ปัจจัย

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามเช่นไร ชื่ออติวิเสส?
- ข. อุปาสิเก มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. สกฐฐี แปลว่าอะไร? เป็นวจนะและลึงค์อะไร?
- ง. อมห เป็นสัพพนามชนิดไหน? เป็นได้กี่ลึงค์?
- จ. อาวุโส เป็นคำสำหรับเรียกใคร?

๓. ก. คุณนามที่แสดงลักษณะของนามนาม ว่าดีที่สุดหรือชั่วที่สุดเป็นต้น เช่น ปณติตตโม เป็นบัณฑิตที่สุด ชื่ออติวิเสส
- ข. อุปาสิเก ศัพท์เดิมคือ อุปาสิกา ลง สี อาลปนวิภัตติ แปลง อา กับ สี เป็น เอ
- ค. สกฐฐี แปลว่า หกสิบ เป็น เอกวจนะและอติลึงค์อย่างเดียว
- ง. อมห ศัพท์ เป็น ปุริสสัพพนาม เป็นได้ ๒ ลึงค์ คือ ปุงลึงค์และอติลึงค์
- จ. อาวุโส เป็นคำสำหรับ บรรพชิตที่มีพรรษามากกว่าเรียกบรรพชิตที่มีพรรษาน้อยกว่า และสำหรับ บรรพชิตเรียกคฤหัสถ์

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. อติสุขุมมา, เขฎฐโฐ เป็นคุณนามชั้นไหน?
- ข. ภควโต เป็นวิภัตติไหนบ้าง?
- ค. ปกตีสังขยา ใช้นับอย่างไร?
- ง. สัพพนาม แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?
- จ. กทา แปลว่าอย่างไร? สำเร็จรูปมาจากอะไร?

๓. ก. อติสุขุมมา เป็นคุณนามชั้น วิเสส เขฎฐโฐ เป็นคุณนามชั้น อติวิเสส
- ข. ภควโต เป็นจตุตถวิภัตติและฉกฐฐีวิภัตติ เอกวจนะ
- ค. ปกตีสังขยา ใช้นับโดยปกติ เช่น หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า
- ง. สัพพนาม แบ่งเป็น ๒ คือ ปุริสสัพพนาม วิเสสนสัพพนาม
- จ. กทา แปลว่า ในกาลไร เมื่อไร สำเร็จรูปมาจาก ก็ ศัพท์ ลง ทา ปัจจัย

๓. ศัพท์เช่นไร เรียกว่าอพยยศัพท์? ในอพยยศัพท์นั้น อุปสัคกับนิบาต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร?

๓. ศัพท์จำพวกหนึ่ง แจกด้วยวิภัตติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่างๆ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว เรียกว่า อพยยศัพท์

อุปสัค สำหรับใช้นำหน้านามนามและกิริยาให้วิเศษขึ้น

เมื่อนำหน้านาม อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายคุณนาม เมื่อนำหน้ากิริยา อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายกิริยาวิเสสนะ

นิบาต สำหรับลงในระหว่างแห่งนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอกอาลปนนะ กาล ที่ ปริเฉท อุปไมย ปการ ปฏิเสธ
ความไต่ยินเล่าลือ ความปริกัปกั ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น

๓. สัพพนามคืออะไร? แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?

ในประโยคที่ว่า “โส ขโณ ตุมहे มา อติกกมตฺ.” คำไหนเป็นสัพพนาม? และเป็นสัพพนามชนิดไหน?

๓. สัพพนาม คือ คำที่ใช้แทนนามนามที่ออกชื่อมาแล้ว เพื่อจะไม่ให้ซ้ำซาก เป็นต้น

แบ่งเป็น ๒ คือ ปุริสสัพพนาม และ วิเสสนสัพพนาม

โส และ ตุมहे เป็นสัพพนาม โส เป็นวิเสสนสัพพนาม, ตุมहे เป็นปุริสสัพพนาม

๓. นามศัพท์ จัดเป็นลิงค์อะไรได้บ้าง? “กสฺมา ตฺวํ ปุณฺณ มฺม สวเก ปริภฺวิ” เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ไว้ เป็นนามศัพท์ชนิดไหน? เป็นการันต์ ลิงค์ และวจนะอะไร?

๓. นามศัพท์ จัดเป็นลิงค์ได้ดังนี้ คือ (๑) นามนาม จัดเป็นลิงค์เดียว คือเป็นปุงลิงค์ อิตถิลิงค์ หรืออนปุงสกลิงค์ อย่างไม่
อย่างหนึ่ง เช่น อมโร เทวดา อจฺจรา นางอัปสร องค องค์กร

(๒) นามนามเป็น ๒ ลิงค์ คือ ศัพท์ๆ เดียวกัน มีรูปอย่างเดียวกันเป็นได้ทั้ง ๒ ลิงค์ หรือรากศัพท์เป็นอันเดียวกัน
เปลี่ยนแต่สระที่สุดให้แปลกกัน พอเป็นเครื่องหมายให้ต่างลิงค์กันบ้าง เช่น อกฺขโร อกฺขริ อักขร ทิวโส ทิวสํ วัน

ส่วนคุณนามและสัพพนาม เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์

ตฺวํ เป็นปุริสสัพพนาม เป็น อ การันต์ อิตถิลิงค์ ส ปฐมวิภัติ และเอกวจนะ

ปุณฺณ เป็นนามนาม ชนิดอสาธารณนาม เป็น อา การันต์ อิตถิลิงค์ ส อาลปนวิภัติ และเอกวจนะ

มฺม เป็นปุริสสัพพนาม เป็น อ การันต์ ปุงลิงค์ ส ฉัญฐีวิภัติ และเอกวจนะ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง?

ข. เทวเต และ ปพฺพเต เป็นวิภัติและวจนะอะไรได้บ้าง?

ค. ปณฺณาส กับ ปณฺณรสี แปลว่าอะไร? ต่างกันอย่างไร?

ง. กตม, อมฺห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน?

จ. นิบาตนั้น สำหรับใช้ลงที่ไหน?

๓. ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยลิงค์ วจนะ วิภัติ

ข. เทวเต เป็น อาลปนวิภัติ เอกวจนะ

ปพฺพเต เป็นได้ ๒ วิภัติ คือ เป็นทุตยวิภัติ พหฺวจนะ และเป็นสัตตมีวิภัติ เอกวจนะ

ค. ปณฺณาส แปลว่า ๕๐ เป็นปกตีสังขยา ปณฺณรสี แปลว่า ที่ ๑๕ เป็น ปุณฺณสังขยา

ง. กตม ศัพท์ เป็นอนิยมวิเสสนสัพพนาม ส่วน อมฺห ศัพท์ เป็นปุริสสัพพนาม

- จ. นิบาตนั้น สำหรับใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง (บอกอาลปะนะ กาล ที่ ปริเฉท อุปไมย ปการ ปฏิเสธ ความได้ยินแล้วลือ ความปรักป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น)

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. นามนามกับคุณนาม ต่างกันอย่างไร?
 ข. สช (เพื่อน) ป. เอก. ในปุงลึงค์ และอิตถิลึงค์ มีรูปเป็นอย่างไร?
 ค. สังขยานามกับสังขยาคุณ ใช้ต่างกันอย่างไร?
 ง. ไนสัพพนาม “ตสสา” กับ “ตสสั” เหมือนกันและต่างกันอย่างไร?
 จ. อุปสัคนั้น ใช้อย่างไร? จงยกอุทาหรณ์มาดู

๓. ก. นามนาม คือ นามที่เป็นชื่อของคน สัตว์ ที่ สิ่งของ
คุณนาม คือ นามที่แสดงลักษณะของนามนาม สำหรับหมายให้รู้ว่า นามนามนั้นดีหรือชั่ว เป็นต้น
 ข. สช (เพื่อน) ป. เอก. ในปุงลึงค์ มีรูปเป็น สชชา ในอิตถิลึงค์ มีรูปเป็น สชชี
 ค. สังขยานามนาม ใช้เช่นเดียวกับนามนาม นับนามนามบทใด ให้เรียงไว้หลังนามนามบทนั้น เช่น
ภิกขุณฺ สติ ภิกขุสตี
สังขยาคุณนาม ใช้เช่นเดียวกับคุณนาม นับนามนามบทใด ให้เรียงไว้หน้านามนามบทนั้น เช่น
ปณจสตา ภิกขุ เป็นต้น
 ง. ที่เหมือนกันคือ ทั้ง ตสสา และ ตสสั มาจาก ต สัพพนาม เป็นอิตถิลึงค์ และเอกวณะเหมือนกัน
ที่ต่างกันคือ ตสสา เป็นได้ ๒ วิภัตติ คือ ส จตุตถีวิภัตติ และ ส ฉัญฐีวิภัตติ
ส่วน ตสสั เป็น สมี่ สัตตมีวิภัตติเท่านั้น
 จ. อุปสัคใช้นำหน้านามและกิริยาให้วิเศษขึ้น
เมื่อนำหน้านาม อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายคุณศัพท์ เช่น อติสุนุทโร, อธิสกกาโร
เมื่อนำหน้ากิริยา อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายกิริยาวิเศษณะ เช่น อติกกมติ, อธิเสติ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. พาราณสี เป็นนามนามชนิดไหน?
 ข. คำว่า “โน” เป็นศัพท์อะไรในไวยากรณ์? แปลว่าอะไร?
 ค. สังขยาตั้งแต่ไหนถึงไหนเป็นนามอะไร?
 ง. ก็ ศัพท์ จัดเป็นสัพพนามชนิดไหน? เป็นได้กี่ลึงค์?
 จ. หี และ ขช ปัจจัย เป็นเครื่องหมายวิภัตติไหน?

๓. ก. พาราณสี เป็นนามนามชนิด อสาธารณนาม

- ข. คำว่า “โน” เป็นนิบาตบอกปฏิเสธ แปลว่า ไม่
โน เป็น อมห ศัพท์ ปุริสศัพท์นาม อุตตมบุรุษ ปฐมมาถึงจุดตรีวิภัตติ พหุวจนะ และณัฐวิภัตติ พหุวจนะ
แปลตามอายุตนิบาตแห่งวิภัตตินั้นๆ เช่น โน ปฐมาวิภัตติ แปลว่า อ.เรา ท.
- ค. ปกติสังขยา เอก ถึง จตุ (๑-๔) เป็นศัพท์นาม^๑
ปณจ ถึง อภฺรฺณวฺตติ (๕-๙๘) เป็นคุณนาม
เอภฺนสฺตํ ขึ้นไป (๙๙...) เป็นนามนาม
ปุรณฺสังขยา เป็นคุณนามทั้งสิ้น
- ง. กิ ศัพท์ เป็นอนิยมวิเสสนศัพท์นาม เป็นได้ ๓ ลิงค์
- จ. หี ปัจจัย เป็นเครื่องหมายสัตตมิวิภัตติ
ชช ปัจจัย เป็นเครื่องหมายสัตตมิวิภัตติ ลงในกาล

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. ปฐมาวิภัตติ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?
- ข. มโนคณะ ได้แก่ศัพท์อะไรบ้าง?
- ค. ปุรณฺสังขยา เป็นนามศัพท์ชนิดไหน?
- ง. มยฺ, อิม เป็นศัพท์นามชนิดไหน?
- จ. อพยยศัพท์ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?
๓. ก. ปฐมาวิภัตติ แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ ๑) เป็นลิงค์ัตถะหรือกัตตาที่เป็นตัวประธาน
๒) เป็นอาลปนนะ คำสำหรับร้องเรียก
- ข. ศัพท์มโนคณะ ได้แก่ มน ใจ เจต ใจ วย ้วย สิริ หัว อฺร ออก วจ วาจา ตป ความร้อน ตม ความมืด
ปย น้ำนม อย เหล็ก ยส ยศ เดช เดช
- ค. ปุรณฺสังขยา เป็นนามศัพท์ชนิดคุณนาม
- ง. มยฺ เป็น ปุริสศัพท์นาม อิม เป็น นิยมวิเสสนศัพท์นาม
- จ. อพยยศัพท์ แบ่งเป็น ๓ คือ อุปสัค นิบาต ปัจจัย

๑ เอก ถึง อภฺรฺณวฺตติ (๑-๙๘) เป็นคุณนาม (เอก ถึง จตุ (๑-๔) เป็นศัพท์นามด้วย)

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. จกฺขุ เป็นนามและลิงค์อะไร?
- ข. เทวตา เมื่อแจกในอาลปนวิภัตติ มีรูปเป็นอย่างไรบ้าง?
- ค. อายสมโต เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง?
- ง. กตร ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน?
- จ. โต, ทานิ ปัจจัย เป็นเครื่องหมายวิภัตติอะไร?

๓. ก. จกฺขุ เป็น นามนาม นปฺงสกลิงค์
- ข. เทวตา ในอาลปนอะ เอกวจนะ เป็น เทวเต พหฺวจนะ เป็น เทวตํ โย เทวตา
- ค. อายสมโต เป็น ส จตุตถีวิภัตติ และ ส ฉฺฉฐีวิภัตติ
- ง. กตร ศัพท์ เป็นอนิยมวิเสสนสัพพนาม
- จ. โต ปัจจัย เป็นเครื่องหมายตติยวิภัตติและปัญจมีวิภัตติ
ทานิ ปัจจัย เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัตติ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามต่างจากนามนามอย่างไร?
- ข. สาริปุตโต เป็นนามนามชนิดไหน?
- ค. เอกสังขยา กับเอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร?
- ง. ต ศัพท์ ในคำว่า “อติปิ โส ภควา” เป็นสัพพนามชนิดไหน?
- จ. อมฺโห เป็นคำสำหรับเรียกใคร?

๓. ก. คุณนาม คือ นามที่แสดงลักษณะของนามนาม สำหรับหมายให้รู้ว่านามนามนั้นดีหรือชั่วเป็นต้น
นามนาม คือ นามที่เป็นชื่อของคน สัตว์ ที่ สิ่งของ
- ข. สาริปุตโต เป็นนามนามชนิด อสาธรรณนาม
- ค. เอกสังขยา เป็น เอกวจนะอย่างเดียว
เอกสัพพนาม เป็น ทวิวจนะ คือ เอกวจนะ และพหฺวจนะ
- ง. ต ศัพท์ ในคำว่า “อติปิ โส ภควา” เป็น นิยมวิเสสนสัพพนาม
- จ. อมฺโห ใช้เรียกชายด้วยวาจาอ่อนหวาน (แปลว่า ณะผู้เจริญ)

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามเช่นไร ชื่อวิเสส?
- ข. อุปาสึเก มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. มยฺ, เอกจฺโจ เป็นสัพพนามชนิดไหน?
- ง. ปัจจัยในอพยยศัพท์นั้นลงที่ไหน? เป็นเครื่องหมายอะไร?
- จ. ปาโต, ยทิ ในอพยยศัพท์ เป็นนิบาตบอกอะไร?

๓. ก. คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่ว มากหรือน้อยกว่าปกติ เช่น ปณฺทิตฺตโร เป็นบัณฑิตกว่า ชื่อวิเสส
- ข. อุปาสึเก ศัพท์เดิมคือ อุปาสึกา ลง สึ อาลปนวิภัตติ เอกวจนะ เอา อา เป็น เอ ลบ สึ
- ค. มยฺ เป็น ปุริสสัพพนาม เอกจฺโจ เป็น อนิยมวิเสสนสัพพนาม
- ง. ปัจจัยอพยยศัพท์ ลงท้ายนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายวิภัตติ ลงท้ายธาตุ เป็นเครื่องหมายกิริยา
- จ. ปาโต เป็นนิบาตบอก กาล ยทิ เป็นนิบาตบอก ปริกัป

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. นามเช่นไร จัดเป็นนามนาม?
- ข. ภิกฺขเว มีวิธีทำตัวอย่างไร?
- ค. อสึติ เป็นวจนะและลึงค์อะไร?
- ง. ต ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะจตุตถีวิภัตติ มีรูปแจกอย่างไร?
- จ. รโห แปลว่าอย่างไร? เป็นนิบาตบอกอะไร?

๓. ก. นามที่เป็นชื่อของคน, สัตว์, ที่, สิ่งของ จัดเป็นนามนาม
- ข. ภิกฺขเว ศัพท์เดิมคือ ภิกฺขุ ลง โย อาลปนวิภัตติ พหุวจนะ เอา โย เป็น เว เอา อุ เป็น อ
- ค. อสึติ เป็น เอกวจนะและอิตถิลิงค์
- ง. แจก ต ศัพท์ ในอิตถิลิงค์
เอกวจนะ	พหุวจนะ
จตุตถีวิภัตติ	ตสฺสา อสฺสา ติสฺสา ติสฺสาย
	ตาสฺ ตาसानิ
- จ. รโห แปลว่า ที่ลับ เป็นนิบาตบอก ที่

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง?
- ข. อตถาย, อุปาสิกาย เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง?
- ค. ปณฺณรส กับ ปณฺณรสี ต่างกันอย่างไร?
- ง. อิม ศัพท์ ในอิติลึงค์ เฉพาะสัตตมีวิภัตติ มีรูปแจกอย่างไร?
- จ. นิบาตนั้น สำหรับใช้ลงที่ไหน?

๓. ก. นามศัพท์ต้องประกอบด้วย ลึงค์ วจนะ วิภัตติ

ข. อตถาย เป็น จตุตถีวิภัตติ อุปาสิกาย เป็น ตติยวิภัตติ ถึง สัตตมีวิภัตติ

ค. ปณฺณรส เป็น ปกตีสังขยา ปณฺณรสี เป็น ปุรณสังขยา

ง. อิม ศัพท์ ในอิติลึงค์

เอกวจนะ   พหุวจนะ

สัตตมีวิภัตติ   อิมิสส์ อสสั   อิมาสู

จ. นิบาต ใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง (เพื่อบอกกาล ปนะ กาล ที่ ปริเฑ อุปไมย ปการ ปฏิสเฐ ความไดยิน เล้าลือ ความปรักป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น)

ข้อ ๔ อาขยาต

๔. การแยกวิภัตติอาขยาตออกเป็นปรัสสบท และอัตตโนบถ เพื่อประสงค์อะไร?

อานยีสฺ, วุจฺจเร ในคำว่า “เทวธมฺมาติ วุจฺจเร” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

๔. แยกออกเพื่อประสงค์จะได้กำหนดรู้วาก เพราะปรัสสบท เป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัตตุวาก ส่วนอัตตโนบถเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัมมวากและภาววาก (แต่จะนิยมลงเป็นแนเลยที่เดียวก็ไม่ได้ บางคราวปรัสสบท เป็นกัมมวากและภาววากก็มี เช่น สทิสฺ เม น วิชฺชติ. คนเช่นกับด้วยเรา (อันใครๆ ย่อมหาไม่ได้) บางคราวอัตตโนบถ เป็นกัตตุวากก็มี เช่น ปิยโต ชายเต โสโก. ความโสกย่อมเกิดแต่ของอันเป็นที่รัก ฉะนั้น จึงต้องอาศัยปัจจัยเป็นหลักในการทราบวาก)

อานยีสฺ (อา นี อ อฺ) ประกอบด้วย อา บทหน้า นิ ธาตุ ในความนำไป อ ปัจจัย อฺ อักษรตติวิภัตติ พลทฺธิ อี เป็น เอ แปลง เอ เป็น อย แปลง อฺ เป็น อีสฺ

วุจฺจเร (วจ ย อนฺติ) ประกอบด้วย วจ ธาตุ ในความกล่าว ย ปัจจัย อนฺติ วัตตมานาวิภัตติ เอา อ ที่ ว เป็น อฺ แปลง ย กับ จ ที่สุดธาตุเป็น จจ แปลง อนฺติ เป็น เร

๔. วากคืออะไร? จัดไว้เท่าไร? อะไรบ้าง? วิธีจะจำวากได้แม่นยำนั้น ต้องอาศัยอะไร?

๔. วาก คือ กิริยาศัพท์ที่กล่าวบทที่เป็นประธานของกิริยา

วากมี ๕ คือ กัตตุวาก กัมมวาก ภาววาก เหตุกัตตุวาก เหตุกัมมวาก

วิธีที่จะกำหนดวากได้แม่นยำต้องอาศัยปัจจัยที่ประกอบ

๔. สกัมมธาตุ กับ อกัมมธาตุ ใช้ในวากอะไรได้บ้าง?

ภิท ธาตุ และ มุจ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุหรืออกัมมธาตุ? จงอธิบาย

๔. สกัมมธาตุ ใช้ใน ๔ วาก คือ กัตตุวาก กัมมวาก เหตุกัตตุวาก และเหตุกัมมวาก

อกัมมธาตุ ใช้ใน ๓ วาก คือ กัตตุวาก ภาววาก และเหตุกัตตุวาก^๑

ภิท ธาตุ และ มุจ ธาตุ เป็นได้ทั้งสกัมมธาตุ (ธาตุเรียกหากรรม) และอกัมมธาตุ (ธาตุไม่เรียกหากรรม)

ภิท ธาตุ

ถ้าลง อ ปัจจัย (และนิคคหิตอาคม) ในหมวด รุช ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ แปลว่า ต่อย ทำลาย เช่น สุโท ภาชนํ ภินฺทติ.

ถ้าลง ย ปัจจัย ในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ แปลว่า แดก เช่น ภาชนํ ภิชฺชติ.

๑ อกัมมธาตุ ใช้ใน ๔ วาก คือ กัตตุวาก ภาววาก เหตุกัตตุวาก เหตุกัมมวาก (คือเว้นกัมมวาก)

มฺจ ธาตุ

ถ้าลง อ ปัจจัย (และนิคหิตอาคม) ในหมวด รุช ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ แปลว่า ปล่อย เช่น โคปาโล โคนฺ มฺจจติ.

ถ้าลง ย ปัจจัย ในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ แปลว่า หลุด พ้น เช่น โคนฺ มฺจจติ.

๔. อาคมในอาขยาดมีเท่าไร? อะไรบ้าง? นิยมลงในที่เช่นไร?

๔. อาคมในอาขยาด มี ๕ ตัว คือ อ อิ ส ห ะ

อ อาคม ลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวดหิยัตตนิ อชฺชัตตนิ และกาลาติปัตติ

อิ อาคม ลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยหมวดอชฺชัตตนิ ภาวิสสันติ และกาลาติปัตติ

ส อาคม ลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวดอชฺชัตตนิ

ห อาคม ลงที่ท้าย ธฺธา ธาตุ ที่มีอุปสัคอยู่หน้า

นิคหิตอาคม ลงท้ายธาตุในหมวด รุช ธาตุ (แล้วอาเทศเป็นพยัญชนะที่สุตวรโรค)

๔. ในอาขยาด จัตวาจกไว้เท่าไร? อะไรบ้าง? และกำหนดรู้ได้อย่างไร?

๔. วาจก มี ๕ คือ กัตตุวาจก กัมมวาจก ภาววาจก เหตุกัตตุวาจก เหตุกัมมวาจก

๑) กัตตุวาจก ลง ปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ เอ ย ญ ณา นา ณาหา โอ ฌ ฌย

๒) กัมมวาจก ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อาคมหน้า ย

๓) ภาววาจก ลง ย ปัจจัย

๔) เหตุกัตตุวาจก ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ ฌ ฌย ณาเป ณาปย

๕) เหตุกัมมวาจก ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัยคือ ณาเป ด้วย ลง ย ปัจจัยกับทั้ง อิ อาคมหน้า ย ด้วย

๔. ในอาขยาด อ อาคม และ อิ อาคม นิยมลงในที่เช่นไร?

วูปสมิสุ, ปจจาสิสนติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

๔. อ อาคม ลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวดหิยัตตนิ อชฺชัตตนิ และกาลาติปัตติ

อิ อาคม ลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวดอชฺชัตตนิ ภาวิสสันติ และกาลาติปัตติ

วูปสมิสุ ประกอบด้วย วิ อุป บทหน้า สม ธาตุ ในความสงบ อ ปัจจัย อฺ อชฺชัตตนิวิภัติ

ลบ อิ ที่ วิ ทีฆะ อุ เป็น อุ แปลง อฺ เป็น อีสฺ

ปจจาสิสนติ ประกอบด้วย ปติ อา บทหน้า สีส ธาตุ ในความปรารถนา, หวัง อ ปัจจัย อนฺติ วัตตมานาวิภัติ

แปลง ตี เป็น ตย แปลง ตย เป็น จจ

๔. วิภัตติอาขยาต ๘ หมวดนั้น หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร?

บทว่า “นิทฺธม” ในบาทพระคาถาว่า “นิทฺธม มลฺมตฺตโน” นี้ แปลว่าอะไร? ลงวิภัตติหมวดไหน?

๔. วัตตมานาวิภัตติ บอกปัจจุบันกาล คือ ๑) ปัจจุบันแท้ แปลว่า ...อยู่ ๒) ปัจจุบันใกล้อดีต แปลว่า ย่อม... ๓) ปัจจุบันไกลอนาคต แปลว่า จะ...

ปัญฺจมีวิภัตติ บอกความบังคับ แปลว่า จง..., บอกความหวัง แปลว่า ...เถิด, บอกความอ่อนนอน แปลว่า ขอจง...

สัตตมีวิภัตติ บอกความยอมตาม แปลว่า ควร..., บอกความกำหนด แปลว่า พึง..., บอกความรำพึง แปลว่า พึง...

ปโรทฺทวิภัตติ บอกให้รู้อดีตกาล ไม่มีกำหนด แปลว่า ...แล้ว

หิยตฺตนิวิภัตติ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วานนี้ แปลว่า ...แล้ว, ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า ได้...แล้ว

อัชชตฺตนิวิภัตติ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วันนี้ แปลว่า ...แล้ว, ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า ได้...แล้ว

ภวิสสันตฺติวิภัตติ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งปัจจุบัน แปลว่า จัก...

กาลาติปตฺตวิภัตติ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งอดีต แปลว่า จัก...แล้ว, ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า จักได้...แล้ว

นิทฺธม แปลว่า พึงกำจัด, พึงขจัด ลง เอยฺย หมวดสัตตมีวิภัตติ

๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อิ อาคม ใช้ประกอบกริยาทั่วไป หรือมีจำกัดอย่างไร?

จงแจก คห ธาตุ ในความถือเอา ด้วยวิภัตติหมวดปัญฺจมี เฉพาะปรสฺสบทมาตุ

๔. อ อาคม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวดหิยตฺตนิ อัชชตฺตนิ และกาลาติปตฺติ

อิ อาคม นิยมลงหลังธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวดอัชชตฺตนิ ภวิสสันตฺติ และกาลาติปตฺติ

แจก คห ธาตุ ในความถือเอา ด้วยวิภัตติหมวดปัญฺจมี

ปรสฺสบท

ปฺริส. เอก.

พหุ.

ป. คณฺหาตุ

คณฺหนตุ

ม. คณฺหิ คณฺหาหิ

คณฺหถ คณฺหาถ

อุ. คณฺหามิ

คณฺหาม

๔. วาจกคืออะไร? วิธีจะจำวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร?

วิตฺตนาเมติ, นิรุชฺฌมฺสิ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

๔. วาจก คือ กิริยาศัพท์ที่ประกอบด้วย ธาตุ (ปัจจัย) วิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ

วาจกกล่าวบทที่เป็นประธานของกริยา ๕ อย่าง คือ กัตตุวาจก กัมมวาจก ภาววาจก เหตุกัตตุวาจก เหตุกัมมวาจก

วิธีที่จะกำหนดวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยปัจจัยเป็นเครื่องประกอบ เช่น กัตตุวาจก มีปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ เอย ฌ ฌนา นา ฌหา โอ ฌน ฌนย เป็นต้น

วิตฺตนาเมติ ประกอบด้วย วิ อติ บทหน้า นม ธาตุ ในความน้อมไป ฌน เหตุปัจจัย ติ วัตตมานาวิภัตติ

ลบ อ ที่ อติ ทีฆะ อิ เป็น อี พฤทธิ อ เป็น อา ลบ ฌ (อนุพันธ์)

นิรุชณีสู ประกอบด้วย นิ บทหน้า รุช ธาตุ ย ปัจจัย อุ อชชัตตนิวิภัตติ แปลง ย กับ ธ ที่สุดธาตุเป็น ชณ
แปลง อุ เป็น อีสู

๔. การแยกวิภัตติอาขยาตออกเป็นปริสสบทและอัตโนบท เพื่อประสงค์อะไร?

จงแจก ภูช ธาตุ ในความกิน ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปริสสบทมาดู

๔. แยกออกเพื่อประสงค์จะได้กำหนดรู้วาก เพราะปริสสบท เป็นเครื่องหมายให้รู้กริยาที่เป็นกัตตุวาก ส่วนอัตโนบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กริยาที่เป็นกัมมวากและภาววาก (แต่จะนิยมลงเป็นแม่เลยก็ได้ยาก็ไม่ได้ บางคราวปริสสบท เป็นกัมมวากและภาววากก็มี เช่น สทิสเณ วิชชติ. คนเช่นกับด้วยเรา (อันใครๆ ย่อมหามิได้) บางคราวอัตโนบท เป็นกัตตุวากก็มี เช่น ปียโต ชายเต โสโก. ความโลภย่อมเกิดแต่ของอันเป็นที่รัก ฉะนั้น จึงต้องอาศัยปัจจัยเป็นหลักในการทราบวาก)

แจก ภูช ธาตุ ในความกิน ในหมวดปัญจมีวิภัตติ

ปริสสบท

ปฺริส. เอก.	พหู.
ป. ภูชชตุ	ภูชชนตุ
ม. ภูชชาหิ ภูชช	ภูชชถ
อุ. ภูชชามิ	ภูชชาม

๔. ธาตุคืออะไร? รวบรวมจัดไว้เป็นกี่หมวด? อะไรบ้าง? สงกิลิสสติ, ปมชชีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

๔. ธาตุ คือ กริยาศัพท์ที่เป็นมูลราก จัดเป็น ๘ หมวด คือ

๑) หมวด ภู ธาตุ	๕) หมวด กี ธาตุ
๒) หมวด รุช ธาตุ	๖) หมวด คห ธาตุ
๓) หมวด ทิว ธาตุ	๗) หมวด ตน ธาตุ
๔) หมวด สู ธาตุ	๘) หมวด จรู ธาตุ

สงกิลิสสติ ประกอบด้วย ส บทหน้า กิลิส ธาตุ ในความเศร้าหมอง ย ปัจจัย ติ วัตตมานาวิภัตติ เอกวจนะ

ปมชชีสุ ประกอบด้วย ป บทหน้า มช ธาตุ ในความเมา ย ปัจจัย อุ อชชัตตนิวิภัตติ พหูวจนะ

๔. อาย อีย ปัจจัย เป็นไปในความอะไร? ใช้ประกอบกับอะไร?

จงแจก คห ธาตุ ในความถือเอา ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติเฉพาะปริสสบทมาดู

๔. อาย อีย ปัจจัย เป็นไปในความประพฤติ ใช้ประกอบกับนามศัพท์เพื่อทำให้เป็นกริยาศัพท์ ถ้าประกอบกับคุณนาม แปลว่า ประพฤติ เช่น จิรายติ ประพฤติช้อยู่
ถ้าประกอบกับนามนาม แปลว่า ประพฤติเพียงดัง เช่น ปุตติยติ ย่อมประพฤติให้เป็นเพียงดังบุตร, ฐมายติ ย่อมประพฤติเพียงดังคว้น

แจก คห ธาตุ ในความถือเอา **ณหา** ปัจจัย ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปริสสบท

ปริส. เอก.	พหุ.
ป. คณหิสฺสติ	คณหิสฺสนฺติ
ม. คณหิสฺสสิ	คณหิสฺสถ
อุ. คณหิสฺสามิ, คณหิสฺสํ	คณหิสฺสาม

หรือแจก คห ธาตุ อ ปัจจัย ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรสฺสบท

ปริส. เอก.	พหุ.
ป. คหิสฺสติ	คหิสฺสนฺติ
ม. คหิสฺสสิ	คหิสฺสถ
อุ. คหิสฺสามิ, คหิสฺสํ	คหิสฺสาม

หรือแจก คห ธาตุ เอ ปัจจัย ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรสฺสบท

ปริส. เอก.	พหุ.
ป. คหฺสฺสติ	คหฺสฺสนฺติ
ม. คหฺสฺสสิ	คหฺสฺสถ
อุ. คหฺสฺสามิ, คหฺสฺสํ	คหฺสฺสาม

๔. กิริยาอาชยาต และกิริยาภิกตฺก ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

จงแจก พุช ธาตุ ในความตรัสรู้ ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปรสฺสบท มาดู

๔. กิริยาอาชยาต ประกอบด้วยธาตุ ปัจจัย วาจก วิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ

กิริยาภิกตฺก ประกอบด้วยธาตุ ปัจจัย วาจก วิภัตติ กาล วจนะ เหมือนอาชยาต ต่างแต่ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น

แจก พุช ธาตุ ในความรู้, ตรัสรู้ ในหมวดปัญจมีวิภัตติ

ปรสฺสบท

ปริส. เอก.	พหุ.
ป. พุชฺณตฺ	พุชฺณนฺตฺ
ม. พุชฺณาหิ พุชฺณ	พุชฺณถ
อุ. พุชฺณามิ	พุชฺณาม

๔. จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

- ก. ภิกขุโน สหสฺสํ ฌมมสภายํ สนฺนิปตฺติสุ.
 ข. เถโร ปุณฺนปฺปุณฺํ ปุจฺฉิยนฺโต ตฺถุทฺธิ อฺโหสิ.
 ค. สีลวา กุมาริกา อตฺตโน นานํ ลภฺภติ.
 ง. มยํ วิสฺตึนํ ภิกขุณฺํ ภิกขุํ ทสฺสามิ.
 จ. เทวทฺตโต สงฺฆํ ภิกฺขุชิสฺสติ.
๔. ก. ภิกขุณฺํ สหสฺสํ ฌมมสภายํ สนฺนิปติ.
 ข. เถโร ปุณฺนปฺปุณฺํ ปุจฺฉิยมาโน ตฺถุทฺธิ อโหสิ.
 ค. สีลวตี กุมาริกา อตฺตโน นานํ ลภติ.
 ง. มยํ วิสฺตึยา ภิกขุณฺํ ภิกขุํ ทสฺสาม. หรือ
 อหํ วิสฺตึยา ภิกขุณฺํ ภิกขุํ ทสฺสามิ.
 จ. เทวทฺตโต สงฺฆํ ภิกฺขุชิสฺสติ.

๔. ในอาขยาต จัตวาจากไว้เท่าไร? วาจกไหนลงปัจจัยอะไร?

อวมยญฺเฐ ในคำว่า “มววมยญฺเฐ ปุณฺณยฺส” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

๔. อาขยาตจัตวาจากไว้ ๕ วาจก คือ กัตตุวาจก กัมมวาจก ภาววาจก เหตุกัตตุวาจก เหตุกัมมวาจก.

แต่ละวาจกลงปัจจัยดังนี้ คือ

กัตตุวาจก   ลงปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ เอ ย ญ นา ณา ณาหา โอ เณ ฌย

กัมมวาจก   ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อากมหน้า ย

ภาววาจก   ลง ย ปัจจัย

เหตุกัตตุวาจก   ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ ฌ ฌย ณาเป ณาปย ตัวใดตัวหนึ่ง

เหตุกัมมวาจก   ลงปัจจัย ๑๐ ตัวด้วย ลงเหตุปัจจัยคือ ณาเป ด้วย ลง ย ปัจจัยกับทั้ง อิ อากมหน้า ย ด้วย

อวมยญฺเฐ ประกอบด้วย อว บทหน้า มน ธาตุ ในความรู้ ย ปัจจัย เถล วิภัตติหมวดสัดตมี ปฐมบุรุษ เอกวาจนะ
 แปลง ย กับ น เป็น ญ

๔. ในอาขยาต วิภัตติไหน เมื่อลงแล้วต้องที่ชะ อ ที่สุดปัจจัย เป็น อา? มีอุทาหรณ์ว่าอย่างไร?

จงแจก ญา ธาตุ ในความรู้ ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรสสบทมาตุ

๔. มิ ม วัตตมานาวิภัตติ และ หิ มิ ม ปัญฺจมีวิภัตติ แล้วต้องที่ชะ อ ที่สุดปัจจัย เป็น อา เช่น คจฺฉาหิ คจฺฉามิ คจฺฉาม

แจก ญา ธาตุ ในความรู้ ในหมวดภวิสสันติวิภัตติ

ปรสสบท

ปฺริส. เอก.

พหุ.

ป. ชานิสฺสติ

ชานิสฺสนติ

- ม. ชานิสสสิ ชานิสสถ
 อุ. ชานิสสามิ ชานิสส์ ชานิสสาม

๔. ในอาขยาด แบ่งกาลที่เป็นประธานไว้เท่าไร? อะไรบ้าง? จะรู้จักกาลได้ ต้องอาศัยอะไร?

จงแจก ภูช ธาตุ ในความกิน ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสสบทมาดู

๔. อาขยาดแบ่งกาลที่เป็นประธานไว้ ๓ คือ ๑) กาลที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เรียกว่าปัจจุบันกาล
 ๒) กาลล่วงแล้ว เรียกว่าอดีตกาล ๓) กาลยังไม่มาถึง เรียกว่าอนาคตกาล

จะรู้จักกาลได้ต้องอาศัยวิภัตติ

แจก ภูช ธาตุ ในความกิน ในหมวดภวิสสันติวิภัตติ

ปรัสสบท

ป. ภูชิสสสิ	ภุชิสสนติ
ม. ภูชิสสสิ	ภุชิสสถ
อุ. ภูชิสสามิ	ภุชิสสาม

๔. อาคมในอาขยาด มีเท่าไร? อะไรบ้าง? นิยมลงในที่เช่นไร?

หาสยสสุ ในคำว่า “หาสยสสุ มหาชน” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

๔. อาคมในอาขยาด มี ๕ ตัวคือ อ อิ ส ห ะ

อ อาคม ลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวดหิยัตตนิ อัชชัตตนิ และกาลาติปัตติ

อิ อาคม ลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยหมวดอัชชัตตนิ ภวิสสันติ และกาลาติปัตติ

ส อาคม ลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวดอัชชัตตนิ

ห อาคม ลงที่ท้าย ธาตุ ที่มีอุปสัคอยู่หน้า

นิคคหิตอาคม ลงท้ายธาตุในหมวด รุช ธาตุ (แล้วอาเทศเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค)

หาสยสสุ ประกอบด้วย หส ธาตุ ญย ปัจจัย สสุ ปัญจมวิภัตติ พุทธี อ เป็น อา ลบ ญ (อนุพันธ์)

๔. อุปาทยีส เป็นวาจกอะไร? ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

- ก. โสโก วา ภยํ วา ชายนฺติ.
 ข. เอวํ กนิฏฺฐุน ตโย สมฺปตฺติโย ปญฺฐิตา.
 ค. เอวํ รมฺเม เทลียนฺเต มหาชนสฺส รมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.

๔. อุปาทยีส เป็นเหตุกัตตุวาจก ประกอบด้วย อุ บทหน้า ปท ธาตุ ในความถึง ญย ปัจจัย อ อัชชัตตนิวิภัตติ พุทธี อ เป็น อา ลบ ญ (อนุพันธ์) แปลง อ เป็น อีส

- ก. โสโก จ ภย จ ชายนติ. หรือ โสโก วา ภย วา ชายติ.
 ข. เอว กนิฏฐเนน ติสโส สมปตติโย ปฏฐิตา.
 ค. เอว ฐมเม เทลียมาเน มหาชนสสุ ฐมาภิสมโย อโหสิ.

๔. กิถ ฐาตุ มุจ ฐาตุ เป็นสกัมมฐาตุหรือเป็นอกัมมฐาตุ?

จงแจก พุช ฐาตุ ในความตรัสรู้ ด้วยวิภัตติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสสบทมาตุ

๔. กิถ และ มุจ ฐาตุ เป็นได้ทั้งสกัมมฐาตุและอกัมมฐาตุ

(กิถ ฐาตุ และ มุจ ฐาตุ

ถ้าลง อ ปัจจัยในหมวด รุช ฐาตุ เป็นสกัมมฐาตุ เช่น ภินทติ ย่อมต่อย, ทำลาย มุญจติ ย่อมปล่อย

ถ้าลง ย ปัจจัย ในหมวด ทิว ฐาตุ เป็นอกัมมฐาตุ เช่น ภิชชติ ย่อมแตก มุจจติ ย่อมหลุด, พ้น)

แจก พุช ฐาตุ ในความรู้, ตรัสรู้ ในหมวดภวิสสันติ

ปรัสสบท

ปฺริส. เอก.

พหู.

ป. พุชฉิสสตี

พุชฉิสสนตี

ม. พุชฉิสสตี

พุชฉิสสตี

อุ. พุชฉิสสามิ

พุชฉิสสามิ

๔. ฐาตุคืออะไร? รวบรวมจัดไว้เป็นกี่หมวด? อะไรบ้าง?

สมิขมตุ, ปจจสโสสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

๔. ฐาตุ คือ กิริยาศัพท์ที่เป็นมูลราก ให้เครื่องปรุงเหล่านี้ คือ วิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ วาจก และปัจจัย เข้าประกอบ แปลว่า ความทรงไว้ คือ ทรงไว้ซึ่งเนื้อความของตน ไม่เปลี่ยนแปลง

จัดเป็น ๘ หมวด คือ

๑. หมวด ภู ฐาตุ ๒. หมวด รุช ฐาตุ ๓. หมวด ทิว ฐาตุ ๔. หมวด สุ ฐาตุ

๕. หมวด กี ฐาตุ ๖. หมวด คห ฐาตุ ๗. หมวด ตน ฐาตุ ๘. หมวด จุร ฐาตุ

สมิขมตุ ประกอบด้วย สัม บทหน้า อธิ ฐาตุ ในความสำเร็จ ย ปัจจัย ตุ ปัญจมีวิภัตติ

ปจจสโสสุ ประกอบด้วย ปฏฺธิ บทหน้า อ บทหน้า สุ ฐาตุ ในความฟัง อ ปัจจัย ส อากม อุ อัจฉัตตนิวิภัตติ

๔. วิภัตติอาขยาต จำแนกไว้เพื่อประโยชน์อะไร? จัดเป็นกี่หมวด? หมวดไหนบอกกาลอะไร?

๔. วิภัตติอาขยาต จำแนกไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายกาล บท วจนะ และบุรุษ

จัดเป็น ๘ หมวด แต่ละหมวดบอกกาลดังนี้ คือ

๑) วัตตมานา บอกปัจจุบันกาล

๒) ปัญจมี บอกความบังคับ ความหวัง ความอ่อนวอน

๓) สัตตมี บอกความยอมตาม ความกำหนด ความรำพึง

- ๔) ปโรกขา บอกอดีตกาลไม่มีกำหนด
 ๕) หิยัตตนิ บอกอดีตกาลตั้งแต่วันวาน
 ๖) อัชชัตตนิ บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้
 ๗) ภาวิสสันติ บอกอนาคตกาลแห่งปัจจุบัน
 ๘) กาลาติปัตติ บอกอนาคตกาลแห่งอดีต

๔. สกัมมธาตุ กับอัมมธาตุ ใช้ในวากอะไรได้บ้าง?

ภิกขุ ธาตุ และ มุจ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ หรืออัมมธาตุ? จงอธิบาย

๔. สกัมมธาตุ ใช้ใน ๔ วาก คือ กัตตุวาก กัมมวาก เหตุกัตตุวาก เหตุกัมมวาก (คือเว้นภาววาก)
 อัมมธาตุ ใช้ใน ๔ วาก คือ กัตตุวาก ภาววาก เหตุกัตตุวาก เหตุกัมมวาก (คือเว้นกัมมวาก)

ภิกขุ และ มุจ ธาตุ เป็นได้ทั้งสกัมมธาตุและอัมมธาตุ

ภิกขุ ธาตุ ถ้างลง อ ปัจจัย (และนิคคหิตอาคม) ในหมวด รุช ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ แปลว่า ต่อย ทำลาย เช่น ภินุทติ
 ถ้างลง ย ปัจจัย ในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอัมมธาตุ แปลว่า แรก เช่น ภิชุชติ

มุจ ธาตุ ถ้างลง อ ปัจจัย (และนิคคหิตอาคม) ในหมวด รุช ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ แปลว่า ปล่อย เช่น มุญจติ
 ถ้างลง ย ปัจจัย ในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอัมมธาตุ แปลว่า หลุด พัน เช่น มุจจติ

๔. ในอาขยาด จัดวากไว้อย่างไร? วากไหนลงปัจจัยอะไร?

นิवारเย ในคำว่า “ปาปา จิตต์ นิवारเย” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

๔. ในอาขยาด จัดวากไว้ ๕ คือ กัตตุวาก กัมมวาก ภาววาก เหตุกัตตุวาก เหตุกัมมวาก

- ๑) กัตตุวาก ลง ปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ เอ ย ณุ ณา นา ณา โอ ฌ ฌย
- ๒) กัมมวาก ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อาคมหน้า ย
- ๓) ภาววาก ลง ย ปัจจัย
- ๔) เหตุกัตตุวาก ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ ฌ ฌย ณาเป ณาปย
- ๕) เหตุกัมมวาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัยคือ ณาเป ด้วย ลง ย ปัจจัยกับทั้ง อิ อาคมหน้า ย ด้วย

นิवारเย ประกอบด้วย นิ บทหน้า วร ธาตุในความห้าม, กั้น ฌย ปัจจัย เอยย สัตตมี

พฤทธิ อ เป็น อา ลบ ณ (อนุพันธ์) ลบ ยย ที่ เอยย (ปัจจุบันกาล ปรัสสบท เอกวจนะ ปฐมบุรุษ กัตตุวาก)

๔. ในอาขยาด อ อาคมหน้าธาตุ และ อิ อาคมหลังธาตุและปัจจัย ลงได้ในวิภัตติหมวดไหนบ้าง?

ปพพาเชลิ และ ชิเน ในคำว่า “อกโกเรน ชิเน โกร” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

๔. ในอาขยาด อ อาคมหน้าธาตุ ลงประกอบได้ในวิภัตติหมวดหิยัตตนิ หมวดอัชชัตตนิ และหมวดกาลาติปัตติ

อิ อาคม หลังธาตุและปัจจัย ลงประกอบได้ในวิภัตติหมวดอัชชัตตนิ หมวดภาวิสสันติ และหมวดกาลาติปัตติ

ปพพาเซลิ ประกอบด้วย

ธาตุ-วช ธาตุ ในความเว้น   ปัจจัย-ณ ปัจจัย   วาจก-เหตุกัตตุวาจก   วิภัตติ-อี อชชัตตนิวิภัตติ
กาล-อดีตกาล   บท-ปรัสสบท   วจนะ-เอกวจนะ   บุรุษ-ปฐมบุรุษ

ทำตัว: ปพพาเซลิ มาจาก ป บทหน้า วช ธาตุ ในความเว้น, ไป ณ ปัจจัย ส อาคม อี อชชัตตนิวิภัตติ
พฤทธิ อ ต้นธาตุเป็น อา ลบ ณ แปลง ว เป็น พ ซ้อน พ หน้าธาตุ รัสสะ อี เป็น อี

ซิเน ประกอบด้วย

ธาตุ-ซิ ธาตุ ในความชนะ   ปัจจัย-นา ปัจจัย   วาจก-กัตตุวาจก   วิภัตติ-เอยย สัตตมีวิภัตติ
กาล-ปัจจุบันกาล*   บท-ปรัสสบท   วจนะ-เอกวจนะ   บุรุษ-ปฐมบุรุษ

* บอกความยอมตาม สงเคราะห์ในปัจจุบันกาล

ทำตัว: ซิเน มาจาก ซิ ธาตุ ในความชนะ นา ปัจจัย เอยย สัตตมีวิภัตติ ลบ ยย เหลือ เอ

๔. กิริยาอาขยาดและกิริยากิตก์ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

- ก. อชช เทวทโต สงฆ์ กิขชิสฺสติ.
- ข. สุธีโร จ ถาวโร จ สงฆ์ อุปสมปทํ ยาจติ.
- ค. ตโยปิ ลิกฺขา กถิตาเยว โหนฺติ.

๔. กิริยาอาขยาด ประกอบด้วยธาตุ ปัจจัย วาจก วิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ

กิริยากิตก์ ประกอบด้วยธาตุ ปัจจัย วาจก วิภัตติ กาล วจนะ เหมือนอาขยาด ต่างแต่ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น

- ก. อชช เทวทโต สงฆ์ **กนิทิสฺสติ**.
- ข. สุธีโร จ ถาวโร จ สงฆ์ อุปสมปทํ **ยาจนฺติ**.
- ค. **ติสฺโส**ปิ ลิกฺขา กถิตาเยว โหนฺติ.

๔. อาย อีย ปัจจัยในอาขยาด ใช้อย่างไร? เป็นไปในความอะไร?

จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

- ก. เอกจเจ (อิตถิโย) สตถุ ปุโรโต นจจิตุํ อารภิ.
- ข. ปติตกาเล หตถโถ วา ปาทโถ วา กิขเขยฺยํ.
- ค. ปีตา โน มหลลกา ชนา.

๔. อาย อีย ปัจจัยใช้ประกอบกับนามศัพท์เพื่อทำให้เป็นกิริยาศัพท์ เป็นไปในความประพฤติ

ถ้าประกอบกับคุณนาม แปลว่า ประพฤติ เช่น จิรายติ ประพฤติชั่วอยู่

ถ้าประกอบกับนามนาม แปลว่า ประพฤติเพียงดัง เช่น ปุตุตยติ ย่อมประพฤติให้เป็นเพียงดังบุตร,

ธูมายติ ย่อมประพฤติเพียงดังวัน

- ก. เอกจจา (อิตถิโย) สตถุ ปุโรโต นจจิตุ อารภิสฺส.
- ข. ปตติกาเล หตฺถโถ วา ปาโท วา ภิชฺเชยฺย. หรือ
ปตติกาเล หตฺถโถ จ ปาโท จ ภิชฺเชยฺยํ.
- ค. ปีตา โน มหุลลโก ชาโต. หรือ
ปีโตร โน มหุลลกา ชาตา.

๔. อานยิสฺส และ อฏฺฐฐฺหิ ในคำว่า “อฏฺฐฐฺหิ ตาต” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?
จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ในประโยคต่อไปนี้

- ก. มาคนทียา ชีวนตาปี มตาปี มโตเยว นาม.
- ข. เอกจจา ชนา สตถุ รมมํ โสตุํ ลภติ.
- ค. มยํ วิสตีณํ ภิกฺขุณฺณํ ภิกฺขํ ทสฺสามิ.

๔. อานยิสฺส ประกอบด้วย อา บทหน้า นี้ ธาตุ ในความนำไป อ ปัจจัย อุ อชฺชัตตนิวิภัตติ
พทฺธิ อี เป็น เอ แผลง เอ เป็น อย แผลง อุ เป็น อีสฺส

อฏฺฐฐฺหิ ประกอบด้วย อุ บทหน้า ฐา ธาตุ ในความตั้ง, ยิน เอ ปัจจัย หิ ปัญฺจมีวิภัตติ
ลบ อา ที่ ฐา ช้อน ฎ หน้าธาตุ

- ก. มาคนทียา ชีวนตีปี มตาปี มตาเยว นาม.
- ข. เอกจเจ ชนา สตถุ รมมํ โสตุํ ลภนติ. หรือ
เอกจโจ ชโน สตถุ รมมํ โสตุํ ลภติ.
- ค. อหํ วิสตียา ภิกฺขุณฺณํ ภิกฺขํ ทสฺสามิ. หรือ
มยํ วิสตียา ภิกฺขุณฺณํ ภิกฺขํ ทสฺสาม.

๔. อ อาคม และ อิ อาคม ในอาขยาด ลงในวิภัตติหมวดไหนได้บ้าง?
จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

- ก. เอกสมิปี วเย ปุตุโต วา ธิตา วา อูปฺปชเชยฺยํ.
- ข. สา อนาถา วิจฺรณตา มหาทุกฺขํ ปาปฺพณฺนติ.
- ค. ตโยปี ลิกฺษา กถิตาเยว โหติ.

๔. อ อาคม ลงในวิภัตติหมวดหิยัตตนิ อชฺชัตตนิ กาลาติปัตติ
อิ อาคม ลงในวิภัตติหมวด อชฺชัตตนิ ภวิสสันติ และกาลาติปัตติ

- ก. เอกสมิปี วเย ปุตุโต วา ธิตา วา อูปฺปชเชยฺย. หรือ
เอกสมิปี วเย ปุตุโต จ ธิตา จ อูปฺปชเชยฺยํ.
- ข. สา อนาถา วิจฺรณตี มหาทุกฺขํ ปาปฺพณาติ. หรือ

ตา อนาถา **วิจารณ์โต** มหาทุกขํ ปาปุณฺณติ.

ค. **ติสโส**ปิ สิกฺขา กถิตาเยว โหนฺติ.

๔. สกัมมธาตุเป็นได้กี่วาก? นิคคยหติ เป็นวากอะไร?

จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

ก. มหาปฐวี เทวธา **ภินฺทิ**.

ข. เอวํ กนิฏฺฐเณน **ตโย** สมฺปตฺติโย ปญฺญิตา.

ค. มหาชโน **อุชฌายีสุ**.

๔. สกัมมธาตุ เป็นได้ ๔ วาก คือเวณภาววาก นิคคยหติ เป็นกัมมวาก

ก. มหาปฐวี เทวธา **ภิกฺขิ**.

ข. เอวํ กนิฏฺฐเณน **ติสโส** สมฺปตฺติโย ปญฺญิตา.

ค. มหาชโน **อุชฌายิ**. หรือ มหาชนา **อุชฌายีสุ**.

๔. วิกัตติอาขยาต ต่างจากวิกัตตินามอย่างไร?

จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

ก. ปีตา โน **มหลลกา** อโหสิ.

ข. เม สามิเก **ชิฆจฉาย** ปีฬิยนเต น สกกา มยา ภูณฺชิตุํ.

ค. เทวทตฺโต สงฺฆํ **ภิกฺขิสฺสติ**.

๔. วิกัตตินาม จัดเป็น ๗ หมวด สำหรับแจกนามศัพท์ ให้ทราบลิงค์ วจนะ การันต์ และอายตนิบาต

วิกัตติอาขยาต จัดเป็น ๘ หมวด สำหรับแจกมูลศัพท์ฝ่ายกริยา (คือ ธาตุ) ออกเป็นหมวดๆ ให้ทราบกาล บท วจนะ บุรุษ และจัดเป็น ๒ บท คือ ปรีสสบทและอัตตโนบท จัดเป็น ๓ บุรุษ คือ ปฐุมบุรุษ มัชยุมบุรุษ และอุตตมบุรุษ ให้ทราบนามที่เป็นประธานแห่งกริยา

ก. ปีตา โน **มหลลโก** อโหสิ.

ข. **มม** สามิเก ชิฆจฉาย ปีฬิยมาเน น สกกา มยา ภูณฺชิตุํ. หรือ **มยหิ** สามิเก ชิฆจฉาย ปีฬิยมาเน น สกกา มยา ภูณฺชิตุํ. หรือ สามิเก **เม** ชิฆจฉาย ปีฬิยมาเน น สกกา มยา ภูณฺชิตุํ.

ค. เทวทตฺโต สงฺฆํ **ภินฺทิสฺสติ**.

๔. วิกัตติอาขยาต ๘ หมวดนั้น หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร?

บทว่า “นิवारเย” ในบาทพระคาถาว่า “ปาปา จิตฺตํ นิवारเย” นี้ แปลว่าอะไร? ลงวิกัตติหมวดไหน?

๔. วัตตมานาวิกัตติ บอกปัจจุบันกาล

ปัญจมีวิกัตติ บอกความบังคับ ความหวัง และความอ่อนนออน

สัตตมวีริวัตติ	บอกความยอมตาม ความกำหนด และความรำพึง
ปโรททวิวัตติ	บอกอดีตกาลไม่มีกำหนด
หิยัตตนิวัตติ	บอกอดีตกาลตั้งแต่วานนี้
อัชชัตตนิวัตติ	บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้
ภวิสสันตวิวัตติ	บอกอนาคตกาลแห่งปัจจุบัน
กาลาติปัตตนิวัตติ	บอกอนาคตกาลแห่งอดีต
นิวารเย แปลว่า ฟังห้าม	ลงวิวัตติหมวดสัตตมวีริวัตติ

๔. วาจกคืออะไร? วิธีจำวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร?

จงแก้คำที่เห็นว่าผิด ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

- ก. เทสนาวसानะ องกุโร จ อินทโก จ โสตาปตติผล ปติภูทิตฺติ.
- ข. เถโร ปุนปฺปุนิ ปุจฺฉิยนฺโตปิ น กเถสิ.
- ค. อุโภ อคฺคปาทา ภินฺทิสฺสุ.

๔. วาจก คือ กิริยาศัพท์ที่ประกอบด้วย ธาตุ (ปัจจัย) วิวัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ

วาจกกล่าววทที่เป็นประธานของกิริยา ๕ อย่าง คือ กัตตุวาจก กัมมวาจก ภาววาจก เหตุกัตตุวาจก เหตุกัมมวาจก

วิธีที่จะกำหนดวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยปัจจัยเป็นเครื่องประกอบ

- ก. เทสนาวसानะ องกุโร จ อินทโก จ โสตาปตติผล **ปติภูทิตฺติ**. หรือ
เทสนาวसानะ องกุโร วา อินทโก วา โสตาปตติผล ปติภูทิตฺติ.
- ข. เถโร ปุนปฺปุนิ **ปุจฺฉิยมาโน**ปิ น กเถสิ.
- ค. อุโภ อคฺคปาทา **ภินฺทิสฺสุ**.

๔. การแยกวิวัตติอาขยาตออกเป็นปรัสสบทและอัตตโนบทนั้น เพื่อประสงค์อะไร?

ปพฺพาทฺเชสุ และ วุจฺจเร ในคำว่า “เทวธมฺมาติ วุจฺจเร” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง?

๔. การแยกวิวัตติอาขยาตเป็นปรัสสบทและอัตตโนบท เพื่อใช้กำหนดวาจก

(เพราะปรัสสบทเป็นเครื่องหมายกัตตุวาจกและเหตุกัตตุวาจก อัตตโนบท เป็นเครื่องหมายกัมมวาจก ภาววาจก และเหตุกัมมวาจก แต่การใช้กฎเกณฑ์นี้กลับไม่แน่นอนตายตัว จึงต้องอาศัยปัจจัยเป็นหลักในการทราบวาจก)

ปพฺพาทฺเชสุ ประกอบด้วย ป บทหน้า วช ธาตุ ในความเว้น, ไป เณ ปัจจัยในเหตุกัตตุวาจก ส อาคม

อฺ อชชัตตนิวัตติ แปลง ว เป็น พ ซ้อน พ พุทฺธ อ เป็น อา ด้วยอำนาจ เณ ปัจจัย ลบ ญ เหลือ เอ

วุจฺจเร ประกอบด้วย วจ ธาตุ ในความกล่าว ย ปัจจัย อนฺติ วัตตมานาวิวัตติ

แปลง ว เป็น วุ (หรือเอา อ ที่ ว เป็น อุ) แปลง ย กับ จ ที่สุดธาตุเป็น จจ แปลง อนฺติ เป็น เร

ข้อ ๕ กิตก์

๕. สาธนะคืออะไร? อุกฺฐาน ในคำว่า “อุกฺฐานกาเล” และ “อุกฺฐานวิริยวนตสส” ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่สำเร็จมาจากรูปวิเคราะห์

อุกฺฐาน ยุ ปัจจัย

(ในคำว่า อุกฺฐานกาเล)

วิ. อุกฺฐาติ เอตถาติ อุกฺฐาโน (กาโล) กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

(ในคำว่า อุกฺฐานวิริยวนตสส)

วิ. อุกฺฐาติ เตนาติ อุกฺฐานํ (วิริย) กัตตุรูป กรณสาธนะ

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกริยากิตก์ แบ่งเป็นกี่หมวด? แต่ละหมวดมีปัจจัยอะไรบ้าง? ปัจจัยไหนบอกกาลอะไร?

๕. ปัจจัยกริยากิตก์ แบ่งเป็น ๓ หมวด

กิตปัจจัย เช่น อนุต ตวนตุ ตาวิ

กิจปัจจัย เช่น อนีย ตพพ

กิตกิจปัจจัย เช่น มาน ต ตูน ตวา ตวาน

ปัจจัยทั้ง ๓ หมวดนั้นบอกกาล ดังนี้

อนุต มาน ปัจจัย บอกปัจจุบันกาล

ตวนตุ ตาวิ ต ตูน ตวา ตวาน บอกอดีตกาล

อนีย ตพพ ปัจจัย บอกความจำเป็น

๕. กัตตุสาธนะ บัญญัติให้แปลว่าอย่างไร? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ

ทฺทฺทโม (อตตา), **มรณ** ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. กัตตุสาธนะ บัญญัติให้แปลว่า “ผู้” เช่น กุมภ กโรตีติ กุมภกาโร ผู้ทำซึ่งหม้อ, เทตีติ ทายโก ผู้ให้, ถ้างลงในอรรถคือตัสสี่ละ แปลว่า “ผู้...โดยปกติ” เช่น รมม วัตติ สีเลนาติ รมมวาที ผู้กล่าวซึ่งธรรมโดยปกติ

ปาปิ กโรตี สีเลนาติ ปาปการี ผู้ทำซึ่งบาปโดยปกติ,

ถ้าเป็นสมาสรูปตัสสี่ละสาธนะ แปลว่า “ผู้มีอัน...เป็นปกติ” เช่น รมม จริตุ สีลมสสาติ รมมจารี ผู้มีอันประพฤติซึ่งธรรมเป็นปกติ ปาปิ กาทุ สีลมสสาติ ปาปการี ผู้มีอันทำซึ่งบาปเป็นปกติ

ทฺทฺทโม (อตตา) ข ปัจจัย กัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ทฺทฺทโม ทมียเตติ ทฺทฺทโม (อตตา)

มรณ ยุ ปัจจัย ภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. มรณํ มรณํ หรือ

วิ. มรยเต มรณํ

๕. อธิกรณสาธนะ บัญญัติให้แปลว่าอย่างไร? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ

๕. อธิกรณสาธนะ ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า “เป็นที่...” เช่น จีวรํ ปารุปนฺติ เอตถาติ จีวรปารุปนํ (ฐานํ)
ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า “เป็นที่อันเขา...” เช่น จีวรํ ปารุปิยติ เอตถาติ จีวรปารุปนํ (ฐานํ)

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? และจะกำหนดรู้ได้อย่างไรว่าสาธนะนั้นๆ เป็นรูปอะไร?

อภัยคามิโน (สตุตา) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะจัดเป็น ๓ คือ กัตตุรูป กัมมรูป ภาวรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวาทหรือเหตุกัตตุวาท สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวาทหรือเหตุกัมมวาท สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาท สาธนะนั้นเป็นภาวรูป

อภัยคามิโน (สตุตา) ณี ปัจจัย

วิ. อภัย คจฺจนฺตฺติ อภัยคามิโน (สตุตา) กัตตุรูป กัตตุสาธนะ หรือ

วิ. อภัย คจฺจนฺติ สีเลนาติ อภัยคามิโน (สตุตา) กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตัสสึละ หรือ

วิ. อภัย คนฺตุ สึลเมเตสนฺติ อภัยคามิโน (สตุตา) สมาสรูป ตัสสึลสาธนะ

๕. ตูนาทิจปัจจัย คือ ปัจจัยอะไร? บอกกาลอะไร? ในที่เช่นไร นิยมแปลเป็น ย?

ธมฺมเทสนา ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. ตูนาทิจปัจจัย แปลว่า ปัจจัยมีตุนเป็นต้น หมายถึง ตุน ตวา ตวาน ปัจจัย ตูนาทิจ ปัจจัย บอกอดีตกาล

ธาตุมีอุปสัคอยู่หน้า แปลง ตูนาทิจ เป็น ย เช่น อาทาย มาจาก อา อุปสัค ทา ธาตุ ในความให้ ตวา ปัจจัย

ธมฺมเทสนา ยุ ปัจจัย ภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. ธมฺมเทสนํ ธมฺมเทสนา

๕. สาธนะ คืออะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง?

นิพพานคามินี (ปฏิปทา) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่สำเร็จมาจากรูปวิเคราะห์ มี ๗ อย่าง คือ

กัตตุสาธนะ กัมมสาธนะ ภาวสาธนะ กรณสาธนะ สัมปทานสาธนะ อปทานสาธนะ อธิกรณสาธนะ

นิพพานคามินี (ปฏิปทา)

วิ. นิพพานํ คจฺจนฺติ เอตายาติ นิพพานคามินี (ปฏิปทา) ณี ปัจจัย กัตตุรูป กรณสาธนะ

(ลง อินี ปัจจัย เครื่องหมายอดีตสังค์) หรือ

วิ. นิพพาน คจฺจเวตีติ นิพพานคามินี (ปฏิปทา) ณี ปัจจัย กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก? จงอธิบาย

ปุชา ในคำว่า “ปุชา จ ปุชฌิยานั” ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัก คือ

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวากหรือเหตุกัตตุวาก สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวากหรือเหตุกัมมวาก สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาก สาธนะนั้นเป็นภาवरูป

ปุชา อ ปัจจัย ภาवरูป ภาวสาธนะ

วิ. ปุชนั ปุชา

๕. กัตตุสาธนะ บัญญัติให้แปลว่าอย่างไรบ้าง? ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์มาดู

ทูลลภา (ภิกขา) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. กัตตุสาธนะ แปลเป็น ๓ อย่าง คือ แปลว่า “ผู้” กุมภ กโรตติ กุมภกาโร, เทตติ ทายโก

ถ้าลงในอรรถ คือ ตัสสึละ แปลว่า “ผู้...โดยปกติ” ปาป กโรติ สึเลนาติ ปापกาโร, ฌมม จรติ สึเลนาติ ฌมมจาริ

ถ้าลงในสมาสรูปตัสสึละสาธนะ แปลว่า “ผู้...เป็นปกติ” ฌมม วตตุ สึลมสสาติ ฌมมวาที, ปาป กาคุ สึลมสสาติ ปापกาโร

ทูลลภา (ภิกขา) ข ปัจจัย กัมมรูป และกัมมสาธนะ

วิ. ทุกเขน ลภยิตติ ทูลลภา (ภิกขา) หรือ

วิ. ทุกเขน ลพภิตติ ทูลลภา (ภิกขา) หรือ

วิ. ทุกเขน ลภิตพพาติ ทูลลภา (ภิกขา)

๕. กิตก์นั้น คืออะไร? แบ่งเป็นกี่อย่าง? อะไรบ้าง?

พจนั (ฐานั) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. กิตก์ คือศัพท์ที่ประกอบปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายเนื้อความของนามศัพท์และกริยาศัพท์ที่ต่างๆ กัน แบ่งเป็น ๒ คือ เป็นนามศัพท์ (เรียกว่านามกิตก์) เป็นกริยาศัพท์ (เรียกว่ากริยากิตก์)

พจนั (ฐานั) ยุ ปัจจัย กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. พจนติ เอตถาติ พจนั (ฐานั)

๕. ปัจจัยแห่งกริยากิตก์ทั้ง ๓ หมวดนั้น ตัวไหนบอกกาลอะไร? และตัวไหนบ้างใช้เป็นกริยากุมพากย์ได้?

สุทธิ ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. ปัจจัยแห่งกริยากิตก์ทั้ง ๓ หมวดนั้น แต่ละตัวบอกกาลดังนี้

อนต ปัจจัย หมวดกิตปัจจัย และ มาน ปัจจัย หมวดกิตกัจปัจจัย บอกปัจจุบันกาล แปลว่า อยู่ เมื่อ

อนีย, ตพพ ปัจจัย หมวดกิตกัจปัจจัย บอกความจำเป็น แปลว่า พึง

ตวนตุ, ตาวี ปัจจัย หมวดกิตกัจปัจจัย และ ต, ตุน, ตวา, ตวาน ปัจจัย หมวดกิตกัจปัจจัย บอกอดีตกาล แปลว่า แล้ว

ปัจจัย ๓ ตัว คือ อนีย ตพพ ต ปัจจัย ใช้เป็นกิริยาคุมพากย์ได้

สุทฺธิ ตี ปัจจัย

วิ. สุขุณฺนติ เอตยาติ สุทฺธิ กัตตุรูป กรณสาธนะ หรือ

วิ. สุขุณฺนํ สุทฺธิ ภาวรูป ภาวสาธนะ

๕. ปัจจัยนามกิตก์ แบ่งเป็นกี่พวก? และใช้ต่างกันอย่างไร?

คฺมภีรจารี (อุทฺโท) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งเป็น ๓ พวก

กิตปัจจัย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว

กิจปัจจัย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูปและภาวรูป

กิตกิจปัจจัย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์แม่ทั้ง ๓ เหล่า

คฺมภีรจารี (อุทฺโท) ณี ปัจจัย

วิ. คฺมภีเร จรตีติ คฺมภีรจารี (อุทฺโท) กัตตุรูป กัตตุสาธนะ หรือ

วิ. คฺมภีเร จรตี สีเลนาคี คฺมภีรจารี (อุทฺโท) กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตัสนีสึละ หรือ

วิ. คฺมภีเร จริตุํ สีสฺมสฺสาตี คฺมภีรจารี (อุทฺโท) สมาสรูป ตัสนีสึลสาธนะ

๕. ศัพท์ต่อไปนี้ คือ นิสฺสาย, อารทฺโธ, สาลิกฺเขตฺตปาสิกฺกา (อิติถี), ปมาโท, ภิกฺขจาร์ (ฐานํ) ลงปัจจัยอะไร?

เฉพาะที่เป็นนามกิตก์ จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย

๕. ศัพท์ต่อไปนี้ คือ นิสฺสาย ลงตฺนาคีปัจจัย, อารทฺโธ ลง ต ปัจจัย

สาลิกฺเขตฺตปาสิกฺกา (อิติถี) ญว ปัจจัย

วิ. สาลิกฺเขตฺตํ ปาเลตีติ สาลิกฺเขตฺตปาสิกฺกา (อิติถี)

ปมาโท ฌ ปัจจัย

วิ. ปมฺชฺชนํ ปมาโท หรือ

วิ. ปมฺชฺชติ เตนาตี ปมาโท

ภิกฺขจาร์ (ฐานํ) ฌ ปัจจัย

วิ. ภิกฺขาย จรฺนตี เอตถาคี ภิกฺขจาร์ (ฐานํ)

๕. โโพธิ ในคำว่า โโพธิสฺตโต, โโพธิญฺญานตถาย, โโพธิรฺกฺขมฺมุเล คำไหนเป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. โโพธิ ในคำว่า โโพธิสฺตโต เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. พุชฺฌิสฺสตีติ โโพธิ (สฺตโต) หรือ

วิ. พุชฺฌตีติ โโพธิ (สฺตโต)

โพธิ ในคำว่า โพธิญาณตถาย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ

วิ. พุชฌติ เตนาติ โพธิ (ญาณ)

โพธิ ในคำว่า โพธิรุกขมุเล เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. พุชฌติ เอตถาติ โพธิ (รุกโข)

๕. อนต และ มาน ปัจจัย ในกิริยากิตก์ ใช้เหมือนกันและต่างกันอย่างไร?

โลกานุกมฺปกา (พทุธา), อุปฺปาโท เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. อนต และ มาน บอกปัจจุบันกาลเหมือนกัน

ส่วนที่ต่างกัน คือ อนต เป็นปัจจัยหมวดกิตปัจจัย เป็นได้ ๒ วาจก คือ กัตตุวาจกและเหตุกัตตุวาจก ส่วน มาน เป็นปัจจัยหมวดกิตกิจปัจจัย เป็นได้ทั้ง ๕ วาจก แต่ภาววาจกไม่นิยมใช้

โลกานุกมฺปกา (พทุธา) ญฺ ปัจจัย กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. โลกํ อนุกมฺปนฺตีติ โลกานุกมฺปกา (พทุธา)

อุปฺปาโท ญฺ ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. อุปฺปชฺชเตติ อุปฺปาโท หรือ

วิ. อุปฺปชฺชนํ อุปฺปาโท

๕. กิริยากิตก์ มีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาชยาดอย่างไร?

หาโส, ภิกฺขาจารา (เวลา) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. กิริยากิตก์มีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาชยาด คือ ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น

หาโส ญฺ ปัจจัย ภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. หสนํ หาโส หรือ

วิ. หสิตพฺพนฺติ หาโส

ภิกฺขาจารา (เวลา) ญฺ ปัจจัย กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. ภิกฺขาย จรณฺตี เอตถาติ ภิกฺขาจารา (เวลา)

๕. กตฺถญฺ, ปารุปนํ (วตถ) และ วาโส ในคำว่า “ปฏิรูปเทสวาโส”

คำไหนเป็นรูปสาธนะและปัจจัยอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. กตฺถญฺ รุ ปัจจัย

วิ. กตํ ชานาตีติ กตฺถญฺ กัตตุรูป กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. กตํ ชานาติ สีเสนาติ กตฺถญฺ ลงในอรรถตัสสีละ

วิ. กตํ ชานิตฺตุํ สีสมฺสฺสาติ กตฺถญฺ สมาสรูป ตัสสีละสาธนะ

ปารุปนํ (วตถ) ญฺ ปัจจัย กัตตุรูป กรณสาธนะ

วิ. ปารูปติ เตนาคติ ปารูปนํ (วตถ)

วาโส ณ ปัจจัย ภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. วสนํ วาโส หรือ

วิ. วสิตพพนติ วาโส หรือ

วิ. วสยเตติ วาโส

๕. อธิกรณสาธนะ บัญญัติให้แปลว่าอย่างไร? ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์มาดู

สนธิจเฉทกา (โจรา), ทุปปมฺลจํ (พนฺธนํ) เป็นรูปสาธนะและปัจจัยอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. อธิกรณสาธนะ ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า “เป็นที่-” เช่น อวาสนนฺติ เอตถาคติ อวาโส

ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า “เป็นที่อันเขา-” เช่น (อตฺโถ) สํวณฺณียติ เอตถาคติ สํวณฺณนํ (ฐานํ)

สนธิจเฉทกา (โจรา) ญฺ ปัจจัย กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. สนธิ ฉินฺทนฺตฺติ สนธิจเฉทกา (โจรา)

ทูปปมฺลจํ (พนฺธนํ) ข ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ทุกฺเขน ปมฺลจฺยเตติ ทูปปมฺลจํ (พนฺธนํ)

๕. ปุริสฆาตโก (ปุคฺคโล), นหฺนํ (อุทกํ) และ อานนฺโท ในคำว่า “โก นฺ หาสฺ โท กิमानนฺโท”

คำไหน เป็นรูปสาธนะและปัจจัยอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู.

๕. วิ. ปุริสฺ ฆาเตตฺติ **ปุริสฆาตโก** (ปุคฺคโล) ญฺ ปัจจัย กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. นหฺนฺติ เตนาคติ **นหฺนํ** (อุทกํ) ญฺ ปัจจัย กัตตุรูป กรณสาธนะ

วิ. อานนฺทํ **อานนฺโท** อ หรือ ณ ปัจจัย ภาวรูป ภาวสาธนะ

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกิริยากิตก์ แบ่งเป็นกี่พวก? แต่ละพวกมีปัจจัยอะไรบ้าง?

วรลาภี (ปุคฺคโล), ฐมฺมสฺสวณฺ (ฐานํ) เป็นรูป สาธนะและปัจจัยอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. ปัจจัยกิริยากิตก์ แบ่งเป็น ๓ พวก คือ

๑) กิตปัจจัย เช่น อนตฺ ตวนตฺ ตาวี

๒) กิจปัจจัย เช่น อนฺนํ ตพฺพ

๓) กิตกิจปัจจัย เช่น มาน ตฺ ตุน ตฺวา ตฺวาน

วรลาภี (ปุคฺคโล) ณี ปัจจัย

วิ. วรํ ลภฺติ สีนฺนาติ **วรลาภี** (ปุคฺคโล) กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสึละ หรือ

วิ. วรํ ลภฺติ (หรือ ลภฺตุ) สีมฺมสฺสาติ **วรลาภี** (ปุคฺคโล) สมาสรูป ตัสสึลสาธนะ

ฐมฺมสฺสวณฺ (ฐานํ) ญฺ ปัจจัย กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. ฐมฺมํ สฺสวณฺติ เอตถาคติ **ฐมฺมสฺสวณฺ** (ฐานํ)

๕. กิตก์นั้น เป็นชื่อของอะไร? แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?

อุปปาโท, ภิกขาจารย์ (ฐานิ) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปสาธนะและปัจจัยอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. กิตก์นั้นเป็นชื่อของศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายเนื้อความของนามศัพท์และกิริยาศัพท์ต่างๆ กัน แบ่งเป็น ๒ คือ นามศัพท์ (คือนามกิตก์) และกิริยาศัพท์ (คือกิริยากิตก์)

อุปปาโท ณ ปัจจัย ภาवरูป ภาวสาธนะ

วิ. อุปปชชเตติ อุปปาโท หรือ

วิ. อุปปชชนิ อุปปาโท หรือ

วิ. อุปปชชิตพพนติ อุปปาโท

ภิกขาจารย์ (ฐานิ) ณ ปัจจัย กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. ภิกขาเย จรนต์ิ เอตถาติ ภิกขาจารย์ (ฐานิ)

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? และจะกำหนดรู้ได้อย่างไรว่าสาธนะนั้นๆ เป็นรูปอะไร?

สีลรกชิกา (อิติ) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็น ๓ คือ กัตตุรูป กัมมรูป ภาवरูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวจากหรือเหตุกัตตุวจาก สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวจากหรือเหตุกัมมวจาก สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววจาก สาธนะนั้นเป็นภาवरูป

สีลรกชิกา (อิติ) ณฺว ปัจจัย กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. สีลํ รกชตีติ สีลรกชิกา (อิติ)

๕. ตูนาธิปัจจัย คือปัจจัยอะไร? บอกกาลอะไร? ในที่เช่นไรนิยมแปลงเป็น ย?

“ปานํ” ในคำว่า “มชฺชปานา จ สณฺญโม” ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. ตูนาธิปัจจัย แปลว่า ปัจจัยมีต้นเป็นต้น หมายถึงปัจจัย ๓ ตัว คือ ตุน ตวา ตวาน บอ กอดีตกาล

เมื่อลงหลังธาตุที่มีอุปสัคอยู่หน้า นิยมแปลงเป็น ย เช่น

อาทาย มี อา อุปสัคบทหน้า ทา ธาตุ ในความให้ แปลง ตูนาธิปัจจัย เป็น ย

ปานํ ยฺว ปัจจัย ภาवरูป ภาวสาธนะ

วิ. ปานํ ปานํ หรือ

วิ. ปิวนํ ปานํ

๕. อนตฺ และ มานฺ ปัจจัยในกิริยากิตก์ ใช้เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร?

อาจารย์ปุชโก (เถโร) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. อนตฺ และ มานฺ ใช้บอกปัจจุบันกาลเหมือนกัน

ที่ต่างกันคือ อนุต เป็นปัจจัยในพวกกิตปัจจัย เป็นได้ ๒ วาจก คือ กัตตุวาจก และ เหตุกัตตุวาจก ส่วน มาน เป็นปัจจัยในพวกกิตกิจปัจจัย เป็นได้ทั้ง ๕ วาจก แต่ภาววาจกไม่นิยมใช้

อาจารย์ปุชโก ญฺ ปัจจัย กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. อาจารย์ ปุชตีติ อาจารย์ปุชโก (เถโร)

๕. ต ปัจจัยในกริยาภิตกัในที่เช่นไร ใช้บอกกัตตุวาจก? ในที่เช่นไร ใช้บอกกัมมวาจก? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่าง “อาคมณ” ในคำว่า “อาคมณทิวโส” และคำว่า “อากาศน อาคมณํ กริ” ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. ต ปัจจัยในกริยาภิตกั

ประกอบกับอกรรมธาตุ บอกกัตตุวาจก เช่น มโต ฐิตो นิสินโน

ประกอบกับสกรรมธาตุ บอกกัมมวาจก เช่น กโต หโต ทิฏฐโฐ

อาคมณ (ในคำว่า “อาคมณทิวโส”) ญฺ ปัจจัย กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. อาคจฺจนฺติ เอตฺถาติ อาคมโน (ทิวโส)

อาคมณ (ในคำว่า “อากาศน อาคมณํ กริ”) ญฺ ปัจจัย ภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. อาคมณํ อาคมณํ. หรือ

วิ. อาคจฺฉยเตติ อาคมณํ หรือ

วิ. อาคจฺฉยเตติ อาคมณํ. หรือ

วิ. อาคนฺตพฺพนฺติ อาคมณํ

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก? จงอธิบาย

ทฺทฺทสฺ (วชฺช), โโพธิ (ญฺาณ), ทาตา ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัก คือ

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวาจกหรือเหตุกัตตุวาจก สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวาจกหรือเหตุกัมมวาจก สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาจก สาธนะนั้นเป็นภาวรูป

ทฺทฺทสฺ (วชฺช) ข ปัจจัย กัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ทฺกฺเขน ปสฺสียตีติ ทฺทฺทสฺ (วชฺช) หรือ

วิ. ทฺกฺเขน ปสฺสิตพฺพนฺติ ทฺทฺทสฺ (วชฺช) หรือ

วิ. ทฺกฺเขน ทฺกฺฐพฺพนฺติ ทฺทฺทสฺ (วชฺช)

โพธิ อี ปัจจัย กัตตุรูป กรณสาธนะ

วิ. พุชฺฌตี เตนาติ โพธิ (ญฺาณ)

ทาดา ตุ ปัจจัย กัตตุรูป ตัสนีสสาธนะ

วิ. เทติ สีเลนาติ ทาดา

๕. ปัจจัยในนามกิตก์ กับกริยากิตก์ เหมือนกันและต่างกันอย่างไร?

วูปสโม, ทูรจคมฺ (จิตต), ทุนฺนิกคหฺ (จิตต) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. ปัจจัยในนามกิตก์ กับกริยากิตก์

ที่เหมือนกัน คือ แบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ กิตปัจจัย กิจปัจจัย และกิตกิจปัจจัย และใช้ประกอบกับธาตุ

ที่ต่างกัน คือ ปัจจัยในนามกิตก์ ทำธาตุที่ประกอบนั้นให้เป็นสาธนะนั้นๆ ใช้ได้ทุกวิภัติ เช่น กรณํ ทายโก และเป็นอภัยยะ ใช้ในปฐมวิภัติและจตุตถวิภัติได้บ้าง กาทเว กาทฺ

ส่วนปัจจัยในกริยากิตก์นั้น ทำธาตุที่ประกอบให้เป็นกริยา และเป็นเครื่องหมายให้รู้กาลและวางกได้ เช่น คนตฺวา คจฺจนโต นีหริยมาโน กรณียํ คนตพฺพํ

วูปสโม อ ปัจจัย ภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. วูปสมนํ วูปสโม

ทูรจคมฺ (จิตต) อ ปัจจัย

วิ. ทูเร คจฺจตีติ ทูรจคมฺ (จิตต) กัตตุรูป กัตตุสาธนะ หรือ

วิ. ทูเร คจฺจตี สีเลนาติ ทูรจคมฺ (จิตต) กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสนีสสาธนะ หรือ

วิ. ทูเร คมิตฺ สีมสสาติ ทูรจคมฺ (จิตต) สมาสรูป ตัสนีสสาธนะ

ทุนฺนิกคหฺ (จิตต) ข ปัจจัย กัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ทุกฺเขน นิคฺคหฺยเตติ ทุนฺนิกคหฺ (จิตต)

วิ. ทุกฺเขน นิคฺคหฺิตพฺพนฺติ ทุนฺนิกคหฺ (จิตต)

๕. สาธนะคืออะไร? การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก?

โกธาภิภู (นโร), ทุพฺพโจ (ปุริโส) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่สำเร็จมาจากรูปวิเคราะห์

การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัก คือ

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวางกก็ดี เป็นเหตุกัตตุวางกก็ดี สาธนะนั้น เป็นกัตตุรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวางกก็ดี เป็นเหตุกัมมวางกก็ดี สาธนะนั้น เป็นกัมมรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววางก สาธนะนั้น เป็นภาวรูป

โกธาภิภู (นโร) กวิ ปัจจัย กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. โกรํ อภิภูตีติ โกธาภิภู (นโร)

ทุพฺพโจ (ปุริโส) ข ปัจจัย กัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ทุกฺเชน วจฺยเตติ ทุพฺพโจ

๕. ปัจจัยแห่งกิริยาภิธานท์ หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร?

สนฺติมคฺคินิโยชโก (สงฺโฆ), วิมุตฺติ, สุวโจ (เถโร) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. อนต ปัจจัย หมวดกิตปัจจัย และ มาน ปัจจัย ในหมวดกิตกิจปัจจัย บอกปัจจุบันกาล แปลว่า อยู่, เมื่อ

อนีย, ตพฺพ ปัจจัย หมวดกิจปัจจัย บอกความจำเป็น แปลว่า พึง

ตฺวานตฺ, ตาวี หมวดกิตปัจจัย และ ต, ตฺน, ตฺวา, ตฺวาน หมวดกิตกิจปัจจัย บอกอดีตกาล แปลว่า แล้ว

สนฺติมคฺคินิโยชโก (สงฺโฆ) ญว ปัจจัย กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. สนฺติมคฺคเ นิโยชเตติ สนฺติมคฺคินิโยชโก (สงฺโฆ)

วิมุตฺติ ตี ปัจจัย ภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. วิมฺจฺจณํ วิมุตฺติ

สุวโจ (เถโร) ข ปัจจัย กัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. สุเชน วจฺยเตติ สุวโจ (เถโร) หรือ

วิ. สุเชน วตฺตพฺโพติ สุวโจ (เถโร)

๕. อนต และ ตพฺพ ปัจจัย เป็นวาทกอะไรได้บ้าง?

ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล), โโพธิ (ญฺาณ) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. อนต ปัจจัย เป็นกัตตุวาทกและเหตุกัตตุวาทก

ส่วน ตพฺพ ปัจจัย เป็นกัมมวาทก เหตุกัมมวาทก และภาววาทก

ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล) ณี ปัจจัย

วิ. ธมฺเมน ชีวตีติ ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล) เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. ธมฺเมน ชีวตี สึเลนาคี ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล) เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสีละ

วิ. ธมฺเมน ชีวตี สึสมฺมสฺสาตี ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล) เป็นสมาสรูป ตัสสีละสาธนะ

โพธิ (ญฺาณ) อี ปัจจัย กัตตุรูป กรณสาธนะ

วิ. พุชฺฌตี เตนาตี โพธิ (ญฺาณ)

๕. จะทราบว่าเป็นกิริยาภิธานท์หรือนามภิธานท์ จะต้องอาศัยอะไร?

ภตฺติโก, ทฺลลโก, สนฺโต, ปคฺคยฺห ลงปัจจัยอะไร? เฉพาะที่เป็นนามภิธานท์ จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย

๕. ถ้าลงปัจจัยกิริยาภิธานท์ ทำยธาตุ ก็สำเร็จเป็นศัพท์กิริยาภิธานท์ (เป็นเครื่องหมายให้รู้กาลและวาทก เช่น คนฺตฺวา คนฺตพฺพ)

ถ้าลงปัจจัยนามภิธานท์ ทำยธาตุ ก็สำเร็จเป็นศัพท์นามภิธานท์ เป็นนามนามหรือคุณนาม ตามสาธนะนั้นๆ

ภตฺติโก กวี ปัจจัย กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. ภาตี กโรตีติ ภาติโก

ทูลลโภ ลง ข ปัจจัย กัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ทุกเขน ลพหุตีติ ทูลลโภ

สนโต ลง ต ปัจจัย กิริยาภิตก์

(สม ธาตุ ต ปัจจัย กิริยาภิตก์ ธาตุมี ม เป็นที่สุด ลบ ม แปลง ต เป็น นต หรือ
อส ธาตุ อนต ปัจจัย กิริยาภิตก์ ลบ อ ต้นธาตุ)

ปกคยห ลง ตวา ปัจจัย (ตฺวนาฬิปัจจัย) กิริยาภิตก์

(ป บทหน้า คห ธาตุ ตวา ปัจจัย ธาตุที่มี ห เป็นที่สุด แปลง ย กับที่สุดธาตุ เป็น ยห)

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกิริยาภิตก์ แบ่งเป็นกี่หมวด? แต่ละหมวดมีปัจจัยอะไรบ้าง?

โพธิ (ญาณิ), อคคทายี ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. ปัจจัยกิริยาภิตก์ แบ่งเป็น ๓ หมวด คือ

- ๑) กิตปัจจัย เช่น อนต ตวานตุ ตาวิ
- ๒) กิจปัจจัย เช่น อนีย ตพพ
- ๓) กิตกิจปัจจัย เช่น มาน ต ตุน ตวา ตวาน

โพธิ (ญาณิ) อิ ปัจจัย กัตตุรูป กรณสาธนะ

วิ. พุชณติ เตนาติ โพธิ (ญาณิ)

อคคทายี ณี ปัจจัย

วิ. อคคํ เทตีติ อคคทายี กัตตุรูป กัตตุสาธนะ หรือ

วิ. อคคํ เทติ สีเลนาติ อคคทายี กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตัสสีละ หรือ

วิ. อคคํ ทาตุ สีมสสาติ อคคทายี สมาสรูป ตัสสีลสาธนะ

๕. กัตตุสาธนะ บัญญัติให้แปลว่าอย่างไรบ้าง? ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์มาดู

สีลรกชิกา (อิติ), ลาโ (ปจฺจโย) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. กัตตุสาธนะ แปลว่า “ผู้” เช่น กุมภํ กโรตีติ กุมภกาโร ผู้ทำซึ่งหม้อ

ถ้าลงในอรรถตัสสีลสาธนะ แปลว่า “ผู้...โดยปกติ” เช่น ฌมมํ วทติ สีเลนาติ ฌมมวาที ผู้กล่าวซึ่งธรรมโดยปกติ

ถ้าเป็นสมาสรูป ตัสสีลสาธนะ แปลว่า “ผู้มีอัน...เป็นปกติ” เช่น ฌมมํ จริตุํ สีมสสาติ ฌมมจारी ผู้มีการประพฤติซึ่งธรรมเป็นปกติ

สีลรกชิกา (อิติ) ณฺว ปัจจัย กัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. สีลํ รกชตีติ สีลรกชิกา (อิติ)

ลาโ (ปจฺจโย) ณฺ ปัจจัย

- วิ. ลพฺภทีติ ลาโภ (ปัจจโย) กัมมรูป กัมมสาธนะ หรือ
- วิ. ลภิตพฺโพติ ลาโภ (ปัจจโย) กัมมรูป กัมมสาธนะ หรือ
- วิ. ลภนฺติ เตนาติ ลาโภ (ปัจจโย) กัตตุรูป กรณสาธนะ

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง? และจะกำหนดรู้ได้อย่างไรว่าสาธนะนั้นๆ เป็นรูปอะไร?

วิมุตติ, ทุทฺทม (อตฺตา) ลงปัจจัยอะไร? เป็นรูปและสาธนะอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็น ๓ คือ กัตตุรูป กัมมรูป ภาวรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวาทกหรือเหตุกัตตุวาทก สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวาทกหรือเหตุกัมมวาทก สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาทก สาธนะนั้นเป็นภาวรูป

วิมุตติ ตี ปัจจัย ภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. วิมฺจฺจนํ วิมุตฺติ หรือ

วิ. วิมฺจฺจิตพฺพนฺติ วิมุตฺติ

ทุทฺทม (อตฺตา) ข ปัจจัย กัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ทฺกฺเขน ทมฺยเตติ ทุทฺทม (อตฺตา) หรือ

วิ. ทฺกฺเขน ทมิตพฺโพติ ทุทฺทม (อตฺตา)

ข้อ ๖ สมาส

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าตปฺปฺริสสมาส? และตปฺปฺริสสมาส นั้น มีเท่าไร? อะไรบ้าง?

ตโยชนาวตฺถุ, ปุริตปารมี (สตุโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. นามศัพท์มี ๖ วิภคติเป็นต้นในที่สุด ย่อเข้าด้วยบทเบี่ยงปลาย ชื่อว่า ตปฺปฺริสสมาส มี ๖ คือ

หุตียาตปฺปฺริสสมาส ตติยาตปฺปฺริสสมาส จตุตถิตปฺปฺริสสมาส ปัญจมีตปฺปฺริสสมาส ฉกฺขิตปฺปฺริสสมาส สัตตมีตปฺปฺริสสมาส

ตโยชนวตฺถุ เป็นฉกฺขิตปฺปฺริสสมาส มีอสมหารทิกุสมาส เป็นภายใน

วิ. ตโย ชนา ตโยชนา อสมา. ทิคฺ. อลุต.

วิ. ตโยชนานํ วตฺถุ ตโยชนวตฺถุ ฉ. ตปฺ.

ปุริตปารมี (สตุโต) เป็นตติยาพหุพหิสมาส

วิ. ปุริตา ปารมี เยน, โส ปุริตปารมี (สตุโต)

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าวันทวสมาส? มีเท่าไร? อะไรบ้าง?

วิชาจรณสมปนฺโน (ภควา) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. นามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่าวันทวสมาส

มี ๒ อย่าง คือ สมารทวันทวสมาส อสมารทวันทวสมาส

วิชาจรณสมปนฺโน (ภควา) เป็นตติยาตปฺปฺริสสมาส มีสมารทวันทวสมาส เป็นภายใน

วิ. วิชา จ จรณํ จ วิชาจรณํ ส. ทวัน.

วิ. วิชาจรณณ สมปนฺโน วิชาจรณสมปนฺโน (ภควา) ต. ตปฺ.

๖. อะไรชื่อว่าทิกุสมาส? ทิกุสมาส กับ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร?

อนโตเคหฺปเวสนํ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. กัมมธารยสมาสมีสังขยาอยู่ข้างหน้าชื่อว่า ทิกุสมาส

ทิกุสมาส มีสังขยาอยู่ข้างหน้า ประธานอยู่หลัง เช่น ตโย โลกา ติโลกํ, ปณจ อินฺทริยานิ ปณจินฺทริยํ

วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีวิเสสนอยู่หน้า ประธานอยู่หลัง เช่น มหนฺโต ปุริโส มหาปุริโส, นีลํ อุปฺปลํ นีลูปฺปลํ

อนโตเคหฺปเวสนํ เป็นฉกฺขิตปฺปฺริสสมาส มีนิปาดบุพพบท อพยฺยิภาวสมาส เป็นภายใน

วิ. เคหฺสส อนฺโต อนฺโตเคหํ นิ. ปพ. อพย.

วิ. อนฺโตเคหฺสส ปเวสนํ อนฺโตเคหฺปเวสนํ. ฉ. ตปฺ.

๖. อะไรชื่อว่าวันทวสมาส? ในวันทวสมาส นี้ สมารท กับ อสมารท มีลักษณะต่างกันอย่างไร?

๖. นามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่าวันทวสมาส

วันทวสมาส ที่รวมนามศัพท์มีเนื้อความเป็นพหูพจน์ ทำให้เป็นเอกพจน์ นปุงสกลิงค์ ชื่อว่า สมาหาร เช่น สมโณ จ วิปัสสนา จ สมณวิปัสสน์

ส่วนวันทวสมาสที่ไม่ได้ทำอย่างนี้ ชื่อว่า อสมาหาร เช่น สมโณ จ พรหมโณ สมณพราหมณา

๖. อะไรชื่อว่า ตัปปริสมาส? ตัปปริสมาส กับ อพยยิภาวสมาส ต่างกันอย่างไร?

อจจรัสทสสปริวโต (เทวปุโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. นามศัพท์มี อ วิภัตติเป็นต้นในที่สุด ย่อเข้าด้วยบหเบื้องปลาย ชื่อว่า ตัปปริสมาส

ตัปปริสมาสมิบบทหลังเป็นประธาน ไม่ได้ नियมลิงค์และวจนะ

เช่น สุขํ ปโต สุขูปโต (ปุริโส บุรุษ) ถึงแล้วซึ่งสุข, รูปे สณญา รูปสณญา ความสำคัญในรูป

อพยยิภาส มิบบทหน้าเป็นประธาน และเป็นอุปสรรคและนิบาต บทหลังเป็นนปุงสกลิงค์ เอกพจน์

เช่น นครสส สมิปี อุปนครํ ที่ใกล้แห่งเมือง

อจจรัสทสสปริวโต (เทวปุโต) เป็นตติยัตัปปริสมาส มีฉัฐฐิตัปปริสมาส เป็นภายใน

วิ. อจจรานํ สหสส์ อจจรัสทสส์ ฉ. ตัป.

วิ. อจจรัสทสเสน ปริวโต อจจรัสทสสปริวโต (เทวปุโต) ต. ตัป.

๖. อะไรชื่อว่า พหุพพิหิสมาส? ที่เรียกว่า ตุลยาธิกรณพหุพพิหิ กับ ภินนาธิกรณพหุพพิหิ นั้น มีข้อแตกต่างกันอย่างไร? ปริปัญณวิสตวสโส (ปุริโส) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. สมาสอย่างหนึ่งมิบบทอื่นเป็นประธาน ชื่อว่า พหุพพิหิสมาส

ตูลยาธิกรณพหุพพิหิ ในรูปวิเคราะห์ บทประธานและบทวิเสสนะ มีวิภัตติและลิงค์เสมอกัน แยกแต่บทสหัพพนามที่เป็นประธานแห่งบทสมาส เช่น อาคตา สมณา ยํ, โส อาคตสมโณ (อาราโม)

ภินนาธิกรณพหุพพิหิ ในรูปวิเคราะห์ บททั้งหลายมีวิภัตติต่างกัน เช่น อสิ หตเถ ยสส, โส อสิหตโธ (โยโธ)

ปริปัญณวิสตวสโส (ปุริโส) เป็นฉัฐฐิพหุพพิหิสมาส มีอสมาหารทิวสสมาส เป็นภายใน

วิ. วิสตี วสทานิ วิสตีวสทานิ อสม. ทิว.

วิ. ปริปัญณยานิ วิสตีวสทานิ ยสส, โส ปริปัญณวิสตวสโส (ปุริโส) ฉ. พหุพ.

๖. วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส กับ วิเสสนนุตตรบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร?

อสมายมลา (มนตา) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่ต้น บทประธานอยู่หลัง วิ. มหนโต ปุริโส มหาปุริโส บุรุษใหญ่

ส่วนวิเสสนนุตตรบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่หลัง บทประธานอยู่หน้า วิ. สโตโต วิเสโส สโตตวิเสโส สัตว์วิเศษ

อสมายมลา (มนตา) เป็นฉัฐฐิตูลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส มี นบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน

วิ. น สชฌาโย อสมายมโย นบุพ. กัม.

วิ. อสขฌาโย มลฺ ฺเยสฺ, เต อสขฌายมลา (มนตา) ฉ. ตฺล. พหฺพ.

๖. สมาสอะไรบ้างนิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะ อย่างเดียว? และจะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน?

มนิวรวจณฺ์ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์ที่มาตามลำดับ

๖. สมาสที่นิยมบทปลง (รูปสำเร็จ) เป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะ อย่างเดียว คือ

(๑) สมหาหริคฺคฺสมาส (๒) สมหาหริทวันทวสมาส (๓) อภัยยิภาวสมาส

ทราบได้โดยความนิยมต่างกันแห่งสมาสเหล่านั้น ดังนี้

สมหาหริคฺคฺสมาส มีปกติสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน เช่น ตโย โลกา ติโลกํ

สมหาหริทวันทวสมาส มีนามนามตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปและเป็นประธาน(เสมอกัน) ย่อเป็นบทเดียวกัน

เช่น สมโถ จ วิปสฺสนา จ สมถวิปสฺสนํ

อภัยยิภาวสมาส มีอุปสรรคหรือนิบาตเป็นบทหน้า และเป็นประธาน(ของบทหลัง) เช่น ทรณสฺส อภาโว นิทฺทรณํ

มนิวรวจณฺ์ เป็นฉัญฐิตูปริสสมาส มีวิเสสนุตตรบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน

วิ. มฺนิ วโร มฺนิวโร วิ. นฺต. กัม.

วิ. มฺนิวรสฺส วจณ มฺนิวรวจณฺ์ ฉ. ตฺป.

๖. ทิคุสมาส กับ วิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร?

ทณฺททตฺโตโคปาลโก เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์ที่มาตามลำดับ

๖. ทิคุสมาส มีสังขยาอยู่หน้า มีนามนามอยู่หลัง เช่น ตโย โลกา ติโลกํ, จตฺสโส ทิสสา จตฺททิสํ

วิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนอยู่หน้า บทประธานอยู่หลัง เช่น มหนโต บุริโส มหาปุริโส

ทณฺททตฺโตโคปาลโก เป็นวิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส มีฉัญฐิตินาธิกรณพหฺพพิหิสมาส เป็นภายใน

วิ. ทณฺโต ทตฺโต ยสฺส โส ทณฺททตฺโต (โคปาลโก) ฉ. ภินน. พหฺพ.

วิ. ทณฺททตฺโต โคปาลโก ทณฺททตฺโตโคปาลโก วิ. บุพ. กัม.

(หรือ วิ. ทณฺททตฺโต จ โส โคปาลโก จาติ ทณฺททตฺโตโคปาลโก วิ. บุพ. กัม.)

๖. ตูปริสสมาสกับกัมมธารยสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร?

ปริปฺณณปตฺตจิวโร (สามเณโร) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์ที่มาตามลำดับ

๖. ตูปริสสมาส คือ นามศัพท์มี อวิภัตติเป็นต้น ในที่สุด ย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย มีวิภัตติและวจนะไม่เสมอกัน

กัมมธารยสมาส คือ นามศัพท์มีวิภัตติและวจนะเสมอกัน บทหนึ่งเป็นประธาน บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ

หรือเป็นวิเสสนะทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธาน

ปริปฺณณปตฺตจิวโร (สามเณโร) เป็นฉัญฐิตุลยาธิกรณพหฺพพิหิสมาส มีสมหาหริทวันทวสมาส เป็นภายใน

วิ. ปตฺโต จ จิวรณฺจ ปตฺตจิวโร สฺมา. ทวัน.

วิ. ปริปฺณณ ปตฺตจิวโร ยสฺส, โส ปริปฺณณปตฺตจิวโร (สามเณโร) ฉ. ตฺล. พหฺพ.

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าพหุพหิสมาส? มีเท่าไร? อะไรบ้าง?

กิลฺยฺฐนฺิวาสนปารุปนฺ (สามเนโร) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. สมาสอย่างหนึ่ง มีบพอื่นเป็นประธาน ชื่อว่า พหุพหิสมาส

มี ๖ อย่าง คือ ทุติยาพหุพหิ ตติยาพหุพหิ จตุตถิพหุพหิ ปัญจมีพหุพหิ ฉกฺยฺฐิพหุพหิ สัตตมีพหุพหิ

กิลฺยฺฐนฺิวาสนปารุปนฺ (สามเนโร) เป็นฉกฺยฺฐิตุลาธิกรณพหุพหิสมาส

มือสมาสหรือสมาส ทวันทวสมาส เป็นภายใน

วิ. นิวาสนนฺยจ ปารุปนนฺยจ นิวาสนปารุปนานิ *อสมา. ทวัน. หรือ*

(วิ. นิวาสนนฺยจ ปารุปนนฺยจ นิวาสนปารุปนํ *สมา. ทวัน.*)

วิ. กิลฺยฺฐานิ นิวาสนปารุปนานิ ยสฺส, โส กิลฺยฺฐนฺิวาสนปารุปนฺ (สามเนโร) *ฉ. ตฺล. พหุพ.*

๖. ลุตตสมาส กับอลุตตสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

สีลาทิสมฺปนฺนา (ภิกฺขุ) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. ลุตตสมาส เป็นสมาสที่ลวิภคิตของศัพท์หน้าเสีย ในเมื่อย่อศัพท์เข้าเป็นบทเดียวกัน

เช่น กฐินฺสส ทุสฺส เป็น กฐินฺทุสฺส ผ้าเพื่อกฐิน รณฺโณ ธนํ เป็น ราชธนํ ทรัพย์ของพระราชา

อลุตตสมาส เป็นสมาสที่ได้ลวิภคิตเช่นนั้น คงวิภคิตไว้ตามเดิม เช่น ทูเร นิทาน เป็น ทูเรนิทานิ วัตถุมีนิทานในที่ไกล

อูรฺสิ โลโม เป็น อูรฺสิโลโม พราหมฺโณ พราหมณฺมีชนที่อก

สีลาทิสมฺปนฺนา (ภิกฺขุ) เป็น ตติยาตปฺปฺริสสมาส มีฉกฺยฺฐิตุลาธิกรณพหุพหิสมาส เป็นภายใน

วิ. สีลํ อาทิ เยสฺ, เต สีลาทโย (คฺณา) *ฉ. ตฺล. พหุพ.*

วิ. สีลาทึหิ สมฺปนฺนา สีลาทิสมฺปนฺนา (ภิกฺขุ) *ฉ. ตป.*

๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนบุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว? จะทราบได้อย่างไรว่า เป็นสมาสไหน?

อกุสลกมฺมกรณฺ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. สมาสที่นิยมบทปลง (รูปสำเร็จ) เป็นนบุงสกลิงค์ เอกวจนะ อย่างเดียว คือ

(๑) สมหาททิกุสฺมาส (๒) สมหาทวันทวสมาส (๓) อัพยยีภาวสมาส

สมหาททิกุสฺมาส มีปกตีสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน เช่น ปญจ อินฺทฺริยานิ ปณฺจินฺทฺริยํ อินฺทฺริยํ ๕

สมหาทวันทวสมาส มีนามนามตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปและเป็นประธาน(เสมอกัน) ย่อเป็นบทเดียวกัน

เช่น สมฺโถ จ วิปฺสสนา จ สมถวิปฺสสนํ

อัพยยีภาวสมาส มีอุปสรรคหรือนิบาตเป็นบทหน้า และเป็นประธาน(ของบทหลัง) เช่น ทฺรธสฺส อภาโว นิทฺทรธํ

อกุสลกมฺมกรณฺ เป็นฉกฺยฺฐิตปฺปฺริสสมาส มี นบุพพบท กัมมธารยสมาส วิเสสนนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน

วิ. น กุสลํ อกุสลํ *นบุพ. กัม.*

วิ. อกุสลํ กมฺมํ อกุสลกมฺมํ *วิ. บุพ. กัม.*

(หรือ วิ. อกุสลนฺยจ ตํ กมฺมณฺยจาทิ อกุสลกมฺมํ)

วิ. อกุลสลกมมสส กรณิ อกุลสลกมมกรณิ ฉ. ตัป.

๖. ในกัมมธารยสมาสนั้น วิเสสนบุพพท กับ วิเสสนุตตรบท ต่างกันอย่างไร?

จตุราสตีโยชนสหสส์ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ

๖. วิเสสนบุพพท มีบทวิเสสนะอยู่ต้น บทประธานอยู่หลัง เช่น มหนโต ปุริโส มหาปุริโส บุรุษใหญ่
วิเสสนุตตรบท มีบทวิเสสนะอยู่หลัง บทประธานอยู่หน้า เช่น สดโต วิเสโส สดตวิเสโส สัตว์วิเศษ

จตุราสตีโยชนสหสส์ เป็นสมาหารทikusมาส มีฉฐฐิตูปุริสสมาสเป็นภายใน

วิ. โยชนานํ สหสฺสานิ โยชนสหสฺสานิ ฉ. ตัป.

วิ. จตุราสตี โยชนสหสฺสานิ จตุราสตีโยชนสหสฺสํ ส. ทิคุ.

๖. สมาสว่าโดยชื่อ มีเท่าไร? อะไรบ้าง? อนิมิตโต (กาล), อนุตรามคค์ เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามา

๖. สมาสว่าโดยชื่อ มี ๖ คือ กัมมธารยะ ทิคุ ตัปปุริสสะ ทวันทวะ อัพยยีภาวะ พหุพพิท

อนิมิตโต (กาล) เป็น นบุพพท พหุพพิทสมาส

วิ. นตฺถิ ตสฺส นิมิตฺตนฺติ อนิมิตฺโต (กาล)

อนุตรามคค์ เป็น นิปาตบุพพท อัพยยีภาวะสมาส

วิ. มคฺคสฺส อนุตรา อนุตรามคฺคํ

๖. สมาสว่าโดยกิจ มีเท่าไร? อะไรบ้าง?

มาตาปิตโร, มโนกมมํ จัดเข้าในกิจอย่างไร? พหุณทิกโก (ภิกขุ) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์หามา

๖. สมาสว่าโดยกิจ มี ๒ คือ ๑) สมาสที่ลบลวิภัตติแล้ว เรียกว่า ลุตตสมาส ๒) สมาสที่มีได้ลบลวิภัตติ เรียกว่า อลุตตสมาส

มาตาปิตโร จัดเข้าในอลุตตสมาส มโนกมมํ จัดเข้าในลุตตสมาส

พหุณทิกโก (ภิกขุ) เป็นฉฐฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทสมาส

วิ. พหุํ ญณฺทิกํ ยสฺส, โส พหุณฺทิกโก (ภิกขุ)

๖. อวธารณบุพพท กัมมธารยสมาส มีลักษณะอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบด้วย

ตโยชนวตฺถุ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์หามา

๖. อวธารณบุพพท กัมมธารยสมาส มีบทหน้าประกอบด้วย เอว คัพพ์ (เพื่อจะห้ามเนื้อความอันอื่นเสีย)

บทหลังเป็นประธาน เช่น ปญญา เอว ปชฺโชโต ปญญาปชฺโชโต (ปทีโป) อันโหลงทัวคือปัญญา,

พุทฺโธ เอว รตนํ พุทฺธรตนํ รัตนะคือพระพุทฺธเจ้า

ตโยชนวตฺถุ เป็นฉฐฐิตูปุริสสมาส มีสมาหารทikusมาส เป็นภายใน

วิ. ตโย ชนา ตโยชนา อสฺมา. ทิคุ.

วิ. ตโยชนานํ วตฺถุ ตโยชนวตฺถุ ฉ. ตัป.

๖. ที่เรียกว่า อพยยิภาวสมานั้น มีอะไรเป็นเครื่องกำหนดรู้?**ฉินนสโยชนา (ภิกขุ), ธมมครุโก (จกขุปาโล) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู**

๖. อพยยิภาวสมาส มีอุปสรรคหรือนิบาตอยู่หน้าและเป็นประธาน(แห่งบทหลัง)
บทสำเร็จเป็นนปุงสกลิงค์และเอกวจนะอย่างเดียว เป็นเครื่องกำหนดรู้

ฉินนสโยชนา (ภิกขุ) เป็นตติยาพหุพพิหสมาส

วิ. ฉินนานิ สโยชนานิ เยหิ, เต ฉินนสโยชนา (ภิกขุ)

ธมมครุโก (จกขุปาโล) เป็นสัตตมิต्तปุริสสมาส

วิ. ธมเม ครุโก ธมมครุโก (จกขุปาโล)

๖. บรรดาสมาสทั้ง ๖ มีกัมมธารยสมาสเป็นต้น สมาสไหนบ้างเป็นนามล้วน? สมาสไหนบ้างเป็นคุณล้วน?**และสมาสไหนบ้างเป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ? รชสสิโร (ราชา), โสกาภิกูโต (ปุริโส) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู**

๖. ทิคุสมาส ทวันทวสมาส เป็นนามนามล้วน

พหุพพิหสมาส เป็นคุณนามล้วน

กัมมธารยสมาส ตปุริสสมาส อพยยิภาวสมาส เป็นได้ทั้งนามนาม ทั้งคุณนาม

รชสสิโร (ราชา) เป็นฉัญฐิภินนาธิกรณพหุพพิหสมาส

วิ. รโซ สิริสิ* ยสส, โส รชสสิโร (ราชา) (* หรือ สิริสมิ)

โสกาภิกูโต (ปุริโส) เป็นตติยาตปุริสสมาส

วิ. โสเคน อภิกูโต โสกาภิกูโต (ปุริโส)

๖. น บุพพท กัมมธารยสมาส กับ น บุพพท พหุพพิหสมาส ต่างกันอย่างไร?**อนจจริโย (ปาสาโท), อตตทตโต เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู**

๖. นบุพพท กัมมธารยสมาส คือ สมาสที่มี น อยู่หน้า ปฏิเสธนามนาม แปลว่า มิใช่, เป็น...หามีได้
เช่น น พุราหมโณ อพุราหมโณ (อัย ชโน) มิใช่พราหมณ์

นบุพพท พหุพพิหสมาส คือ สมาสที่มี น อยู่หน้า ปฏิเสธคุณนาม แปลว่า มิ...หามีได้ หรือไม่มี
เช่น นตติ ตสส สโมติ อสโม (ภควา) ไม่มีผู้เสมอ, หาผู้เสมอไม่มี

อนจจริโย (ปาสาโท) เป็น นบุพพท พหุพพิหสมาส

วิ. นตติ ตสส อจจริยนติ อนจจริโย (ปาสาโท)

อตตทตโต เป็น ฉัญฐิต्तปุริสสมาส

วิ. อตตโน อตโต อตตทตโต

๖. อะไรชื่อว่าทิวสมาส? ทิวสมาส กับ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร?**อกุสลเจตนา เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ**

๖. กัมมธารยสมาส มีสังขยาอยู่ข้างหน้า ชื่อว่าทิวสมาส

ทิวสมาส คือ กัมมธารยสมาสชนิดที่มีปกติสังขยาที่เป็นคุณนามอยู่ข้างหน้า ตัวประธานอยู่ข้างหลัง เช่น ตโย โลกา ตีโลกิ โลก ๓, จตสุโส ทิสสา จตฺททิสสา ทิศ ๔

วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่หน้า บทประธานอยู่หลัง เช่น มหนโต ปุริโส มหาปุริโส บุรุษใหญ่ นีลํ อุปลํ นีลุปปลํ ดอกอุบลเขียว (แม้มีปุรณสังขยาอยู่ข้างหน้า เช่น ปฐโม ปุริโส ปฐมปุริโส บุรุษที่ ๑ ก็จัดเป็นวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส)

อกุสลเจตนา เป็นวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มี น บุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน

วิ. น กุสลา อกุสลา (เจตนา) นบุพ. กัม.

วิ. อกุสลา เจตนา อกุสลเจตนา วิ. บุพ. กัม.

(หรือ วิ. อกุสลา จ สา เจตนา จาติ อกุสลเจตนา วิ. บุพ. กัม.)

๖. อะไรชื่อว่ากัมมธารยสมาส? มีเท่าไร? อะไรบ้าง?**ปุตุตถารพณฺธิ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ**

๖. นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัตติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน

บทหนึ่งเป็นประธาน (คือเป็นนามนาม) บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ (คือเป็นคุณนาม)

หรือเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธาน ที่ย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่า กัมมธารยสมาส

มี ๖ อย่าง คือ วิเสสนบุพพบท วิเสสนุตตรบท วิเสสนโณภยบท วิเสสนโณปมบท สัมภวานบุพพบท อวธารณบุพพบท

ปุตุตถารพณฺธิ เป็นอวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส มีสมาหารวันทวสมาส เป็นภายใน

วิ. ปุตุโต จ ทาโร จ ปุตุตถาริ สมา. ทวัน.

วิ. ปุตุตถาริ เอว พณฺธิ ปุตุตถารพณฺธิ อว. บุพ. กัม.

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าวันทวสมาส? มีเท่าไร? อะไรบ้าง?**มาตาปิตุอุปภูฏานํ เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ**

๖. นามนามตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไป ย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่า วันทวสมาส มี ๒ อย่าง คือ สมาหาร และ อสมาหาร

มาตาปิตุอุปภูฏานํ เป็นฉัญฐิตูปริสสมาส มีสมาหารวันทวสมาส เป็นภายใน

วิ. มาตา จ ปิตา จ มาตาปิตโร อสมา. ทวัน.

วิ. มาตาปิตุนิ อุปภูฏานํ มาตาปิตุอุปภูฏานํ ฉ. ตป.

๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว? จะทราบได้อย่างไรว่า เป็นสมาสไหน?**สนทวาใจ (ภิกขุ) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู**

๖. สมาสที่นิยมบทปลง (รูปสำเร็จ) เป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะ อย่างเดียว คือ

(๑) สมหาทิกุสมาส (๒) สมหาทวันทวสมาส (๓) อัพยยิภาวสมาส

สมหาทิกุสมาส มีปกติสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน เช่น ตโย โลกา ติโลกั

สมหาทวันทวสมาส มีนามนามตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปและเป็นประธาน(เสมอกัน) ย่อเป็นบทเดียวกัน

เช่น สมโถ จ วิปสสนา จ สมถวิปสสนั

อัพยยิภาวสมาส มีอุปสรรคหรือนิบาตเป็นบทหน้า และเป็นประธาน(ของบทหลัง) เช่น ทรถสส อภาโว นิทพธั

สนทวาใจ เป็นฉัฏฐิตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส

วิ. สนตา วาจา ยสส, โส สนทวาใจ (ภิกขุ)

๖. อะไรชื่อตปฺปุริสสมาส? ตปฺปุริสสมาส กับ อัพยยิภาวสมาส ต่างกันอย่างไร?**ทุกฺขปีฬิตตตฺตา เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ**

๖. นามศัพท์มี อ วิภัติเป็นต้นในที่สุด ย่อด้วยเบื้องปลาย ชื่อว่า ตปฺปุริสสมาส

ตปฺปุริสสมาส มีบทหลังเป็นประธาน ไม่นิยมลงลิงค์และวจนะ

อัพยยิภาวสมาส เป็นที่มีอุปสรรคหรือนิบาตอยู่หน้าและเป็นประธาน บทสำเร็จเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว

ทุกฺขปีฬิตตตฺตํ เป็นวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีตติยาตปฺปุริสสมาส เป็นภายใน

วิ. ทุกฺเคน ปีฬิตตา ทุกฺขปีฬิตตา (สตุตฺตา) ต. ตปฺ.

วิ. ทุกฺขปีฬิตตา สตุตฺตา ทุกฺขปีฬิตตตฺตา วิ. บุพ. กัม.

๖. วิเสสนนปมบท กัมมธารยสมาส มีลักษณะอย่างไร? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบด้วย**ทีชฺชายูโก (ปุริโส), อโรคา (อิตถิ) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู**

๖. วิเสสนนปมบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนเป็นอุปมา จัดเป็น ๒ ตามวิเสสนะอยู่หน้าและหลัง

(๑) ที่มีอุปมาอยู่หน้า เรียกว่า อุปมาบุพพบท เช่น สงฺขั อิว ปณฺฑริ (ชีรี) ขาวเพียงดั่งสังข์

กาโก อิว สุโร กากสุโร คนกล้าเพียงดั่งกา. ทิพฺพั อิว จกฺขุ ทิพฺพจกฺขุ จักฺขุเพียงดั่งทิพย์

(๒) ที่มีอุปมาอยู่หลัง เรียกว่า อุปมานุตตรบท เช่น นโร สิว นรสิโห นระเพียงดั่งสีหะ

ญาณั จกฺขุ อิว ญาณจกฺขุ ญาณเพียงดั่งจักฺขุ. ปณฺญา ปาสาโท อิว ปณฺญาปาสาโท ปณฺญาเพียงดั่งปราสาท

ทีชฺชายูโก (ปุริโส) เป็นฉัฏฐิตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส

วิ. ทีชฺ อายุ ยสส, โส ทีชฺชายูโก (ปุริโส)

อโรคา (อิตถิ) เป็นนบุพพบท พหุพพิหิสมาส

วิ. นตฺถิ ตสฺสา โรโคติ อโรคา (อิตถิ)

๖. สัมภวนบุพพบท กัมมธารยสมาส กับ อวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร?

จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย

ตณฺหฺกฺโขโย, ตินฺตจิวฺรกา (ภิกฺขุ) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๖. สัมภวนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทหน้าประกอบด้วยอิติศัพท์ บทหลังเป็นประธาน เช่น
ขตฺตโย (อหิ) อิติ มาโน ขตฺตียมาโน มานะว่า(เรา)เป็นกษัตริย์ สตฺโต อิติ สณฺญา สตฺตสณฺญา ความสำคัญว่าสัตว์

อวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทหน้าประกอบด้วยเอวศัพท์ (เพื่อจะห้ามเนื้อความอันอื่นเสีย) บทหลังเป็นประธาน
เช่น ปณฺญา เอว ปชฺไซโต ปณฺญาปชฺไซโต (ประทีป) อันโหลงทัวคือปัญญา พุทฺโธ เอว รตนํ พุทฺธรตนํ รัตนะคือ
พระพุทฺธเจ้า

ตณฺหฺกฺโขโย เป็นฉฺฉฐิตฺตปฺปฺริสสมาส

วิ. ตณฺหาโย โขโย ตณฺหฺกฺโขโย

ตินฺตจิวฺรกา (ภิกฺขุ) เป็นฉฺฉฐิตฺตลยาธิกรณพหุพพิทสมาส

วิ. ตินฺตานิ จิวฺรานิ เยสํ, เต ตินฺตจิวฺรกา (ภิกฺขุ) (ลง ก ปัจจัย สกัถะ)

๖. สมาสคืออะไร? เมื่อว่าโดยชื่อมีเท่าไร? อะไรบ้าง?

อตตทตฺโต, มโนเสณฺฐา (ธมฺมา) เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๖. สมาส คือ นามศัพท์ตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน

สมาสว่าโดยชื่อ มี ๖ คือ กัมมธารยะ ทิคฺ ตปฺปฺริสสะ ทวันทวะ อัปฺยยิภาวะ พหุพพิท

อตตทตฺโต เป็นฉฺฉฐิตฺตปฺปฺริสสมาส

วิ. อตตโน อตฺโต อตตทตฺโต

มโนเสณฺฐา (ธมฺมา) เป็นฉฺฉฐิตฺตลยาธิกรณพหุพพิทสมาส

วิ. มโน เสณฺฐุ เยสํ, เต มโนเสณฺฐา (ธมฺมา) หรือ

วิ. มโน เสณฺฐุ เตสนฺติ มโนเสณฺฐา (ธมฺมา)

๖. อะไรชื่อว่ากัมมธารยสมาส? เฉพาะวิเสสนนภยบท กัมมธารยสมาส กับทวันทสมาส ต่างกันอย่างไร?

ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต (ภควา) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัตติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน

บทหนึ่งเป็นประธาน (คือเป็นนามนาม) บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ (คือเป็นคุณนาม)

หรือเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธาน ที่ย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่า กัมมธารยสมาส

วิเสสนนภยบท กัมมธารยสมาส มีบททั้ง ๒ เป็นวิเสสนะ มีบทอื่นเป็นประธาน

ทวันทวสมาส มีนามนามตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไป ย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน

ภิกขุสงฆปริวูโต เป็นตติยัตตปุริสสมาส มีฉัฐฐิตตปุริสสมาส เป็นภายใน

วิ. ภิกขุณฺ สงฺโฆ ภิกขุสงฺโฆ ฉ. ตป.

วิ. ภิกขุสงฺฆเณ ปริวูโต ภิกขุสงฆปริวูโต (ภควา) ต. ตป.

๖. พหูพหิสมาสคือสมาสอะไร? มีเท่าไร? อะไรบ้าง?

อหิริกปุคฺคโล เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. พหูพหิสมาส คือ สมาสอย่างหนึ่งมีบทอื่นเป็นประธาน มี ๖ อย่าง คือ

หุตฺติยาพหุพหิ ตติยาพหุพหิ จตุตถิยาพหุพหิ ปัญจมีพหุพหิ ฉัฐฐิยาพหุพหิ สัตตมีพหุพหิ

อหิริกปุคฺคโล เป็น วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มี นบุพพบทพหุพหิสมาส เป็นภายใน

วิ. นตฺถิ ตสฺส หิริตี อหิริโก (ปุคฺคโล) นบุพ. พหุพ.

วิ. อหิริโก ปุคฺคโล อหิริกปุคฺคโล วิ. บุพ. กัม.

(หรือ วิ. อหิริโก จ โส ปุคฺคโล จาติ อหิริกปุคฺคโล วิ. บุพ. กัม.)

๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว? จะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน?

อนรพาลเทวตา เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. สมาสที่นิยมบทปลง (รูปสำเร็จ) เป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะ อย่างเดียว คือ

(๑) สมหาหริคฺคฺสมาส (๒) สมหาหริทวันทวสมาส (๓) อัပ္พยียีภาวสมาส

สมหาหริคฺคฺสมาส มีปกติสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน เช่น ตโย โลกา ติโลกํ

สมหาหริทวันทวสมาส มีนามนามตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปและเป็นประธาน(เสมอกัน) ย่อเป็นบทเดียวกัน

เช่น สมโถ จ วิปสฺสนา จ สมถวิปสฺสนํ

อัပ္พยียีภาวสมาส มีอุปสัคหรือนิบาตเป็นบทหน้า และเป็นประธาน(ของบทหลัง) เช่น ทรตสฺส อภาโว นิทฺทรถํ

อนรพาลเทวตา เป็นวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีวิเสสนโนปมบท กัมมธารยสมาสเป็นภายใน

วิ. อนฺโธ อิว พาลา อนรพาลา (เทวตา) วิเสสนโนปม. อุปมาบุพ. กัม.

วิ. อนรพาลา เทวตา อนรพาลเทวตา วิ. บุพ. กัม.

(หรือ วิ. อนรพาลา จ สา เทวตา จาติ อนรพาลเทวตา)

๖. อะไรชื่อว่าทวันทวสมาส? ในทวันทวสมาสนี้ สมหาโร กับ อสมหาโร มีลักษณะต่างกันอย่างไร?

นิปฺปณฺณฺโย (ปุคฺคโล), อนตรามคฺคํ เป็นสมาสอะไร? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. นามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่า ทวันทวสมาส

ทวันทวสมาสที่รวมนามศัพท์มีเนื้อความเป็นพหูพจน์ ทำให้เป็นเอกพจน์ นปฺสกลิงค์ ชื่อว่า สมาส
เช่น สมโณ จ วิปัสสนา จ สมณวิปัสสน

ส่วนทวันทวสมาสที่ไม่ได้ทำเช่น ชื่อว่า อสมาส เช่น สมโณ จ พุราหมโณ จ สมณพุราหมณา

นิปฺปณฺโณ (บุคฺคโล) เป็น ฌฏฐิตุลาธิกรณพหุพหิสมาส

วิ. นิกขนตา ปณฺญา ยสฺส, โส นิปฺปณฺโณ (บุคฺคโล)

อนฺตรามคฺคํ เป็น นิปาทปุพฺพกะ อภัยยิภาวสมาส

วิ. มคฺคสฺส อนฺตรา อนฺตรามคฺคํ

๖. อะไรชื่อว่าตปฺปฺริสสมาส? ตปฺปฺริสสมาส กับอภัยยิภาวสมาส ต่างกันอย่างไร?

อคฺคธมฺสมาหิโต เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. นามศัพท์ มี อ วิภัตติเป็นต้นในที่สุด ย่อเข้าด้วยบพเบื้องปลาย ชื่อว่าตปฺปฺริสสมาส

ตปฺปฺริสสมาส มีบพหลังเป็นประธาน ไม่ได้นิยมลิงค์และวจนะ เช่น รูปे สญฺญา รูปสญฺญา ความสำคัญในรูป

อภัยยิภาวสมาส มีบพหน้าเป็นประธาน และเป็นอุปสรรคและนิบาต บพหลังเป็นนปฺสกลิงค์เอกพจน์

เช่น นครสฺส สมิปิ อุปนคฺรี ไกล่เคียงแห่งเมือง

อคฺคธมฺสมาหิโต เป็นสัตตมิตปฺปฺริสสมาส (หรือตติยตปฺปฺริสสมาส) มีวิเสสนบุพฺพท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน

วิ. อคฺโค ธมฺโม อคฺคธมฺโม วิ. บุพฺ. กัม.

วิ. อคฺคธมฺเม สมาหิโต อคฺคธมฺสมาหิโต ส. ตปฺ. หรือ

วิ. อคฺคธมฺเมน สมาหิโต อคฺคธมฺสมาหิโต ต. ตปฺ.

๖. วิเสสนบุพฺพท กัมมธารยสมาส กับ วิเสสนุตฺตรบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร?

อโรคฺปุตฺตา (วิสาข) เป็นสมาสอะไรบ้าง? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ

๖. วิเสสนบุพฺพท มีบพวิเสสนะอยู่หน้า บพประธานอยู่หลัง เช่น มหนฺโต ปุริโส มหาปุริโส บุรุษใหญ่

วิเสสนุตฺตรบท มีบพวิเสสนะอยู่หลัง บพประธานอยู่ข้างหน้า เช่น สโต วิเสโส สตตวิเสโส สัตตวิเสโส

อโรคฺปุตฺตา (วิสาข) เป็นฌฏฐิตุลาธิกรณพหุพหิสมาส มี นบุพฺพทพหุพหิสมาส เป็นภายใน

วิ. นตฺถิ เตสฺส โรโคติ อโรคา (ปุตฺตา) นบุพฺ. พหุพ.

วิ. อโรคา ปุตฺตา ยสฺสา, สา อโรคฺปุตฺตา (วิสาข) ฉ. ตฺล. พหุพ.

ข้อ ๗ ตัทธิธ

๗. ปุณตตัทธิธ มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? เตปิฏกา (ภิกขุ), จตุทธา, ยสวา ลงปัจจัยอะไร? ในตัทธิธไหน?

๗. ปุณตตัทธิธมีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตย ถ ฐ ม อี

เตปิฏกา (ภิกขุ) ณ ปัจจัย ราคาติตัทธิธ

จตุทธา ธา ปัจจัย วิภาคตัทธิธ

ยสวา วนตุ ปัจจัย ตทสสัตถิตตัทธิธ

๗. ภาวตัทธิธ มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? มททว, ปญจก ลงปัจจัยอะไร? ในตัทธิธไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ภาวตัทธิธ มีปัจจัย ๖ ตัว คือ ตต ญย ตตน ตา ณ กณ

มททว ณ ปัจจัย ภาวตัทธิธ

วิ. มุทโน ภาโว มททว

ปญจก ก ปัจจัย สังขยาตัทธิธ

วิ. ปญจ ปริมาณานิ อสสาติ ปญจก

๗. ตา ปัจจัย มีในตัทธิธไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร?

ทุกชี (ชโน), ปาสาทิก (รูป), ทวาทสโม (วคโค) ลงปัจจัยอะไร? ในตัทธิธไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ตา ปัจจัย มีในสมุหตัทธิธ ภาวตัทธิธ

ตา ปัจจัย สมุหตัทธิธ ใช้แทน สมุห ศัพท์ แปลว่า ประชุม เช่น สหายานํ สมุโห สหายตา ประชุมแห่งสหาย

ตา ปัจจัย ภาวตัทธิธ ใช้แทน ภาว ศัพท์ แปลว่า ความเป็น เช่น สหายสสุ ภาโว สหายตา ความเป็นแห่งสหาย

ทุกชี (ชโน) อี ปัจจัย ตทสสัตถิตตัทธิธ

วิ. ทุกชี อสส อตถิติ ทุกชี (ชโน)

ปาสาทิก (รูป) ฌิก ปัจจัย ตรตยาติตัทธิธ

วิ. ปสาทํ อาหารตติ ปาสาทิก (รูป)

ทวาทสโม (วคโค) ม ปัจจัย ปุณตตัทธิธ

วิ. ทวาทสนนํ ปุโรโณ ทวาทสโม (วคโค)

๗. อี ปัจจัย มีในตัทธิธไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร?

๗. อี ปัจจัย มีในตทสสัตถิตตัทธิธ และปุณตตัทธิธ

อี ปัจจัย ในตทสสัตถิตตัทธิธ ใช้ลงท้ายนามนาม ทำศัพท์นามนามให้เป็นคุณนาม แปลว่า “มี...”

อี ปัจจัย ในปุรณัต้ทิต ใช้ลงท้ายปกติสังขยา (ตั้งแต่ เอกาทส ถึง อฏฐารส เฉพาะที่เป็นอิตถิลิงค์)
ทำปกติสังขยา ให้เป็นปุรณสังขยาคุณนาม

๗. กาวต้ทิต เป็นนามหรือคุณ? ต่างจากตท้ส้ตถิต้ทิตอย่างไรบ้าง?

เทศนาทูลตา ลงปัจจัยอะไร? ในต้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. กาวต้ทิต เป็นนามนาม

กาวต้ทิต เป็นต้ทิตนามนาม ลง ตต ญย ตตณ ตา ณ กณ ปัจจัย แทน กาว ศัพท์ แปลว่า ความเป็นแห่ง...
เช่น สหายตา ความเป็นแห่งสหาย

ตท้ส้ตถิต้ทิต เป็นต้ทิตคุณนาม ลง วิ ส สี อิก อี ร วนตุ มนตุ ณ ปัจจัย แทน อตถิ ศัพท์ แปลว่า มี...
เช่น ปณญา อสส อตถิติ ปณญวา มีปัญญา

เทศนาทูลตา ตา ปัจจัย สมุหต้ทิต

วิ. เทศนาทูลตานํ สมุโห เทศนาทูลตา ประชุมแห่งบุคคลผู้ฉลาดในการแสดง

วิ. เทศนาทูลสส ภาโว เทศนาทูลตา ความเป็นแห่งบุคคลผู้ฉลาดในการแสดง

๗. ณ ปัจจัย มีในต้ทิตไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร?

วณณวนตํ (บุปผิ) ลงปัจจัยอะไร? ในต้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ณ ปัจจัย มีในโคตตต้ทิต ราคาทิต้ทิต สมุหต้ทิต ตท้ส้ตถิต้ทิต และกาวต้ทิต

ณ โคตตต้ทิต แทน อปจจ ศัพท์ แปลว่า เหล่ากอ

ณ ราคาทิต้ทิต แทน รตต ศัพท์ แปลว่า ย่อมแล้ว เป็นต้น

ณ สมุหต้ทิต แทน สมุห ศัพท์ แปลว่า ประชุม

ณ ตท้ส้ตถิต้ทิต แทน อตถิ ศัพท์ แปลว่า มี

ณ กาวต้ทิต แทน กาว ศัพท์ แปลว่า ความเป็น

วณณวนตํ (บุปผิ) วนตุ ปัจจัย ตท้ส้ตถิต้ทิต

วิ. วณโณ อสส อตถิติ วณณวนตํ (บุปผิ)

๗. ตา ปัจจัย มีในต้ทิตไหนบ้าง? จงตอบพร้อมทั้งรูปวิเคราะห์มาประกอบด้วย

๗. ตา ปัจจัย มีใน สมุหต้ทิต และกาวต้ทิต

ตา ปัจจัย ในสมุหต้ทิต เช่น สหายานํ สมุโห สหายตา ประชุมแห่งสหาย

ตา ปัจจัย ในกาวต้ทิต เช่น สหายสส ภาโว สหายตา ความเป็นแห่งสหาย

๗. เสฎฐัตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? ต่างจากปัจจัยในตั้ทิตอื่นอย่างไร?

ที่ขายตา ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. เสฎฐัตถิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตร ตม อียิสสก อีย อัญญ

เสฎฐัตถิตต่างจากปัจจัยในตั้ทิตอื่น คือ มิได้ลงแทนศัพท์อย่างปัจจัยในตั้ทิตทั่วไป แต่ใช้เป็นเครื่องหมายคุณศัพท์เปรียบเทียบ คือ ตร อีย และอียิสสก ลงในวิเสสกคุณศัพท์ ตม และ อัญญ ลงในอติวิเสสกคุณศัพท์

ที่ขายตา

วิ. ที่ขายนุ้ สมุโห ที่ขายตา ตา ปัจจัย สมุหัตถิต

วิ. ที่ขายสุส ภาโว ที่ขายตา ตา ปัจจัย ภาวัตถิต

๗. ณ ปัจจัย ในโคตตัตถิต กับ ราคาติตถิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร?

การุณโก (พทุโธ) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ณ ปัจจัย ในโคตตัตถิต ใช้แทน โคตต หรือ อปจจ ศัพท์เท่านั้น เช่น โคตมสุส อปจจ โคตโม เหล่ากอแห่งโคตมะ

ณ ปัจจัยในราคาติตถิต ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไป มีราคาศัพท์เป็นต้น เช่น กสาเวน รตต์ วตถิ กาสาว

ผ้าอันบุคคล้อมแล้วด้วยรสผาด, มคเช ชาโต มาคโธ ผู้เกิดในแคว้นมคธ

การุณโก (พทุโธ) ณิก ปัจจัย ตรตยาติตถิต

วิ. กรุณาย นิยุตโต การุณโก (พทุโธ)

๗. ปัจจัยในฐานัตถิต ลงแทนศัพท์อะไร? มณิมยา (นาวา) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ปัจจัยฐานัตถิต แทนศัพท์ ๔ ศัพท์ คือ ฐาน อรหติ หิต ภา

มณิมยา (นาวา) มย ปัจจัย ปกตัตถิต

วิ. มณินา ปกตา มณิมยา (นาวา) หรือ

วิ. มณิสส วิกาโร มณิมยา (นาวา)

๗. อี ปัจจัย ในตัสสัถิตัตถิต กับ ปุรณัตถิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร?

ทุสสิลยํ ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. อี ปัจจัย ใน ตัสสัถิตัตถิต ใช้แทน อตถิ ศัพท์ แปลว่า มี

และใช้ลงท้ายศัพท์นามนาม ทำศัพท์นามนามให้เป็นคุณนาม เช่น ทณตี คนมีไม้เท้า โภคี คนมีโภคะ

อี ปัจจัย ใน ปุรณัตถิต ใช้แทน ปุรณ ศัพท์ แปลว่า ที่เต็ม

และใช้ลงท้ายปกตีสงขยา ตั้งแต่ เอกาทส จนถึง อฏฐารส เฉพาะที่เป็นอิตถิลิงค์

ทำปกตีสงขยาให้เป็นปุรณสงขยา เช่น เอกาทสี ที่ ๑๑ ทวาทสี ที่ ๑๒

ทุสสิลยํ ณย ปัจจัย ภาวัตถิต

วิ. ทุสสีลสส ภาโว ทุสสีลย

๗. ปุณตัทิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง?

อิทธิมา (ภิกขุ) แปลว่าอะไร? ลงปัจจัยอะไรในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ปุณตัทิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ดย ถ ฐ ม อี

อิทธิมา มนตุ ปัจจัย ตัทิสตถิตัทิต

วิ. อิทธิ อสส อตถิติ อิทธิมา (ภิกขุ) (ภิกขุ) มีฤทธิ์

๗. ตัทิสตถิตัทิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง?

ชานปทา (ภิกขุ), พลวา (ปุริโส), เวสารชขี ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ตัทิสตถิตัทิต มีปัจจัย ๙ ตัว คือ วิ ส สี อิก อี ร วนตุ มนตุ ณ

ชานปทา (ภิกขุ) ณ ปัจจัย ราคาตัทิต

วิ. ชนปเท วนตถิติ ชานปทา (ภิกขุ)

พลวา (ปุริโส) วนตุ ปัจจัย ตัทิสตถิตัทิต

วิ. พล อสส อตถิติ พลวา (ปุริโส)

เวสารชขี ณย ปัจจัย ภาวตัทิต

วิ. วิสารทสส ภาโว เวสารชขี

๗. ฌิก ปัจจัย มีในตั้ทิตไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร?

อาโรคย์, อาพาทิโก (ปุริโส), ปณณรสมิ (ทินิ) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ฌิก ปัจจัย มีในโคตตัทิต และตฤตยาตัทิต

ฌิก ปัจจัยในโคตตัทิต ใช้แทน อปจจ ศัพท

ฌิก ปัจจัยในตฤตยาตัทิต ใช้แทนศัพทได้ทั่วไปไม่จำกัด

อาโรคย์ ณย ปัจจัย ภาวตัทิต

วิ. อโรคสส ภาโว อาโรคย์

อาพาทิโก

วิ. อาพาโธ อสส อตถิติ อาพาทิโก (ปุริโส) อิก ปัจจัย ตัทิสตถิตัทิต หรือ

วิ. อาพาธน นิยุตโต อาพาทิโก (ปุริโส) ฌิก ปัจจัย ตฤตยาตัทิต

ปณณรสมิ ม ปัจจัย ปุณตัทิต

วิ. ปณณรสนนุ ปุณณิ ปณณรสมิ (ทินิ)

๗. โคตตตั้ทิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง?

ปาสาณมย์ (วชิร), วิสติม (ทิน), มขณิมา (ปฏิปทา) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. โคตตตั้ทิต มีปัจจัย ๘ ตัว คือ ณ ฌายน ฌาน ฌะย ฌิ ฌิก ฌว ฌเณร

ปาสาณมย์ (วชิร) มย ปัจจัย ปกตตั้ทิต

วิ. ปาสาณน ปกต ปาสาณมย์ (วชิร) หรือ

วิ. ปาสาณสส วิกาโร ปาสาณมย์ (วชิร)

วิสติม (ทิน) ม ปัจจัย ปุรณตั้ทิต

วิ. วิสติยา ปุรณ (ทิน) หรือ

วิ. วิสาย ปุรณ (ทิน)

มขณิมา (ปฏิปทา) อิม ปัจจัย ซาตาหิตตั้ทิต

วิ. มขณเณ ภาวติ มขณิมา (ปฏิปทา)

๗. อัพยตั้ทิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? และปัจจัยตัวไหนนิยมลงกับศัพท์อะไร?

ฉพคคิยา (ภิกขุ) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. อัพยตั้ทิต มีปัจจัย ๒ ตัว คือ ฉา, ถิ

นิยมลงกับศัพท์ดังนี้ คือ

ฉา ปัจจัย ลงในประการ นิยมลงหลังศัพท์นามทั่วไป เช่น ยฉา ประการใด ตฉา ประการนั้น สพพฉา ประการทั้งปวง

ถิ ปัจจัย ลงในประการ นิยมลงหลัง กิ ศัพท์ และ อิม ศัพท์ กล่าว ประการไร, อย่างไร อดถิ ประการนี้, อย่างนี้

ฉพคคิยา (ภิกขุ) อีย ปัจจัย ซาตาหิตตั้ทิต

วิ. ฉพคคเ ภาว ฉพคคิยา (ภิกขุ) หรือ

วิ. ฉพคคคา เตสมตถิติ ฉพคคิยา (ภิกขุ) หรือ

วิ. ฉพคคเสุ ปฏิพธา ฉพคคิยา (ภิกขุ)

๗. ตหัสสัถิตตั้ทิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง?

ปาสาทิโก (ภควา), ทุสสิลย, อดถิโก ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ตหัสสัถิตตั้ทิต มีปัจจัย ๙ ตัว คือ วิ ส สิ อิก อี ร วนตุ มนตุ ณ

ปาสาทิโก (ภควา) ฌิก ปัจจัย ตรตยาหิตตั้ทิต

วิ. ปสาทิ ฌเนตติ ปาสาทิโก (ภควา)

ตุสสิลย ฌย ปัจจัย ภาวตั้ทิต

วิ. ตุสสิลสส ภาโว ตุสสิลย

อดถิโก อิก ปัจจัย ตหัสสัถิตตั้ทิต

วิ. อตโถ อสส อตถิติ อตถิโก

๗. ปัจจัยในฐานตั้ทิต ลงแทนศัพท์อะไรบ้าง?

กิเลสมย์ (พนฺธณ) ฉทวาริกา (ตณฺหา) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ปัจจัยในฐานตั้ทิต แทน ฐาน อรหติ หิต ภาว ศัพท์

กิเลสมย์ (พนฺธณ) มย ปัจจัย ปกติตตั้ทิต

วิ. กิเลสเทหิ ปกตํ กิเลสมย์ (พนฺธณ)

ฉทวาริกา (ตณฺหา) ฌนิก ปัจจัย ตรตยาหิตตั้ทิต

วิ. ฉทวาเร วตตตีติ ฉทวาริกา (ตณฺหา)

๗. ปัจจัยในตั้ทิตไหนบ้างใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้?

จตุกกํ, ทิฏฐธมฺมิโก (อตโถ) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ปัจจัยตั้ทิตที่ใช้ประกอบกับสังขยาได้ มี ๓ คือ

๑) ตย ถ ฐ ม อี ปัจจัยในปุรณตั้ทิต ๒) ก ปัจจัย ในสังขยาตั้ทิต ๓) ธา ปัจจัย ในวิภาคตั้ทิต

จตุกกํ ก ปัจจัย สังขยาตั้ทิต

วิ. จตตาริ ปริมาณานิ อสสาติ จตุกกํ

ทิฏฐธมฺมิโก (อตโถ) ฌนิก ปัจจัย ตรตยาหิตตั้ทิต

วิ. ทิฏฐธมฺเม ปวตตตีติ ทิฏฐธมฺมิโก (อตโถ)

๗. ตั้ทิตโดยย่อ แบ่งเป็นเท่าไร? อะไรบ้าง?

การุญญํ, ยสฺวา (ขโน), โสฬสโม (โกฏฐาโส) ลงปัจจัยอะไรในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ตั้ทิตโดยย่อแบ่งเป็น ๓ คือ สามัญญตั้ทิต ภาวตั้ทิต อัพยยตั้ทิต

การุญญํ ฌย ปัจจัย ภาวตั้ทิต

วิ. กรุณาย ภาโว การุญญํ

ยสฺวา (ขโน) วนตุ ปัจจัย ตั้ทิตสถิตตั้ทิต

วิ. ยโส อสส อตถิติ ยสฺวา (ขโน)

โสฬสโม (โกฏฐาโส) ม ปัจจัย ปุรณตั้ทิต

วิ. โสฬสนนํ ปุรณํ โสฬสโม (โกฏฐาโส)

๗. ปุรณตั้ทิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง?

เตปิฏโก (เถโร), ปณฺจธา, ภาคินิ (อตถิ) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ปุรณตั้ทิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตย ถ ฐ ม อี

เตปิฏโก (เถโร) ณ ปัจจัย ราคาตีตัทธิต

วิ. ตปิฏกั ชาเรตีติ เตปิฏโก (เถโร)

ปณจธา ธา ปัจจัย วิภาคตัทธิต

วิ. ปณจหิ วิภาเคหิ ปณจธา

ภาคินี (อติถิ) อี ปัจจัย ตัทสสัตถิตัทธิต

วิ. ภาคิ อสสา อตถิติ ภาคินี (อติถิ)

๗. กาวตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง?

สมมาทิกุฐิโก (ปุคฺคโล), ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ), รชฺชํ ลงปัจจัยอะไร? ในตัทธิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. กาวตัทธิต มีปัจจัย ๖ ตัว คือ ตต ญย ตตน ตา ณ กณ

สมมาทิกุฐิโก (ปุคฺคโล)

วิ. สมมาทิกุฐิ อสส อตถิติ สมมาทิกุฐิโก (ปุคฺคโล) อีก ปัจจัย ตัทสสัตถิตัทธิต *หรือ*

วิ. สมมาทิกุฐิยา นิยุตโต สมมาทิกุฐิโก (ปุคฺคโล) ณิก ปัจจัย ตรตยาตีตัทธิต

ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ) เอยย ปัจจัย ฐานตัทธิต

วิ. ทกฺขิณํ อรหตีติ ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ) *หรือ*

วิ. ทกฺขิณาย อนุจฉวีโก โหตีติ ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ)

รชฺชํ ญย ปัจจัย กาวตัทธิต

วิ. รณฺเญ ภาโว รชฺชํ

๗. สมุหตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง?

ชนตา, สตตก, ลชฺซี (ภิกฺขุ) ลงปัจจัยอะไร? ในตัทธิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. สมุหตัทธิต มีปัจจัย ๓ ตัว คือ กณ ณ ตา

ชนตา

วิ. ชนानํ สมุโห ชนตา ตา ปัจจัย สมุหตัทธิต *หรือ*

วิ. ชนสฺส ภาโว ชนตา ตา ปัจจัย กาวตัทธิต

สตตกั ก ปัจจัย สังขยาตัทธิต

วิ. สตต ปริมาณานิ อสสาตี สตตกั

ลชฺซี อี ปัจจัย ตัทสสัตถิตัทธิต

วิ. ลชฺชา อสส อตถิติ ลชฺซี (ภิกฺขุ)

๗. เสฎฐัตถิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง? ต่างจากปัจจัยในตั้ทิตอื่นอย่างไร?

พลวตี (ซิฆจฉา), สามณญ์ ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. เสฎฐัตถิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ทร ตม อียิสสก อีย อัญญ

ปัจจัยทั้ง ๕ นี้ ต่างจากปัจจัยในตั้ทิตอื่น เพราะมีได้ลงแทนศัพท์อย่างปัจจัยในตั้ทิตอื่นๆ แต่เป็นเครื่องหมายคุณศัพท์เปรียบเทียบ คือ

ทร อีย และ อียิสสก ลงเป็นวิเศษคุณศัพท์, ตม และ อัญญ ลงในอติวิเศษคุณศัพท์

พลวตี วนตุ ปัจจัย ตั้สสัตถิตตั้ทิต

วิ. พล อสสา อตถิติ พลวตี (ซิฆจฉา)

สามณญ์ ญย ปัจจัย ภาวตั้ทิต

วิ. สมณสส ภาโว สามณญ์

๗. ภาวตั้ทิต มีปัจจัยเท่าไร? อะไรบ้าง?

ปาสาทิโก (ภควา), เถยย, ปณจโม ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ภาวตั้ทิต มีปัจจัย ๖ ตัว คือ ตต ญย ตตน ตา ณ กณ

ปาสาทิโก (ภควา) ฦก ปัจจัย ทรตยาตีตั้ทิต

วิ. ปสาท ฦเนตติ ปาสาทิโก (ภควา) หรือ

วิ. ปสาท อahrtitti ปาสาทิโก (ภควา)

เถยย ญย ปัจจัย ภาวตั้ทิต (หรือ ฦยย ปัจจัย ตามนัยแห่งรูปสิทธิปกรณ์ และลัททินิติปกรณ์)

วิ. เถนสส ภาโว เถยย

ปณจโม ม ปัจจัย ปุรณตั้ทิต

วิ. ปณจณน ปุรณ ปณจโม

๗. ฦก ปัจจัย มีตั้ทิตไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร?

นาครา, โสภินี (ปชา), สมโหมนียา (กถา) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ฦก ปัจจัย มีในโคตตตั้ทิต, ทรตยาตีตั้ทิต

ฦก ปัจจัย โคตตตั้ทิต ใช้ลงแทนศัพท์ได้เฉพาะ ‘อปจจ’ ศัพท์อย่างเดียว

ฦก ปัจจัย ทรตยาตีตั้ทิต ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไป ไม่จำกัด

นาครา ณ ปัจจัย ราคาตีตั้ทิต

วิ. นคร เวสนตติ นาครา

โสภินี (ปชา) อี ปัจจัย ตั้สสัตถิตั้ทิต

วิ. โสโก อสส อตถิตี โสภินี (ปชา)

สมโหมนียา (กลา) อีย ปัจจัย ฐานตั้ทิต

วิ. สมโหมทสนสู ฐานั สมโหมนียา (กลา) หรือ

วิ. สมโหมทน์ อรหตีติ สมโหมนียา (กลา)

**๗. ปัจจัยในตั้ทิตไหนบ้าง ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบ
อติมานี (บุคฺคโล), ฉทวาริกา (ตณฺหา) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู**

๗. ปัจจัยในตั้ทิตที่ใช้ประกอบศัพท์สังขยาได้ คือ

ปัจจัยปุรณตั้ทิต คือ ตย ถ ฐ ม อี เช่น ทุติโย, จตุตโถ

ปัจจัยสังขยาตั้ทิต คือ ก ปัจจัย เช่น ทุกั, ติกั

ปัจจัยวิภาคตั้ทิต คือ ธา ปัจจัย เช่น เอกทา, ทูริธา

อติมานี (บุคฺคโล) อี ปัจจัย ตั้สสัตถิตั้ทิต

วิ. อติมานโน อสส อตถิตี อติมานี (บุคฺคโล)

ฉทวาริกา (ตณฺหา) ฦก ปัจจัย ตรตยาทิตั้ทิต

วิ. ฉทวารเร วตตตีติ ฉทวาริกา (ตณฺหา) หรือ

วิ. ฉสุ ทวารเรสุ วตตตีติ ฉทวาริกา (ตณฺหา)

๗. ตา ปัจจัย มีในตั้ทิตไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร?

อุโปสถิกา (อุปาสิกา), มโนมยา (ธมฺมา) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ตา ปัจจัย มีในสมุหตั้ทิต ภาวตั้ทิต

ตา ปัจจัย สมุหตั้ทิต ใช้แทน สมุห ศัพท์ แปลว่า ประชุม เช่น สหายานั สมุโห สหายตา ประชุมแห่งสหาย

ตา ปัจจัย ภาวตั้ทิต ใช้แทน ภาว ศัพท์ แปลว่า ความเป็น เช่น สหายสส ภาโว สหายตา ความเป็นแห่งสหาย

อุโปสถิกา (อุปาสิกา) ฦก ปัจจัย ตรตยาทิตั้ทิต

วิ. อุโปสถั สมายตีติ อุโปสถิกา (อุปาสิกา) หรือ

วิ. อุโปสถั รกขตีติ อุโปสถิกา (อุปาสิกา)

มโนมยา (ธมฺมา) มย ปัจจัย ปกตตั้ทิต

วิ. มนสา ปกตา มโนมยา (ธมฺมา)

๗. สมุหตั้ทิต เป็นนามหรือคุณ? ต่างจากราคาทิตั้ทิตอย่างไรบ้าง?

เวสารชฺชั, พลวตี (ชขจฉา), เจตสิกั (กम्म) ลงปัจจัยอะไร? ในตั้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. สมุหตั้ทิต เป็นนามนาม

สมุหัต้ทิต เป็นนามนามอย่างเดี่ยว ลง ฅณ ฅ ตา ปัจจยั แทน สมุห ศัพท์เท่านั้น

ราคาทิต้ทิต เป็นคุณนามอย่างเดี่ยว ลง ฅณ ปัจจยั ใช้แทนศัพท์ทั่วไป มี รตต ศัพท์เป็นต้น

เวสารชชั ฅณ ปัจจยั ภาวัต้ทิต

วิ. วิสารทสส ภาโว เวสารชชั

พลวตี (ชขจฉฉา) วนตฺ ปัจจยั ตทัสสตีต้ทิต

วิ. พลั อสสา อตถิตี พลวตี (ชขจฉฉา)

เจตลิกั (กมม) ฅณ ปัจจยั ตรตยาทิต้ทิต

วิ. เจตสา วตตตีตติ เจตลิกั (กมม) หรือ

วิ. เจตสา กตฺ เจตลิกั (กมม)

๗. ต้ทิตโดยย้อมีเท่าไร? อะไรบ้าง?

ขาลีนี้ (ตณหา), ฅยยั, ขนตา ลงปัจจยัอะไร? ในต้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ต้ทิต โดยย้อมี ๓ คือ สามัญญต้ทิต ภาวัต้ทิต และอัพยยต้ทิต

ขาลีนี้ (ตณหา) อี ปัจจยั ตทัสสตีต้ทิต

วิ. ขาลั อสสา อตถิตี ขาลีนี้ (ตณหา)

ฅยยั ฅณ ปัจจยั ภาวัต้ทิต

วิ. ฅณสส ภาโว ฅยยั

(หรือ ฅณยย ปัจจยั ตามนัยแห่งรูปลิตธิปกรณั และลัททนิตธิปกรณั ตั้งวิเคราะห์อย่างเดียวกัน)

ขนตา ตา ปัจจยั

วิ. ขนนานั สมุโห ขนตา สมุหัต้ทิต

วิ. ขนสส ภาโว ขนตา ภาวัต้ทิต

๗. ต้ทิตต่างจากสมาสอย่างไร? รุกขมุลิกา, เวรึ, โกสลลั ลงปัจจยัอะไร? ในต้ทิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ต้ทิต ใช้ปัจจยัแทนศัพท์ที่ลบทิ้งไป เพื่อย่อคำพูดให้สั้นลง

เช่น สหายสส ภาโว ลบ ภาว ศัพท์ แล้วลง ตา ปัจจยัแทน เป็น สหายตา แปลได้ความเช่นเดียวกัน

สมาส คือ การย่อศัพท์ตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไปให้เป็นบทเดียวกัน โดยลบลวิภตติของศัพท์หน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง

เช่น สหายสส ภาโว เป็น สหายภาโว

รุกขมุลิกา ฅณ ปัจจยั ตรตยาทิต้ทิต

วิ. รุกขมุเล วสนตีตติ รุกขมุลิกา

เวรึ อี ปัจจยั ตทัสสตีต้ทิต

วิ. เวร อสส อตถิติ เวร

โกสลล จย ปัจจย ภาวตัทธิต

วิ. กุสลสส ภาโว โกสลล

๗. ตา ปัจจย มีในตัทธิตไหนบ้าง? และใช้ต่างกันอย่างไร?

ทุกขี (ขโน), ทุสลลย, อิทิมย (รูป) ลงปัจจยอะไร? ในตัทธิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ตา ปัจจย มีในสมุหตัทธิต และภาวตัทธิต

ตา ปัจจยในสมุหตัทธิต ใช้แทน สมุห ศัพท (ประชุม) เช่น สหายาน สมุโห สหายตา ประชุมแห่งสหาย

ตา ปัจจยในภาวตัทธิต ใช้แทน ภาว ศัพท (ความเป็น) เช่น สหายสส ภาโว สหายตา ความเป็นแห่งสหาย

ทุกขี (ขโน) อี ปัจจย ตัทสสตถิตัทธิต

วิ. ทุกข อสส อตถิติ ทุกขี (ขโน)

ตุสลลย จย ปัจจย ภาวตัทธิต

วิ. ทุสลลสส ภาโว ทุสลลย

อิทิมย จย ปัจจย ปกตัทธิต

วิ. อิทธิยา ปกติ อิทิมย (รูป)

๗. ตัทสสตถิตัทธิต มีปัจจยเท่าไร? อะไรบ้าง?

อารคย, เตปิฏโก (เถโร), อฏฐโม ลงปัจจยอะไร? ในตัทธิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. ตัทสสตถิตัทธิต มีปัจจย ๙ ตัว คือ วี ส สี อิก อี ร วนตุ มนตุ จ

อารคย จย ปัจจย ภาวตัทธิต

วิ. อโรคสส ภาโว อารคย

เตปิฏโก (เถโร) จย ปัจจย ราคาทัทธิต

วิ. เตปิฏกั ธารตตีเต เตปิฏโก (เถโร)

อฏฐโม จย ปัจจย ปุรณตัทธิต

วิ. อฏฐนณั ปุโรณ อฏฐโม

๗. เสฏฐตัทธิต มีปัจจยเท่าไร? อะไรบ้าง?

ชาลนึ (ตณหา), โสสานิกา (ภิกขุ), พาลย ลงปัจจยอะไร? ในตัทธิตไหน? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๗. เสฏฐตัทธิต มีปัจจย ๕ ตัว คือ ตร ตม อียิสสก อีย อฏฐ

ชาลนึ (ตณหา) อี ปัจจย ตัทสสตถิตัทธิต

วิ. ชาลั อสสา อตถิติ ชาลนึ (ตณหา)

โสสานิกา (ภิกขุ) ฉนิก ปัจจัย ตรตยาหิตั้ทิต

วิ. สุสานเน วสนตตี โสสานิกา (ภิกขุ)

พาลย์ ฌย ปัจจัย ภาวัตั้ทิต

วิ. พาลสฺส ภาโว พาลย์